

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI-HARRAH Béla

T A R T A L O M

É R T E K E Z É S E K

HORVÁTH BARNA: Politikai nevelés és politikai propaganda	41
SZENDY KAROLY: A főváros lakáspolitikája	47
MIHELICS VID: A pápai enciklikák és a szociális fejlődés	49
CAVALLIER JÓZSEF: Mi a szociális kérdés?	55
HALLÁ AURÉL: Politika a szociálpolitikában	58
MIHÁLFY ANTAL: Társadalombiztosítási problémák a felszabadult területeken	61
MELLY JÓZSEF: Mi van az új egészségvédelmi törvényben?	65
GYULAI ELEMÉR: A magyar munkásifjúság szórakozása	70

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

A Magyar Vöröskereszt Egylet jubileuma (<i>Verebély Tibor</i>)	73
A nők a fasiszta állam életében (<i>gróf Zichy Rafaelné</i>)	74
A magyar munkaszolgálat (<i>Vizy András</i>)	75
Románia új alkotmánya (<i>Sólyom László</i>)	77
A munkáskérdés Romániában (<i>Sólyom László</i>)	78
A Nemiveszély Elleni Nemzetközi Unió Liège-i nagygyűlése (<i>Somogyi Zsigmond</i>)	79

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

„A legnagyobb magyar kérdés: a társadalmi kérdés”	81
Carter Goodrich lett a B. I. T. végrehajtó tanácsának elnöke	81
Háború és a szociális problémák	81
A mezőgazdasági népesség helyzetének javítása	81
Munkaerőnyilvántartás – Németországban	82
A munkavédelmi törvények kivételes felfüggesztése Németországban	82
A behívottak családtagjainak betegs. biztosítása Németországban	82
A munkanélküliek segélyezésének új rendje Németországban	82
A fasiszmus alkotásai a forradalom XVII. esztendejében	82
A „technika napja” Olaszországban	83
Az olasz szindikátusok tevékenysége	83
Az olasz munkáslakásépítési program	83
A második olasz tömegtelepítés Líbiába	83
A Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet nagygyűlése	83
A munkaidő szabályozása Franciaországban	83
A betegségi biztosítás fejlődése Svájcban	84
A munkaügyi felügyelőség tevékenysége Romániában	84
A családi segélyek Spanyolországban	84
Szindikátusi tagdíjrendezés Portugáliában	84
Iparfelügyelők Angliában és az Egyesült Államokban	84
Munkaügyi békeltetés és bíráskodás Brazíliában	84
Kötelező szakmunkásképzés Japánban	85

K Ö N Y V S Z E M L E

Johan Béla: Gyógyul a magyar falu. Budapest, 1939, 296 lap. A M. Kir. Országos Közegészségügyi Intézet Közleményei. 7. szám. – *Vitéz Nádujfalvy József és Mihálffy Antal*: A munkásvédelem zsebkódexe. Budapest, Stádium, 1939. 304 lap. – *Franz Seldte*: Sozialpolitik im Dritten Reich 1933-38. C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, München und Berlin, 1939. VIII. 274 lap. – *W. B. Reddaway*: The Economics of a Declining Population. Allan and Unwin, 8s. 6d. – *H.A. Marquand and others*: Organised Labour in Four Continents. Longmans, Green, 15S. – *W.Ivor Jennings*: Parliament. Cambridge University Press, 25S. 86-87-88

SZOCIÁLIS SZEMLE

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1940. I. 15 – 1940. II. 15

I. ÉVF. 2. SZÁM

POLITIKAI NEVELÉS ÉS POLITIKAI PROPAGANDA

ÍRTA:

HORVÁTH BARNA

Mindenki érzi, hogy azok a kérdések, amelyekről ez a cikk szól, valahogyan a levegőben vannak. De *nem* mindenki érti, hogy ezeknek a kérdéseknek az időszűrősége miképpen függ össze épp a mi korunknak a gondolkodásmódjával, miképpen jellemzi épp ennek a kornak a lelkiségét. Hogyan adódott ezeknek a kérdéseknek az előtérbe nyomulása életfelfogásunknak a megváltozásából és mennyiben jellemzi ezt a megváltozott életfelfogást?

Propagálni annyit tesz, mint terjeszteni. XV. Gergely pápa a hit terjesztésére 1622-ben testületet létesített, amely a *Congregatio de Propaganda Fide* nevet viseli. A propaganda azonban csak a világháborúval emelkedett a mai kimagasló jelentőségére. Magát a szót is, főnévi alakjában, azóta használjuk mind általánosabban. Miért van ez? Mi a magyarázata annak, hogy bár mindig terjesztettek eszméket, a propaganda mégis csak a mi korunkban vált azzá a bűvös szerré, amelynek szinte korlátlan varázserőt tulajdonítunk?

Ennek épp az a magyarázata, hogy a propaganda gondolatához hozzátapad ma az a hiedelem, hogy azzal majdnem mindent el lehet érni. Az a közmondás, hogy *a jó bornak nem kell cégér*, mindinkább hitelét veszti. Az önmaga reklámozásához és adminisztrálásához értő üres ember sokkal többet ér el, mint a nagytehetségű, de önmagát portálni nem tudó, mimóza-lelkű ember. Annyira többet *ér el*, hogy végül már azt is elhiszük, hogy többet is *ér*. Ez így is van, ha a hasznosságukat mérjük össze a köz szempontjából. Az egyik hasznosítani, teljesen a köz javára fordítani tudja azt a keveset, ami van benne, a másik pedig elkeseredik és önmagában ég el. Ha a jó bornak nincs cégére, akkor a konkurencia kellő reklámmal, csomagolással, addig fog be-

folyásolni bennünket, amíg megváltoztatja ízlésünket, úgyhogy egy szép napon az ügyesen reklámozott bort fogjuk jobbnak találni.

A propagandához így hozzátapad a *pragmatikus* igazság eszméje. Ez abban áll, hogy az igazságnak annyi a fontossága, amennyi a haszna. Ha a propaganda nem is tud változtatni az igazságon, annál inkább rendelkezik afelől, hogy mekkora fontosságot tulajdonítsunk annak. A feketét nem teheti fehérré, de azt eléri, hogy olyan vágyat ébreszt bennünk, hogy végül is fehérnek látjuk majd a feketét. A propaganda tehát *aktivista* módon nyúl az igazsághoz. Ez annyit tesz, hogy azzal szemben cselekvőleg., alakitólag lép fel, mert jól tudja, hogy amit igazságnak nevezünk, az annak ügyis csupán a – mindig kérdéses – megközelítése.

Az igazságnak ilyen kezelése végül is elvezet bennünket a soreli *mítoszhoz*. Sorel azt tanította, hogy ha a tömegeket a kívánt lendületbe tudjuk hozni, akkor mellékes az, hogy igaz-e az a gondolat, amely őket ennyire fellelkesítette. Ez a felfogás ott kísért a kollektivistikus rendszerek propaganda-tevékenysége mögött. Megejtő hatásával pedig magyarázatát adja a propagandával összefüggő kérdések mai időszűrőségének.

A propaganda annál életbevágóbb szükséglet, minél gyengébb az igazság önerejébe vetett hit. Mai jelentősége is összefügg az igazság önálló értékébe vagy elérhetőségébe vetett hit hanyatlásával és a megközelített igazságnak egyedül a gyakorlati fontossága alapján való értékelésével. Gondolkodásunknak megváltozásában nagy szerepe van az *ideológia* eszméjének is. Ezt a gondolatot a mai jelentőségében a történelmi materializmus vetette fel. Azóta pedig az ideológia gondolata, annak szűk marxista értelmezésétől függetlenül, annyira meg-

gyökeresedett, hogy a *gondolat* szinte az előtt is magától értetődik, aki a *kifejezést* esetleg nem is ismeri.

Mi az, hogy ideológia? Olyan gondolatmenet, amely más, mint aminek látszik, mert nem az előadott érveken, hanem rejtve maradó tényeken alapul. Ha például a feljebbvaló keményen lehordja az alárendeltjét, mert szokatlanul súlyos szabálytalanságon kapta rajta, akkor kemény ítéletét érvekre alapította. Ha azonban feltételezzük, hogy csak azért találta olyan szokatlanul súlyosnak az esetet, mert őt magát is valami kellemetlenség, fizikai fájdalom, izgalom, betegség, idegesség kínozza, akkor a gondolatmenetét *ideológiásnak* nevezzük, mert nem a hangoztatott érvek, hanem az azok által elleplezett tények *szabják meg a feltételeit*. Lelki folyamataink feltételeinek kívülről történő ilyen megszábasát, ha az tervszerű tevékenység, nevezzük a lélek *kondicionálásának*. Minél inkább hiszünk már most abban, hogy gondolkodásunk és lelki folyamataink általában véve ideológiásak, annál tágabb tere nyílik a propagandának, amely külső feltételeiknek a megszábasá által alakítani, azaz kondicionálni kívánja őket.

A lelki folyamatok kondicionálása persze nem csak olyan rejtett tényeken keresztül történhetik, mint az említett példában. A külső feltételek megszábasától mindinkább közeledni lehet a belső feltételek megszábasához. Azaz törekedni lehet arra, hogy mások gondolatait ne külsőleges tényeken, hanem érveken keresztül befolyásoljuk. Persze a befolyásolás ténye ilyenkor is külsőleges marad. Mindazonáltal ez a komoly törekvés a léleknek a saját szabad tevékenységén keresztül való irányítására vonja meg az éles különbséget a *nevelés* és a *propaganda* között. A propaganda nem nagyon kényes a külsőleges tényezőkön keresztül való akár durva befolyásolással szemben. Annyiban persze a nevelés is propaganda, amennyiben mindig kívülről nyúl hozzá a lélekhez. Minél sikeresebben szabadjátja fel azonban a léleknek a saját, önálló erőit, minél inkább éri el, hogy az érvek, nem pedig külső tények nyomása alatt forduljon a kívánt irányba, annál inkább nemesedik igazi neveléssé. A propaganda legmagasabb, legfinomabb, legművészebb kezelése is a nevelés színvonalára emeli fel azt.

Eddig úgy fest a dolog, mintha a nevelés magasabbrendű tevékenység lenne a propagandánál. Ez azért látszik így, mert az igazi nevelés tiszta, az igazi propaganda ellenben nem kizárólagosan tiszta eszközökkel, nem mindig kifogástalan módszerekkel dolgozik. Van azonban egy másik szempont is, amely szerint a propagandát fogjuk előnyben részesíteni a neveléssel szemben. A nevelésben benne van a gyámkodás, a dirigálás gondolata, vagyis az, hogy a nevelőnek általában véve mindig igaz van

a neveltjével szemben. Értelmileg és erkölcsileg egy színvonalon álló emberek között az ilyen preceptoroskodás tűrhetetlen. Nem hiába igyekszik az igazi nagy nevelő is azt a látszatot kelteni, azt a szerepet megjátszani, hogy a neveltjeit magával egyenrangú felekként kezeli. A nevelés azonban csak addig nevelés, ameddig ez a különben igen dicséretes törekvés csupán látszat. A propaganda gondolata azonban teljesen egyenrangú felek között is elviselhető. Ebben az értelemben a propaganda nem olyan súlyos beavatkozás, mint a nevelés, mert nem lép fel az „áldozata” felett való uralkodásnak az igényével. A propaganda nem uralkodik, hanem csak folytonosan és kitartóan proponál, javasol, témákat, eszméket vet fel és ajánl. A propaganda lényegileg lelki tartalmak ajánlásával kondicionál. Egyes tartalmakat ajánl, másokat nem ajánl, feldicsér vagy leszól, de sohasem parancsol. Az a befolyás például, amelyet a társalgás folyamán egyes témáknak a szóbahozásával, véleményünknek az előadásával, más nézetek megbíráásával, a társalgás fordulatainak az előidézésével gyakorolunk, találoán nevezhető propagandának, de nem nevezhető nevelésnek. Aki társalgás közben nevelni akar, az tűrhetetlenné is válik az ellenmondást nem tűrő, prepotens, parancsoló véleményeivel.

A lélek kondicionálása az a semleges kifejezés* amely a nevelést és a propagandát közös nevezőre hozza. A nevelés tiszta módszerekkel, de bizonyos uralom kifejtése útján, a propaganda ellenben nem okvetlenül kifogástalan módszerekkel, de mindig csupán az ajánlás és rábeszélés útján szabja meg a lelkiség feltételeit. Legközelebb kerülnek egymáshoz a *felvilágosító* nevelés és propaganda, mert a felvilágosítás elveszi a gyámkodás mellékizét a nevelésből és az uszítás mellékizét a propagandából.

Széles összefüggést tekintünk már át, amikor meglátjuk, hogy nevelés és propaganda miképp illeszkednek bele a lélek kondicionálásának a keretei közé.. A lélek kondicionálása pedig még tágabb összefüggésre irányítja a figyelmünket, különösen ha nem a magános lélek, hanem a más lelkekkel érintkező társas lélek kondicionálására gondolunk. Minél nagyobb sikereket ér el a kondicionálás, annál inkább megkísért bennünket a *teljes* kondicionálás gondolata. Amint az egyéni lélek képzésének az eszményét is az önmaga felett gyakorolt teljes önuralomban,, folyamatainak teljes tervszerűségében és megtervezettségében látjuk, ezt az eszményt a társadalomra is vonatkoztathatjuk. A társas lelki folyamatoknak,, az egyéni lelkiségek társas érintkezésének a teljes kondicionálása, teljes tervszerűsége és tervezettségé a teljesen megtervezett társadalom eszményének az egyik oldala. *Tervezett társadalmi lélek* ez az utolsó láncszeme a propaganda jelentőségének a megértésére törekvő gondolatsornak. Ez természetesen utópia,

éppúgy, mint a teljes tervgazdaság. Csakhogy az emberiség alig tesz és tehet egyebet, minthogy tökéletlenül megvalósítja azokat az elérhetetlen eszményeit, amelyek tartósan uralkodnak az álmai felett. A propagandának, a kondicionálásnak, a társadalomnak ezek a merész célkitűzései nem önkényes elgondolások. Főképpen a technika rohanó fejlődésének kell tulajdonítanunk, hogy a távolságok megrövidülnek, az eszközök hatásosabbakká válnak, az ember a természetet mindinkább feltárja és a maga céljaira mindinkább kiaknázza, közben pedig a társadalom elemei mind közelebb kerülnek egymáshoz és szinte kénytelenek mind tervszerűbben összekapcsolódni. A technika az emberi élet mind gazdagabb lehetőségeinek a feltárásával egyúttal a társadalomnak mind szorosabbra fűzését és folyamatainak mind teljesebb elrendeződését is kikérülhetetlen szükségessé teszi. Azt mondhatjuk tehát, hogy nem annyira az ember tervezi önkényesen a társadalmat, hanem az inkább a maga kifejlődésében szükségképpen megterveződik. Persze emberi gondolatokon keresztül terveződik meg, de magát az egész folyamatot nem lehet egyéni elgondolásból megmagyarázni.

Politikai nevelésen és propagandán lehet érteni szűkebb értelemben azt, amely *politikára* nevel vagy biztat, tágabb értelemben pedig bármely nevelésnek és propagandának a *politikai szempontjait*. Ebből a megkülönböztetésből kitűnik, hogy tágabb értelemben ugyan minden nevelés és propaganda *politikum*, szűkebb értelemben azonban természetesen nem okvetlenül *politikai*.

Mit jelent az, hogy *politikum*? Az bizonyos, hogy a politikum mindig gyakorlati kérdés. Ez persze nem zárja ki, hogy a politikummal elméletileg is foglalkozzunk. Csakhogy a politika, mint elmélet, nem egyéb, mint bizonyos gyakorlatnak az elmélete.

A gyakorlati helyesség legmagasabb szempontjai azonban nem a politikum, hanem az erkölcs körébe tartoznak. Persze minden politikumnak van erkölcsi jelentősége is. De ez nem a legmagasabb erkölcsi célok, hanem megközelítésük közvetett, távolabbi eszközeinek és módszereinek a megtalálásában rejlik. A politikum ebben a még mindig tág értelemben közvetett erkölcsi vonatkozású gyakorlati eszközök és módszerek leleményes alkalmazása.

A gyakorlati módszerek művészetének sajátképpen jelentősége van a társadalomban. Ez a szűkebb értelemben vett politikumnak a területe. Legszűkebb értelemben pedig az államra vonatkozó gyakorlati módszerek művészetét nevezik politikának. Ahol társadalmi, vagy éppen állami, vonatkozású gyakorlati kérdéssel van szó, ott egészen bizonyosan a politikum területén járunk. A poli-

tikai nevelést és propagandát épp ezért nyugodtan nevezhetjük szociális és állampolgári nevelésnek és propagandának is.

A politikai nevelés feladata az lenne, hogy felvilágosítson bennünket arról, miképpen kell társainkra és a közösségre való tekintettel viselkednünk. Nehéz eldönteni, vajjon ennek a feladatnak a fontossága vagy az elhanyagoltsága nagyobb-e. Ez az elhanyagoltság azonban ismét nem egészen véletlen. Nem véletlen az, amin különben az ember nem győz eleget csodálkozni, hogy az iskolai tantervekben mennyire elnyomják a szociális és az állampolgári nevelést a természettudományi és a nyelvészeti irodalmi tanulmányok, amelyeknek a legtöbbször sokkal kevesebb hasznát veszik az életben, mint vennék a politikai nevelésnek.

Persze az, aki tudja, hogy mit jelentett a humanizmus az európai gondolkodás történetében, és épp a természettudományi kutatás felszabadítása érdekében is, az nem kifogásolhatja a humanisztikus, sem pedig a természettudományi tanulmányokat az iskolai tantervben. Tiltakozni kell a kettőnek a versenytársként való szembeállításával ellen is. Az európai műveltséget humanisztikus és természettudományos képzettség nélkül nem lehet megérteni.

Mégis aránytalanság van az iskola nevelési szempontjaiban, amikor a klasszikus műveltségnek a nyelvi-irodalmi elemeit túlhangsúlyozza, a szociális és a politikai eszmék klasszikus és modern tankincsét ellenben elhanyagolja. Ez az aránytalanság nem lesz sokáig tartható.¹ Megmagyarázható azonban a politikumtól való irtózás, a politikai *laissez faire* elvével, amely az iskolát légmentesen elzárni törekszik a gyakorlati élettől, mert a politikai befolyásolás elkerülése érdekében inkább le-

¹ Nem célunk itt részletekbe menően vizsgálni azt a kérdést, hogy mily szerepet kell juttatni a politikai nevelésnek az *iskolában*. Elismeréseméltó lépést tesz ebben az irányban a gimnáziumi tantervhez az 1939 május 2-i rendelettel kiadott *Általános Utasítások*. Ez Nemzetnevelés cím alatt 48 oldalon keresztül tárgyalja a hazafias, az állampolgári és a szociális nevelést. Jellegzetessége, hogy csupán útmutatást nyújt a politikai nevelés szempontjainak a meglévő tanterv keretei között való érvényesítésére, de nem *intézményesít* különleges politikai nevelést, mert „a nemzetnevelés hangsúlyozása... nem kívánja a középiskola tantervének, rendjének és szokásainak felforgatását” (37). Nagy kérdés, hogy az utasítás magasröptű szempontjai közül mennyi megy majd át a gyakorlatba és mennyi marad papiroson. A fennálló és egészen más szempontokat uraló tantervnek a politikai nevelés szempontjaival való átitatása csak szociológiailag kitűnően iskolázott tanterveknek sikerülhetne igazán. Amikor azonban az utasítás a 75. oldalon a „despotizmus korát” azonosítja „a legrégebb, szinte kezdetleges” társadalommal, akkor kérdésessé válik, hogy a politikai nevelés iskolai irányítói maguk is rendelkeznek-e vajjon a szükséges tárgyi szakismeretekkel. Az utasítás olvasása csak arról győz meg, hogy másirányú szakértelemmel mily nehéz lehet átélni és méltányolni a politikai nevelés különleges szempontjait. Az új szempont iránti eredeti érdeklődésnek a hiánya azzal fenyeget, hogy a nevelésszemponttá semlegesített politikai nevelés belefutad az iskolai nevelésnek eredendő és mindenkor az eleven érdeklődés felkeltésére való képtelenségből táplálkozó hibájába, az unalomba.

mond a politikai műveltségnek még az elemeiről is. Ez kétségkívül struccpolitika. A szociális és a politikai kérdések kutatásától és ismertetésétől való ez az irtózás magyarázza meg azt is, hogy a társadalom elméletének, a szociológiának, egyetemi tan széken való művelése ellen oly súlyos aggályok merülhettek fel, hogy azt mindmáig megghiúsították.

Az iskola csak igen kevéssé nevel állampolgárrá, és még kevésbé *államférfivá*, amiben pedig például az angol nevelés a klasszikus tanulmányok főhasznát látja. Pedig az iskolának a nyugodt levegője páratlan, az életben többé alig ismétlődő alkalmat nyújtana az igazán *felvilágosító* politikai nevelésre. Egyes történettanárok bizonyára sokat pótolnak ezen a téren, amint sokat pótolnak a többi tanárok is közbevetett megjegyzéseik által, azonban a politikai nevelés szempontjából az egész iskolai történettanítás is problematikus értékű. Különösen azért, mert oly reménytelenül elnyomja az adatok halmozásával a szociális és a politikai összefüggések áttekin-tését.

A politikai nevelés elhanyagolt állapotának leg-sikerültebb bírálata azonban az lesz, ha felsorolunk néhány olyan konkrét feladatot, amelyet, függetlenül az iskolai neveléstől, meg kellene oldania.

Ha lenne komoly politikai, és pedig pártok felett álló politikai nevelés, annak állandóan a leg-behatóbban kellene foglalkoznia a választópolgár tájékoztatásával. A legerélyesebb propagandát kel-lene folytatnia a *választási etika* érdekében. Egyene-sen nevetséges elgondolni, hogy milyen alkalmi és futólagos a választóközönséggel való foglalkozás a választások előestéjén. Még ez is kizárólag csakis a pártok részéről és pártszempontból történik. Az, hogy a választó államférfiúi belátással dönthessen a maga szavazatáról, semmiképpen sincs meg-könnyítve. Nem kap pártatlan tájékoztatást, nem tárják elébe a különböző pártprogramok össze-hasonlító elemzését, népszerű összefoglalását. Nincs kellőképpen tájékoztatva arról sem, hogy mily eldöntő politikai jelentősége van az állami akarat-képzés tisztaságának és színvonalának. Az egész választási folyamatnak és eszmekörnek kultúrával és érett államférfiúi belátással való átítatása elsőrendű feladata lenne a politikai nevelésnek. Ahogy ellen-ben a helyzet jelenleg fest, sokkal könnyebb lelki-ismeretesen eldönteni prospektusok alapján, hogy milyen írógépet vegyen, vagy milyen fürdőhelyre vagy szállodába menjen az ember, mint azt, hogy választópolgári kötelességeit hogyan teljesítse.

A politikai nevelés elemi feladata lenne a külön-böző *társadalmi rétegek*, különösen az intelligencia, a munkásság és a parasztság között való megértésnek, de legalább *érintkezésnek a művelése*. Áll ez külön-ösen olyan társadalomra, ahol a népesség külön-böző rétegei, nálunk elsősorban talán a fővárosi és a

vidéki népesség között éles elválasztóvonalak, esetleg éppen szakadékok állanak fenn. Emberek, akiknek a felfogása, az egész lénye úgyszólván mindenben eltér és különbözik egymástól, nem élhetik át őszin-tén a közösségüket, amelynek épp mindig csak a hiányát tapasztalják. Akinek például a társadalomra és a jogra vonatkozó eszméket ismertető egyetemi előadások tartása a hivatása, annak fájdalmas kor-látozásként kell éreznie, hogy az előadóteremben szinte csak a saját osztályának, a középosztálynak a tagjait látja, és meg van fosztva attól az értékes lehetőségtől, hogy a munkásság és a parasztság tagjait is a hallgatói közé számíthassa.

A politikai nevelés további fontos feladata lenne a politikai *véleményalakulás megkönnyítése* általában. A napisajtó, bármily fontos tájékoztató munkát végezzen is, mai szervezetében nem alkal-mas a közvélemény előzetes, pártatlan tájékozta-tására azokról a kérdésekről, amelyekben állást kell foglalnia. Ahhoz, hogy a közvélemény igazán támogassa a hivatásos politikát, elengedhetetlenül szükséges, hogy a kettő között levő mesterséges kínai falakat némileg lebontsák. A közvéleménynek a maga spontán állásfoglalásával kell támogatnia a hivatásos politikát. Ez csak akkor lesz igazi támo-gatás, ha a közvélemény a kérdések lényegéről és eldöntésüknek a szempontjairól époly megbízha-tóan, ha nem is olyan részletekbemenően, értesül, mint a hivatásos politika. E feladat megoldásának a részleteit és jövőbeli fontosságát ismerteti a köz-vélemény ellenőrzéséről írt most megjelent tanul-mányom.¹

A politikai nevelés előkelő feladata lenne az, hogy a szociális és politikai eszmék *klasszikusait* a legszélesebb néprétegekkel megismertesse és meg-vitattassa. Akik azt hiszik, hogy ez veszedelmes dolog, azokat figyelmeztetem arra, amit a tapasztalat eléggé bizonyít, hogy a gyűjtogatónak sokkal könnyebb dolga van a sötétségben, mint a vilá-gosságban. Épp azt a fertőzött levegőt kellene megtisztítani, amelyben az egyetemes nagy irtózás és agyonhallgatás közepette minden ismertetés agi-tációként hat, és ennek a romlott levegőnek a helyébe beengedni az eszmekritikai szellem egészséges hegyi-levegőjét, amelyben bármely tannak a kíméletlen bírálata olyan magától értetődő megrögzött szokássá válik, amely eleve immunizál mindenféle agitatív hatással szemben. A célja a klasszikusok ismeretének éppen az lenne, hogy a szociális és politikai kérdések legfontosabb szempontjairól széles néprétegek tájé-kozódhassanak, anélkül, hogy bármelyik egyoldalú iránynak behódoljanak. Ezt az edzését, ezt a meg-értetését a politikai véleménynek csakis a bírálatos ismertetés, de sohasem az agyonhallgatás bizto-

¹A közvélemény ellenőrzése, Szeged, Városi Nyomda, 1939.

sírja. A klasszikusok tanítása a szociális és a politikai kérdések törzsállományának a nagy nyilvántartó könyve. Az elméleti állásfoglalások folytonosan változnak, az alapvető kérdések azonban ugyanazok maradnak. A *pozitívum*, amelyet a szociális és politikai kérdésekről megtanulhatunk, a klasszikussá vélt tanításoknak ez az aranykönyve. Enélkül nincs mély politikai műveltség.

A politikai nevelés feladata lenne széles körben terjeszteni a *politikai lélek elemzését*. A politikai művelődés érdekében alig tehetünk jobbat, mint hogyha igyekszünk teljesen kielemezni és átvilágítani a különleges politikai képességnek a lélektani elemeit. Rendkívüli nevelő értéke lenne a legkiválóbb államférfiak történeti teljesítményei, valamint a legtanulságosabb politikai hibák elemzésének. A politikai nevelésnek mind kézzelfoghatóbbá kellene tennie, hogy milyen elemekből áll a lélektanban a politikum, a különleges politikai érzék. Egyaránt érdekelnie kell ennek mindenkit, akár az állampolgár, akár pedig az államférfi kívánatos képességeire vonatkoztatjuk is a kérdést.

A politikai nevelés ábécéskönyve lenne a politikai szempontból legfontosabb adatoknak, a fennálló intézményeknek, valamint a még megoldatlan problémáknak a hiteles, közérthető, népszerű ismertetése. A politikailag fontos statisztikából, intézményi rendből és reformprogramokból ki kellene emelni az igazán jellemző, a nevelő értékű adatokat, és azokat közkinccsé tenni. Az államférfi évkönyvét az *állampolgár aranykönyvecskéjének* a követelményei szerint kell átdolgozni. A magyar szempontból életbevágó ténybeli adatok, intézményi rend és reformkérdések könyvecskéjének ott kellene lennie minden választópolgár zsebében.

A politikai nevelés elhanyagoltságát nem egyedül a *laissez-faire* elve magyarázza meg. Nem csupán azért vonta meg azt sokáig az uralkodó felfogás a társadalomtól, mivel tartott nem kívánatos politikai irányzatoknál az érvényesülésétől. Hanem azért is, mivel a politikai műveltséget és képzettséget kiváltsággént fogta fel és a kormányzás egyik elvének, a kormányzati bölcsesség egyik követelményének tartotta, hogy a kormányzottak ne lássanak bele teljesen a kormányzat kártyáiba, azaz hogy az egész politikai műveltség ne váljék közkinccsé. Minden olyan tudás, amely birtokosai számára jelentős előnyöket biztosít, hajlamos arra, hogy *monopóliummá*, monopolizált tudássá váljék.

Vajjon nem akadályozzák-e ezek az elvek a jövőben is még a politikai nevelés terjesztését? A *be nem avatkozás* elve tarthatatlanná vált azért, hogy nem kívánatos politikai irányok ezt az elvet egyáltalában nem tisztelték. Már pedig ennek az elvnek, akár csak az udvariasságnak, csak addig van értelme, amíg kölcsönösen tiszteletben tartjuk. A *be nem*

avatkozás elvének az uralma alatt épp az a politikai irányzat jutott a legnagyobb előnyhöz, amely azt a legkevésbé tartotta tiszteletben. A *be nem avatkozás* elve a beavatkozásnak juttatott prémiumot.

Az *egyedáruság* elve pedig azért nem tartható fenn többé, mivel a közösségnek mind nagyobb szüksége van tagjainak a cselekvő hűségére és értelmes közreműködésére. A politikai tehetség, képesség és műveltség tekintetében természetesen mindig lesznek fokozatok, de viszont mindig csökkenni fog a távolság a tömegek szociális és politikai tudatlansága és a kiváltságolt politikai bölcsesség között. A szakadékot a politikai nevelés fogja kitölteni.

A politikai nevelés nehezen induló gépezetét a propaganda fogja megolajozni. A politikai nevelés azért nem kerülhet le többé a napirendről, mivel semmi kilátás nincs arra, hogy a propaganda veszítsen a mai jelentőségéből. Már pedig a bővítő propagandával szemben egyedül a politikai nevelés tehet edzetté, a felvilágosító propaganda pedig maga is politikai nevelés. Ismét azt látjuk tehát, hogy a politikai nevelés szükségessége nem azon múlik, hogy kívánatosnak tartjuk-e vagy sem? A politikai nevelés azért kikerülhetetlen szükségszerűség, mivel a propaganda akarva-akaratlanul is nevel bennünket olyasformán, mint ahogyan a gyermeket neveli a felnőtteknek mind a jó, mind pedig a rossz példája. Mivel a propaganda politikailag folytonosan befolyásol bennünket, azaz a politikai nevelésünket folytonosan kérdésessé teszi és napirenden tartja, azért kényszerű szükségesség a politikai nevelés kérdésének a tervszerű megoldása.

Hogy a propaganda jelentőségét a politikai nevelés szempontjából helyesen ítéljük meg, talán legcélszerűbb abból kiindulni, hogy a propaganda mindig *szuggesztiónak* a közvetlen alkalmazását jelenti. Ez annyit tesz, hogy mindig sugalmaz, és annyi a hatása, amekkora a sugalmazóképesége. Lasswell egyenesen azzal jellemzi a propagandát, hogy a véleményeket és magatartásokat a társadalmi szuggesztio közvetlen kezelése által irányítja, nem pedig a környezet vagy az élő szervezet egyéb feltételeinek a módosítása által.¹

Rogerson szerint a propaganda nem egyéb, mini tetszés szerint való vélemények kialakítása a közös lélektan mindazoknak a kifejező eszközöknek a szándékos igénybevétele útján, amelyekkel a nyilvánosságot el lehet érni.² Igen helyesen ismeri fel a minden propagandában ott rejtőző szuggesztív elemet Lambert, aki azt mondja, hogy a propaganda lényegéhez tartozik, hogy az embereket olyan dolgok megtételére vagy gondolására készítse, amelye-

¹ V. ö.: Lasswell, Harold D., Propaganda Technique in the World War (1927) 19383 9.

² V. ö.: Rogerson, Sidney, Propaganda in the next war, 1938, 9.

ket maguktól nem tennének vagy gondolnának.¹ Esményi világban, mondja Lambert, nem lenne szükség propagandára, mivel ott mindenki maga is felismerné, hogy mi igaz és mi áll érdekében. Minél több propagandát használ valamely ország, Lambert szerint annál messzebb van az eszményi állapottól.²

Ez persze így, ahogyan Lambert mondja, paradoxon. De azért van abban a nézetben igazság, hogy a propaganda szükséges rossz. A propaganda káros hatását egyenesen azzal lehet jellemezni, hogy sugalmazott lelki tartalmakkal helyettesíti a szabad lelki tartalmakat, az önálló lelki működést. Albig szerint a propaganda végkövetkeztetéseknek a szét-szórása, elrejtett forrásokból vagy elrejtett motívumokból, érdekelt egyének vagy csoportok részéről.³ Ennek a meghatározásnak minden egyes kifejezése jól szemlélteti, hogy mi a káros a propagandában. Végkövetkeztetéseket terjeszt csupán, az érvek láncolatának a megvizsgálása nélkül. A terjesztés forrását és motívumait eltitkolja, ahelyett, hogy felfedné és előadná. Végül mindig érdekelt, holott csupán az érdektelen tájékoztatásban bízhatunk teljesen.

A propagandának a sugalmazó természetéből folyó aggályos tulajdonsága, hogy a kedvezőtlen tényeket elhallgatja, vagyis nem csupán pozitíve, hanem negatíve is propagál, azaz cenzúráz. Lehetőleg az érzelmekre, nem az értelemre hivatkozik. Majdnem kikerülhetetlenül hazuggá válik. Túloz. Már közléseinek a kiválogatásával is ferdít. A lényegről eltereli a figyelmet, örökös ismétléseivel inzultálja, pergőtűz alá veszi értelmi ellenállásunkat. Kitér az érvelés elől.

A propaganda sugalmazó természetéből azonban nem kizárólag aggályos tulajdonságok folynak, és bizonyos mértékben kitermeli ártalmas hatásának az ellenszereit is. A propagandának alkalmazkodnia kell a fennálló hagyományokhoz, véleményekhez és hiedelmekhez. Russell Bertrand szerint inkább szenvedélyes ragaszkodást vált ki az emberekből meglevő véleményeik és hiedelmeik iránt, mintsem új véleményeket fejleszt. Értenie kell a hatásos kifejezőmódszert. Egyszerűnek, világosnak, szabatosnak kell lennie. Az, hogy eleven, értelmes, világos

¹ Lambert, Richárd S., Propaganda, 1938, 9.

² i. m. 10.

³ Albig, William, Public Opinion, 1939, 301.

fogalmazást ad valamely álláspontnak, olyan előnye, amely kárpótol valamennyire a „színezettségéért”. Az ügyvéd is egyoldalúan adja elő a bíróságnak az ügyfele szempontjait, munkája mégis rendkívül fontos, értékes és tájékoztató a bíróság számára is. Figyeljük meg továbbá, hogy az igazi propagandista mekkora súlyt helyez az igazság és a tárgyilagosság látszatára. „Mondj igazat és értelmezd, ahogyan akarod! Ha csak lehet, sohase mondj hazugságot, mert a propagandában el vagy intézve, ha megbízhatatlanságot bizonyítanak rád!”⁴ Közhely az is a propaganda szakértői előtt, hogy az átlátszó propaganda csak harmadrendű propaganda. A művészi propaganda mindent a *maga idejében* tesz, és a legnagyobb művészet azt tudni, hogy mikor kell tartózkodást tanúsítani. Mindezek a műszabályok arról győznek meg, hogy a nagyhatású propaganda alkalmazkodik, simulni kénytelen az igazsághoz, bármennyire cinikusan bánjanak is ezzel a rossz propagandisták. Nem lehet a népet mély meggyőződésének az ellenkezőjére máról-holnapra rábeszélni. Számolni kell azzal is, hogy a propaganda ereje annál hamarabb veszít az intenzitásából, minél bódítóbb vagy éppen butítóbb a propaganda.

A propagandának tehát van bizonyos akaratlan nevelő hatása. Előbb-utóbb mindenkit rátanít, hogy kritikával élje. A legnyilvánvalóbb ez a hatás, amikor több különböző irányú propaganda hat ránk. Ellenséges és semleges propagandaforrások hallgatása a legtanulságosabb politikai nevelő színjáték. Kétségtelen edző hatást gyakorol ez minden egyoldalú propagandával szemben. Lassanként megszokjuk, hogy a bíró szerepében hallgassuk őket. Az ellentétes propagandáknak ez a visszahatása magának a propagandának az értelmére roppant érdekes. Kibontakozik belőle a helyes, a felvilágosító propagandának az az értelme, hogy mindenféle szuggesztíóval szemben ellenállásra szuggerrál. Mindenféle beavatkozásnak, befolyásolásnak, nevelésnek ez az egyetlen mentsége. A propaganda is ilyen kétértékű dolog. Benne van a jóra-rosszra egyaránt felhasználható nagyhatású tömegsugalmazás technikája, és önkénytelenül is kifejleszti magából a káros sugalmazás ellen való védekezésnek, az emberileg elérhető tárgyilagos tájékozódásnak, a politikai nevelésnek a nagyszabású módszereit.

⁴ Rogerson 21.

A FŐVÁROS LAKÁSPOLITIKÁJA

ÍRTA:
SZENDY KÁROLY

Kétségtelen, hogy a fejlődő társadalmakban a lakáskérdésnek igen nagy a szociális és gazdasági jelentősége és annak helyes megoldása a társadalom rendjére és életére lényeges befolyással bír.

A társadalom alapja a család, amely életét otthonában éh. Ennek megfelelően a lakáskérdés főképpen abban jut kifejezésre: van-e elegendő, otthon céljára alkalmas, megfelelő lakás. Elegendő, amely a felmerülő szükségletet fedezi és megfelelő, vagyis olcsó és egészséges; olcsó, amelynek bére a kereseti viszonyokkal arányban áll; egészséges, vagyis világos, napfényben gazdag, száraz, levegős, tiszta és nyugalmas. A megfelelő lakás ugyanis előfeltétele a családvédelemnek, az életszínvonal emelkedésének, a népegészségügy érvényesülésének és általában a társadalom egészséges fejlődésének.

A lakáskérdésnek ez a jelentősége teszi szükségessé azt, hogy a lakáspolitikai irányítást, a lakás-szükséglet helyes kielégítésének biztosítását a közület elsőrendű feladatának tekintse.

A lakástermelés rendes körülmények között a magántőke feladata. A magántőke azonban a lakásépítkezésben a gazdaságosságot keresi. Akkor épít, ha a befektetett tőke megfelelő hozadékát a vállalkozásban biztosítva látja és ezért olyan, főként nagy és luxuslakások építésére vállalkozik, amelyeknél számítását megtalálja. Ennek a következménye az, hogy a lakáskérdéssel kapcsolatban a társadalomnak egy jelentős rétege, és pedig a más vonatkozásban is védelemre szoruló kisjöveldelmű munkásréteg kerül abba a helyzetbe, amelyben a közület közbelépésére elengedhetetlenül szüksége van és amit egyébként a társadalom érdekei is kötelezően kívánnak meg.

A probléma a lakáspiac egyensúlyának felbomlásából keletkezett, nyilvánvaló, hogy az egyensúlyt a szükségletnek megfelelő lakások termelésével kell helyreállítani. A közületnek erre szolgáló eszközei: elsősorban a magánépítkezés fokozására nyújtott azok az adókedvezmények, amelyek mellett a befektetett tőke megfelelő hozadéka alacsonyabb bérszint mellett is elérhető. Másodsorban a telekvizonyok rendezése, esetleg közületi telkek kedvezményes eladásával. Harmadsorban a hatósági lakásépítkezés, amelyet azonban csak rendkívüli körülmények között, akkor tanácsos igénybevenni, ha a lakásépítkezést a magánvállalkozás számára nyújtott kedvezmények sem segítik elő és amikor nagyobb társadalmi károk megelőzése érdekében arra feltétlenül szükség van.

A lakáspolitikai első nyomait Budapesten az 1885-ben készült szabályrendeletben láthatjuk, amelyben a főváros adókedvezmények nyújtásával igyekezett az iparosodással kapcsolatban megszorított kisexisztenciák számára a lakásépítkezést előmozdítani. A fővárosnak ez a kezdeményezése azonban nem vezetett kellő eredményre, úgyhogy 1897-ben a főváros már maga kényszerült lakásépítésre, amikor felépítette az első 120 lakásos minta-munkáslakástelepét. Az 1900-as évek elején a kislakás iránti kereslet némileg megcsökkent, ami azonban nem annyira az építkezések fokozódásának, mint inkább a vidéki munkakeresők beáramlásában észlelt visszaesésnek volt az eredménye. 1905-től kezdve azonban ismét megújultak a lakásügyi panaszok, amelyek már a kormányzatot is beavatkozásra készítették. Ennek eredményeképpen az 1907. évi III. és XLIII. törvénycikkek adókedvezményt biztosítottak a gyáraknak munkáslakásépítkezések céljára. E törvények alapján a főváros területén mintegy 600 munkáslakás épült.

A magánvállalkozás azonban az építkezésre semmi hajlandóságot nem mutatott. Az épített lakások csekély száma a lakáskérdésben úgyszólván semmi enyhülést nem hozott. Ezért elkerülhetlenné vált a hatósági építkezések megindítása.

A főváros közgyűlése 1909 tavaszán tárgyalta az úgynevezett Bárczy-programot, amely a lakás- és telekpolitika egész rendszerét felölelő elvi jelentőségű intézkedéseket helyezett kilátásba. Az építkezések már 1909 tavaszán megindultak és annak keretében a világháború kitöréséig körülbelül 5500 egy-háromszobás kislakás és 560 szükség-lakás épült fel. A főváros ezeknek a lakásoknak kiadásánál önköltségi elv alapján megállapított bérek mellett a sokgyermekes kisjöveldelmű családokat részesítette előnyben.

Az építkezések a világháború alatt teljesen szüneteltek és ugyanakkor az ellenség által veszélyeztetett területek menekült tömegei a főváros felé húzódtak, majd a munkakeresőknek a háború után megindult városbaözlönése, valamint a megszállott területekről menekült tömegek lakáskereslete az addig sem kielégítő lakásviszonyokat még súlyosabbá tette. Ezen a helyzeten a kormányzat is segíteni igyekezett és a háború alatt létesült ideiglenes kórházakat az Augusztá-, Mária Valéria- és Zita- volt kórháztelepeket lakás céljára alakította át.

A törvényhozás 1921-ben lakóházépítkezés céljára nagyobb összegeket bocsátott a kormány ren-

delkezésére, a nagyobb arányú építkezés azonban az előirányzott költségösszegeknek a pénzérték leromlása következtében beállott csökkenése miatt lehetetlenné vált. 1923-ban újabb törvény jelent meg, amely felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy a lakásépítő érdekeltségek részére adó- és illetékkedvezményeket engedélyezhessen, 1923/24-ben pedig két állami telep is létesült körülbelül 500 lakással. Az állam lakáspolitikai tevékenysége ezek után lassúbb ütemet vett, de ugyanakkor az állami tevékenység pótlására a főváros indított erőteljesebb tevékenységet. 1925-ben öt évre terjedő nagyszabású építkezési programot dolgozott ki egyrészt a magánépítkezések előmozdítására, másrészt a hatósági lakásépítkezések lefolytatására. Ezen terv keretében 1926-ban hét bérház épült több mint 1000 lakással. 1927-ben a banképítkezés keretében körülbelül 2500, 1929-ben pedig további 300 lakás létesült. Az ebben az építkezési keretben megépített lakások a szerényebb jövedelmű középosztálybeli rétegek és a munkásság számára létesültek. A főváros tehát a világháborút közvetlenül megelőző és a világháborút követő két építkezési ciklusban közel 10.000 kislakást épített.

1930-tól kezdve, a gazdasági válság következtében a lakásigények fokozatosan összezsugorodtak és egyre több és több család kényszerült kisebb lakás bérlésére vagy összeköltözésre, bódételepek keletkeztek s ezzel kapcsolatban mind több és több lakás maradt üresen. 1932-ben 2000, 1935-ben pedig már körülbelül 5000 lakás állott üresen és ugyanakkor a lakások zsúfoltsága és a hajléktalan családok száma egyre növekedett. A lakásviszonyoknak ez a rendkívüli alakulása az eddigiektől eltérő intézkedéseket tett szükségessé, amelyeknek célja egyrészt a hajléktalanság megszüntetése, másrészt a munkanélküliség csökkentése volt.

A főváros új szükséglakásokat építtetett, támogatta a társasház építési akciókat és megkezdte a Városszéli-telep építését. A pénzügyi kormányzat pedig a tatarozási és átépítési munkálatok előmozdítására ideiglenes adómentességet adott s emellett a kötött forgalmú lakások jogviszonyát is szabályozta, hogy ne akadályozzák meg az építő tevékenység folytatását.

A magánvállalkozás azonban főként abból a célból, hogy a lakáspiacon az árszintet fenntartsa, a lakásépítkezésektől teljesen elállott, számításon kívül hagyva azt, hogy az építőtevékenység szüneteltetése a munkanélküliséget, a fizetőképesség további romlását és a bérek további lemorzsolását hozta magával.

A gazdasági válság 1932 őszén érte el mélypontját. Ettől kezdve lassú javulás volt észlelhető. A gazdasági viszonyok javulásával együtt a kislakás iránti kereslet is megélné, az eddig üresen

állott lakások száma fokozatosan csökkent, mintegy előrevetve árnyékát annak a lakáshiánynak, amely a kislakásokban a legutóbbi időben beállott. A magánvállalkozás által létesített egyszobás lakások úgyszólván kivétel nélkül összkomfortos luxuslakások voltak és bérük messze meghaladta a szegényebb néprétegek fizetőképességét.

A főváros eme tények hatása alatt ez alkalommal is két irányban foglalkozott a lakáskérdés megoldásával. Egyrészt felkérte a kormányt a házadómentesség kiterjesztésére, hogy ezáltal a magánvállalkozás számára az olcsóbéru kislakások építését lehetővé tegye, másrészt részletes kislakásépítő programot dolgozott ki.

Ez a lakásügyi program ismét a hármas feladat megvalósítását tűzte ki célul. Először a hajléktalanok elhelyezésének biztosítását, másodsor a magánépítkezés előmozdítását, harmadszor olcsóbéru fővárosi kislakások építését. Ennek a programnak alapján 1937/38-ban közel 1000 kislakás és 300 új szükséglakás épült.

De emellett rámutatott a székesfőváros a kormány előtt az egészségtelen lakásviszonyoknak az ipari népesség korai megrokkolásával való összefüggésére is és az OTI-nak és a MABI-nak a kislakásépítő tevékenységbe való bekapcsolását kérte.

A kormányzat a főváros által létesítendő kislakásokra az adómentességet megadta, a magánvállalkozás által létesítendő kislakásokra azonban nem. Ennek következményeképpen a főváros területén 1937/38-ban a főváros által létesített kb. 1000 kislakáson kívül olcsóbéru kislakás úgyszólván nem is létesült. A lakások zsúfoltsága és a kislakások béreinek további emelkedése tehát ezután is probléma maradt. Sőt a szociális bajokon felül a lakáshiány és a lakástermelés pangásának gazdasági hátrányai is jelentkeztek. A bérfizetésre képtelen munkanélküliek mellett az ipari munkások és kistisztviselők állandó keresettel bíró csoportja sem tudott jogos igényének és fizetőképességének megfelelő lakást találni s mind nagyobb tömegekben indult meg a kereső néprétegeknek az elővárosokba való áramlása, a főváros fogyasztó és adózó rétegeinek megfogyatkozása.

A fővárosi lakáspiac alakulását a kormányhatóság is élénk figyelemmel kísérve már a maga részéről is szükségesnek tartotta a kislakások szaporítását. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a közeljövőben építeti fel az 1930: XI. t.-c. alapján létesítendő azt az 1000 kertes kislakást, amely a főmértőségű Kormányzó Úrról kapja elnevezését.

Ezzel egyidejűen a főváros újabb 3000 kislakás építését határozta el, amellyel a legkisebb jövedelmű munkásréteg lakásproblémáját kívánja orvosolni. Ennek a célnak megfelelően a lakástípusok kiválasztásánál, valamint az építkezés elő-

feltételeinek megteremtésénél már a lakásigénylők bérfizetési képességét is figyelembe vette. A lakástípusok közül egyrészt az egyszoba-lakókonyhas típust és kisebb számban a kétszobás-félkomfortos lakástípust jelölte ki kivitelezésre. A belügyminiszter úr a lakásépítkezés céljára 4%-os kamatozású 20,000.000 P-s OTI kölcsönt biztosított. A kölcsön annuitása 5%, ami azt jelenti, hogy a fővárosnak 40 éven keresztül évi 1,000.000 P-t kell fizetni a kölcsön törlesztésére. Ha tehát a telek hozadékát nem számítjuk, akkor az építkezésre kapott 40 éves adómentesség mellett előreláthatóan az egyszobás lakástípus bére 33, a kétszobás lakás bére pedig 40-42 P-ben állapítható meg.

Ha ezek után végigtekintünk az elmúlt évek eseményein, megállapíthatjuk, hogy a fővárosnak a lakásviszonyok javítása érdekében igen aktív tevékenységet kellett kifejtenie és éveken át egyre fokozódó újabb és újabb áldozatokat kellett vállalnia. Láthatjuk azt is, hogy a lakásprobléma, ha közvetlenül a lakáspiac egyensúlyának felbomlásából származott is, eredendő oka a magánvállalkozás hiánya vagy elégtelensége volt. A főváros minden közbelépésével elsősorban a vállalkozási kedvet akarta megteremteni és a magántőke számára igényelt kedvező feltételek biztosítása érdekében minden lehető eszközt igénybevetett. A magántőke érdekeinek szem előtt tartása mellett azonban éberem örködött afelett is, hogy a közönségnek a lakáskérdéssel kapcsolatos elsőrendű érdekei egyszerű üzleti ügyé ne váljanak. Lakáspolitikájának minden megnyilatkozásában arra törekedett, hogy a lakáskérdésben érdekelt érdekeit összhangba hozza, hogy a lakásszükséglet megfelelő kielégítését a társadalom minden rétege számára érdeksérelmek nélkül biztosítsa.

Ezt a törekvést tükrözi vissza a főváros 1938-ban megalkotott új lakásbérleti szabályrendelete, amellyel a lakásviszonyok terén észlelt jogbizony-

talanság megszüntetése mellett, a gazdaságilag gyengébb fél oltalmát is szolgálni kívánta. Hogy ezt a célt a főváros mennyiben éri el, azt az élet mutatja meg, de a siker záloga az a kormányhatósági elismerés, amit a szabályrendelet jóváhagyása alkalmává a belügyminiszter úr kifejezett.

Az az irány, amelyben a főváros lakáspolitikai tevékenysége eddig haladt, kétségkívül irány marad a jövő számára is. Ezzel a lakáspolitikai tevékenységgel kapcsolatban azonban a legutóbbi időben olyan kérdések merültek fel, amelyek mielőbbi feleletre várnak.

A lakástermelést általában a magántőke feladatának kell tekinteni. Egyes lakástípusok - nevezetesen az olcsóbérű munkáslakások - építésére azonban a magántőke messzemenő kedvezmények biztosítása mellett is eddig csak szórványosan vállalkozott. Ezért a már égető fontosságúvá lett hiányokat mindig a közület kényszerült szükségmegoldásokkal pótolni.

Véleményem szerint a jövő lakáspolitikájának lesz a szerepe megállapítani azt a határt, amely a lakásépítő tevékenységben a magántőke és a közület feladatkörét meghatározza. A jövő szociálpolitikájának lesz a szerepe megjelölni azokat az eszközöket és módokat, amelyek alkalmasak a magántőkét is rábírní, a közület lakástermelő feladatteljesítése mellett, a maga elengedhetetlen és nélkülözhetetlen kötelességének teljesítésére.

Elképzelhetetlennek tartom ugyanis azt, hogy az egészséges munkáskislakások építésével továbbra is csak egyedül a közületek foglalkozzanak és hiszem, hogy a magyar társadalom arra hivatott szerveivel együttesen sikerül majd megtalálni azokat a már elengedhetetlenül időszerűvé vált intézkedéseket, amelyek a magyar munkásságnak és kisjövdelmű existenciáknak egészséges kislakásokat biztosítanak.

A PÁPAI ENCIKLIKÁK ÉS A SZOCIÁLIS FEJLŐDÉS

ÍRTA:

MIHELICS VID

A katolikus egyház legfőbb pásztorai gyakran illették korholással, vagy dicsérettel koruk társadalmi viszonyait s ezt a világ meg is szokta tőlük. Kiki persze a maga vallási meggyőződése szerint hallgatta és értékelte a Rómából időnként feléje hangzó szövegeket. Amikor azonban ides-tova ötven évvel ezelőtt, 1891-ben, XIII. Leó kiadta *Rerum Novarum* kezdetű körlevelét, amely a szociális kérdésre vonatkozóan nem egy-két odavetett észrevételt, hanem módszeres és rendszeres tanítást nyújtott, még a

hívó katolikusok táborában is sokan horkantak fel, mondván, milyen alapon igényli magának e fajta ügyekben a beavatkozásra való illetékeséget a pápa, aki csupán a hit, egy tételekbe foglalt vallás őrzőjének tekintheti magát. Természetesen, még tartózkodóbb magatartást tanúsítottak azok, akik kívül állottak a katolikus egyházon, vagy csupán anyakönyvileg voltak katolikusok. Ennek ellenére már kezdetben is sűrűn történtek hivatkozások a *Rerum Novarum* enciklikára. Nemcsak a katolikus egyházi életben, hanem vallásilag közömbös fórumokon is,

mint például a nemzetközi munkaügyi értekezleteken. A *Rerum Novarum* és az azóta megjelent pápai körlevelek, elsősorban az 1931. évi *Quadragesimo Anno* és az 1937. évi *Divini Redemptoris* szerepeltek már parlamenti vitákban, sőt idézeteket találhatunk belőlük szociálpolitikai törvények indokolásaiban. Érdemes tehát vizsgálódnunk abban az irányban, hogy ezek a szociális enciklikák valóban a bölcsesség olyan termékei-e, amelyek javára váltak és válnak az emberiségnek. Ez a kérdés egyértelmű annak taglalásával, hogy a társadalmi viszonyok fölött a pápák által gyakorolt bírálatok megegyeznek-e az idevágó szaktudományok megállapításaival, a körlevelek tanításában kellőképpen visszatükröznek-e a korszerű követelmények s végül, hogy a bennük foglalt indítások ráirányították-e a figyelmet arra az útra, amelyet később a fejlemények helyesnek, vagy éppenséggel egyedül járhatónak mutattak?

Mindenekelőtt néhány szót kell ejtenünk arról a problémáról, amellyel tanulmányunkat bevezetjük, nevezetesen a pápák beavatkozási illetékességéről. Minthogy az enciklikák *nem szociálpolitikai programot* hanem társadalombölcseleti és társadalomerkölcsi *tanításokat tartalmazznak*, a kérdés eldöntése azon fordul meg, hogy a gyakorlati szociálpolitika körébe tartozó feladatokat tisztán szaktudományos alapon kell-e és lehet-e megoldani, vagy világnézeti állásfoglalás is szükséges hozzá. S itt nyugodtan állíthatjuk, hogy amíg a pozitívizmus idejében a szociálpolitikai feladatokban kizárólag szaktudományos problémákat láttak s minden bölcseleti szempontot kiküszöbölhetőnek vélték, - ezért tekintették kételkedéssel még katolikusok is az első enciklikát – addig ma hovatovább általánosan elfogadott tétel, hogy a szociálpolitika végeredményben és gyökerében világnézeti kérdés. Meggyőző bizonyosság erre a munkabér problémája. Sokan megpróbálkoztak azzal, hogy ezt a kérdést nem gazdasági befolyásoktól mentesítve helyezték a tudomány boncoló asztalára. Hamar kiderült azonban, hogy ez lehetlenségekre ütközik, mert a kifelé való leggondosabb elszigetelés sem akadályozhatja meg, hogy célszerűségi szempontok juszanak szóhoz a munkabér kívánt magasságának kitűzésében, amilyen szempont a munkaerő fenntartása, a család ellátása, a művelődési igények figyelembevétele s így tovább. Mihelyt pedig ezek a szempontok is mérlegelésbe vonatnak, már a gazdasági szférán kívüli *társadalombölcseleti* és *társadalomerkölcsi* értékelések nyomják le a serpenyőt. Ma különben már senkisé is vonja kétségbe, hogy a „klasszikus” közgazdák is koruk uralkodó világnézetéből, az individualizmusból indultak ki. S míg a múlt században egy ilyen ténymegállapítás bizony megrovással is párosult volna, ma ezt magától

értetődő jelenségnek tartjuk. Hiszen már annak a felfogásnak is szaporodnak hívei, hogy ítéleteinknek, ha lényegeset akarunk mondani s a tudományos munkát előbbre akarjuk vinni, az intuicionális elem nélkülözhetetlenségénél fogva szükségképpen szubjektíveknek is kell lenniük. Ha pedig a nézetek ekként alakulnak, akkor nyilvánvaló, hogy a nyugati kultúrával legnagyobb és legegységesebb egyházának, a katolikusnak, szükségszerűen hallatnia kellett szavát, amikor a szociális bajok orvoslásával, kapcsolatban olyan kérdések is tömegesen jelentkeztek, amelyek bölcseleti elvekkel és erkölcsi törvényekkel állnak összefüggésben.

Az illetékesség természetesen még nem biztosítja az ítéletek helyességének. Elképzelhetők eszmények, amelyek a valóságban vágyalomnak bizonyulnak. A pápai enciklikában azonban egyetlen ellenpóndást sem fedezhetünk fel a tanítás és a gazdaságtudományok között. A megegyezésre viszont igen sok adatot sorolhatnánk fel. Okát ennek abban jelölhetjük meg, hogy az enciklikák társadalombölcseleti és erkölcsi elveiket maguknak a dolgoknak természetéből szűrik le, ideértve magának az embernek természetét is. Ami például mindjárt a szociálpolitikát illeti, bizonyos, hogy a szociálpolitika – bármilyen tudományos meghatározását vegyük is elő – olyan cselekvő erő kifejtések összessége, amelyek a társadalomban fennálló helyzeteken változtatni kívánnak. Már a *Rerum Novarum* amellett érvel, hogy ezeknek a változtatásoknak indítékai nem lehetnek kizárólag az államrezónból folyó célszerűségek, hanem figyelembe kell venni igazságossági értéktételeket is. S kétségtelen, hogy a mai szociálpolitika, ha nem is hanyagolja el az államrezón követelményeit, ezeken sokkal erőteljesebben hangoztatja az igazságosságot. Napjainknak talán legtöbbször hallott szólama éppen a „szociális igazságosság”.

A szociális igazságosságnak, mint a szociálpolitika motorjának fogalmáról sok értekezés látott már napvilágot. Minden elfogultság nélkül állíthatjuk azonban, hogy a fogalom leghasználhatóbb meghatározását a legutóbbi szociális enciklika, a *Divini Redemptoris* nyújtja. Eszerint: „A szociális igazságosság az az igazságosság, amely a közösség tagjaira rója mindazokat a kötelességeket, amelyeknek teljesítését a közjó megkívánja. Miként az élő szervezetben gondoskodás történik az egész test szükségleteiről, megadva minden résznek és minden tagnak azt, ami funkciója teljesítéséhez megkívánatik, akként a társadalmi szervezetben is, hogy biztosítsák az egész együttesnek közös java, meg kell adni minden résznek és minden tagnak, vagyis a személy méltóságával bíró embereknek azt, ami szükséges szociális funkciójuk végzéséhez. A szociális igazságosság megvalósítása tehát az egész

gazdasági élet beható tevékenységét fogja maga után vonni, békességben és rendben, jelezve így a társadalmi test egészségét, miként az emberi test egészségét megismerhetjük az organikus tevékenységek összhangzatos és jótékony munkájából.” Bár ez a meghatározás csak 1937-ben kelt, elemeit már a *Rerum Novarum* tartalmazta. Az enciklikák tehát a szociális igazságosság figyelembevételét állami, társadalmi és egyéni ténykedéseknél már olyan időben követelték, amikor a népek vezetői még nem ismerték fel a szociális igazságosság értéktermelő voltát. Ma már ezen szerencsésen túljutottunk. Ha például magánosok építenek is házat, a közhatalom mérlegeli, hogy kik fognak benne lakni, az építkezés milyen munkaalkalmakat nyújt, milyen szociális feltételekkel folyik az építkezés, közmunkáknál pedig a produktum reális értéke mellett mindezeket a mellékértékeket is belevonják a várható haszon kiszámításába.

A szociális igazságosság lényegében az egymáshoz képesti viszonyok helyes rendezettségét jelenti. Maga a meghatározás tehát semmit sem mond mindaddig, amíg nem tisztázzuk, hogy mit értünk a rendezettség „helyességén”. Ezért vetik fel az enciklikák kivétel nélkül az *egyén és a közösség viszonyának* problémáját. Már a *Rerum Novarum* szorgos bírálat alá vette a liberalizmus és a szocializmus közös társadalomszemléletét, az individualizmust, s vele szemben az ember szociális lényűségéből kisarjadó, szolidarisztikus társadalomszemlélet mellett szállt síkra. Szerzője, XIII. Leó felújította a thomizmust, tehát a keresztény szellemmel áthatott arisztotelési bölceletet. Ennek a tanításnak lényege tudvalevően az, hogy a társadalomban való éleést a konkrét emberi természet kívánja meg, de a társadalmi hajlamnak a valóságba való átvitelénél, tehát a társas közösségek kibontakozásában az ember tudatos akaratának is szerepe volt. Minthogy pedig a társadalmi lét az emberi természet folyamata, következik, hogy a természetjognak kell szabályoznia a társadalmi jogokat és köteleességeket, intézményeket és törvényeket. Így az állam sem mindenható, hanem köteles alkalmazkodni a természeti jogrendhez, vagyis figyelembe kell vennie, hogy ő, az állam, a keletkezés rendjében később következett az egyénnél és a kisebb közösségeknél, azoknak a feladatoknak ellátása érdekében, amelyeket az előbbiek megoldani nem tudtak.

Egy-két mondatra egyszerűsítettük le az enciklikák társadalomszemléletét, amelyből mindenesetre kitűnhetett, hogy a pápák tanítása szerint sem az egyén nem szigetelheti el magát a közösségektől, sem a közösségek nem nyomhatják el az egyént. A *Rerum Novarum* megjelenésekor természetesen aligha gondolhattott valaki az individualizmussal

ellentétes naturalista társadalomszemléletnek a mai totális államok formájában való térhódítására. Anna] figyelemreméltóbb a körlevelek tanításának fokozott időszerűsége. Beigazolódott, hogy a szolidarisztikus társadalomszemlélet az egyetlen elmélet, amely biztosítani tudja az összhangot az egyén és a társadalmi közösségek között. Ma ezt mindinkább felismerik és elismerik. Jellegzetes mozzanat, hogy még szocialista és polgári radikális oldalról is felvetődhetett a „katolikus menedék” gondolata, bár hogy ez a menedék mennyire nem specifikusan „katolikus”, arról még szólunk tanulmányunk befejező részében.

Az enciklikák a társadalmat teljesítményi közösségnek is mondják, amelynek létoka a közjó biztosítása. Közjón ugyanezen tanítás szerint érteni kell mindazokat az erkölcsi, szellemi és anyagi javakat, amelyek nélkülözhetetlenek magának a társadalmi közösségnek és e közösség tagjainak, tehát a kisebb közösségeknek és egyéneknek létfenntartásához. A közjó eszerint nem az egyéni javak összege, hanem több ennél. Körébe tartozik például – hogy egy szembevetendő mozzanatot említsünk – a nemzeti becsület ápolása és megvédése is. Amikor a szociális igazságosság mellett a közjót is oly sűrűn hangoztatják, rendszerint üres szólamként, nyilvánvaló, hogy az enciklikákban adott meghatározás legalább is kiemelhet bennünket a fogalom tartalom nélkülségéből.

Ebből a közjó-fogalomból ugyanis, amelynek átérzése az igazi hazafiságot is jelenti, szociális téren észszerűen következik az a tétel, hogy a társadalmi közösség, másként kifejezve: a nemzeti társadalom, tartozik a tisztas megélhetést lehetővé tenni minden tagja számára. A nemzeti társadalomnak ez a kötelezettsége mindinkább államcélként nyomul előtérbe. A világháború utáni alkotmányok konkrét szövegezését. S az sem kétséges, hogy bármilyen politikai rendszer következzen a maiak után, ez a kötelezettség már aligha merül feledésbe. A kötelezettséget s egyben belpolitikai célt időrendben is az enciklikák rögzítették meg először. Történt ez akkor, amikor a *Rerum Novarum* állást foglalt az állam szociálpolitikai feladatai mellett. Nem mondható ugyan, hogy a liberalizmus feltétlenül s minden körülmények között elutasított volna minden szociálpolitikai intézkedést, de tény, hogy alapmagatartása nem a barátság, hanem az ellenségeskedés volt a szociálpolitika iránt. A marxizmus elvileg ugyancsak elutasítóan viselkedett. Nem hiányoztak a hangok, amelyek a múlt század második felében figyelmeztettek a szociális veszedelmekre, de az államférfiak nemcsak abban kételkedtek, hogy kötelesek-e szakítani addig tanúsított szociálpolitikai tartózkodásukkal, hanem abban is,

hogy egyáltalán jogosultak-e erre a szakításra. Az a félelem, hogy a jogállamból visszasodródhatnak a gyűlölt rendőrállamba, éppen a katolikus országokban, mint Franciaországban és Belgiumban, volt a legerősebb. A legkritikusabb időben, a forrpon-ton következett be tehát XIII. Leónak az a félre-érthetetlen megnyilatkozása, hogy az állam igenis kötelezve van szociálpolitikai ténykedésre.

A pápák azonban nem elégedtek meg e köte-lezettség kimondásával és a közjó valószínűsítésének államcélként való kitűzésével, hanem keresték a hozzávezető eszközöket is. Míg a legtöbb háború utáni alkotmányban és több úgynevezett munka-alkotmányban is az állam kötelezettségvállalása üres váltónak tűnik fel, amelynek nincs sem joga-sítottja, sem kifizetője, addig az enciklikák követelik: érvényesíteni kell a tulajdonjognak és a munka-jognak helyes értelmezését és összhangba kell vonni a termelés két tényezőjét, a tőkét és a munkát. Az idevonatkozó tanítások áttekintése világítja meg legelősebben azt a kölcsönhatást, amelyet az encik-likák és a szociálpolitikai fejlődés között észlelhetünk. S bárki arról is meggyőződhetik, hogy az enciklikák bámulatos éleselméjűséggel vágnak elébe a szociális eseményeknek.

Az enciklikák szerint a magántulajdonhoz való jog reális jog, de távolról sem abszolút. A földi javak ugyanis mindenki számára szólnak, ezek a javak az egész emberiségé és csak azért vonhatók magántulajdonba, hogy közrendeltetésüket jobban betölthessék. A magántulajdonnak tehát kettős vonatkozása van: egyéni és társadalmi. Használatá-nál nemcsak az egyéni érdeket, hanem a közjót is tekintetbe kell venni. Az idevágó kötelezéseket – mondja a *Quadragesimo Anno* – az állam joga-sult a jelentkező szükségletek szerint közelebről körülírni. Az enciklikákra épülő katolikus tulajdon-jogelmélet szerint a magántulajdon megvan ter-helve a munkaképtelenek eltartásának s a munka-képesek foglalkoztatásának köteletségével. A magán-tulajdon érinthetlensége tehát csak addig terjed, amíg e kötelezésektől való mentessége. Végzűk-ségben a javak használata közössé válik. E tanítás alapján nagy tér nyílik a szociálpolitika és a gazda-ságpolitika előtt. Nincs például akadálya annak, – a *Quadragesimo Anno* kifejezetten említi – hogy a társadalom által szükségesnek ítélt bizonyos javak köztulajdonba vétessenek, vagy egy-egy tulaj-donshoz tartozó részük mennyiségileg csökken-tessék. A köztulajdonbavételt és a korlátozást egyenesen meg kell követelni, amikor az egyéni birtoklás már hatalmi funkciót is jelent (pl. a föld-nél), mert hatalmi funkció kifejtésére csak az állam hivatott.

Mindebből korántsem következik tökeellenes-ség, mert az enciklikák csak a tőke öncélú gyümöl-

csöztetését ostorozzák, egyébként, minthogy a vagyon munkaalkalmak nyújtásával és a munkaképtelenek eltartásával a közjót szolgálja, nem kárhoztatják a tőkegyűjtést és szaporítást, csak ne járjon ez fősvénységgel, vagyis a gazdasági javak vissza-tartásával és elvonásával a természetes használat elől. Éppen a közelmúlt gazdasági válság mutat-hatta meg, mennyire igazuk van az enciklikáknak, amikor a tékozlást még mindig kisebb szociális bajnak minősíti, mint a fősvénységet.

Már a *Rerum Novarum* kifejezte azt a kívánal-mat, hogy a törvények kedvezzenek a magántulaj-don szerzésének s minél több családfőt juttassanak értékálló magántulajdonhoz. Akinek háza van, az a házához is ragaszkodik. A *Quadragesimo Anno* még részletesebben foglalkozik ezzel a kérdéssel. Szót emel a családi vagyon mellett, mint ami egyik eszköze a proletár-sors alól való felszabadításnak. „Ha férfiasan és haladéktalanul nem vállaljuk a végrehajtást, – úgymond – ne áltassuk magunkat, hogy a közrend, az emberi társadalom békéje és nyugalma a fölforgató hatalmak ellen megvédhető.” A pápák tehát már évtizedek óta hirdetik a házhely-hez és a házhoz juttatás ama programját, amely napjainkban kezd valósággá válni.

Egészen természetes, hogy az enciklikák a munkajog kérdését éppen olyan fontosnak minősítik, mint a tulajdonjogét, hiszen akinek nincs vagyona, csak munkával tarthatja fenn magát. A munka kötelező mindenkire, még a vagyonosokra is. A különbség csak az, hogy akinek nincs vagyona, annak joga is van munkára. Ezzel a jogaival persze nem egyének ellen fordulhat, hanem az államhoz, amelynek egyéb megoldásokon kívül közmunkákat és szükségmunkákat kell végeztetnie. Érdekes, hogy amíg a közelmúlt idők a tulajdonjognak szo-ciális, addig a munkajognak egyéni oldalát hagyták figyelmen kívül. A pápák ezzel szemben nem mulasztották el kidomborítani a munkajog személyes vonatkozásait sem. E vonatkozások lényege az, hogy a munka több, mint piaci áru, mert annak hozadékából a munkásnak és családjának tisztes ségesen meg kell élnie. Ebből a meg gondolásból kiindulva került feldolgozásra az enciklikákban az igazságos munkabér fogalma. S az időrendben következő körlevelek talán ebben a kérdésben mutatják a legészrevehetőbb fejlődést. A *Rerum Novarum* a „relative igazságos” bér mellett foglalt állást, vagyis a munkás kapja meg a termelés ered-ményéből az általa nyújtott szolgáltatás méltányos értékét. Már akkor jelentkezett az a kívánalom, hogy a bér megállapításánál ne csak a szolgáltatás értéke jöjjön figyelembe, hanem a munkásnak és családjának megélhetése is. Amikor azonban a fran-cia zarándokok 1891 szeptember 19-én kérdést intéztek Rómához, a válasz az volt, hogy a méltán-

nyos ellenértéknél többre a munkaadó természet-jogilag nem kötelezhető. A *Divini Redemptoris* ezzel szemben már ekként nyilatkozik: „A szociális igazságosság kívánja, hogy a munkások megfelelő bér útján biztosíthassák saját és családjuk fenntartását; hogy szerény vagyont szerezhessenek s ekként mentve legyenek a pauperizmustól.” Míg XIII. Leó szerint a munkaadó „véthet a szeretet és méltányosság ellen”, addig XI. Pius kimondja: „A munkásnak szigorú joga van munkabérére. Nem szabad alamizna címén kapnia azt, ami neki az igazságosság nevében jár.” A két enciklika ilyen szembeállításából azonban nem szabad ellentétre gondolnunk, mert hiszen nyitva maradt az a kérdés, hogy kinek kell fizetnie azt a többletet, amelyre a munkásnak a nyújtott munka ellenértékén felül szüksége van családjá eltartásához. A szociális igazságosság már ismertetett fogalma hozza magával, hogy ezt a többletet a társadalmi közösségnek kell nyújtania. Az enciklikák tehát, mint különben a *Quadragesimo Anno* konkrét formában említi, megoldásnak a kiegyenlítő család-pénztárakat írják elő, azt a rendszert, amelyet azóta a gyakorlati szociálpolitika magáévá tett.

Figyelemreméltó mozzanat, hogy az enciklikák nemcsak az igazságosságot vonultatják fel a munkások érdekében, de hivatkoznak a gazdaságossági szempontokra is. Ha ugyanis a munka a legértékesebb termelési tényező, akkor a társadalom gazdasági érdekei is megkívánják a munkaidő, a nők, gyermekek, fiataloké és az éjjeli munka, valamint az üzemi racionalizálás problémáinak észszerű szabályozását. Sőt egy pontban, a munkaidő szabályozásában, az enciklikák még a gyakorlati szociálpolitikánál is jobban méltányolják a gazdaságossági szempontot. Kiolvasható ugyanis belőlük, hogy nem helyeslik a munkaidő általános és szkatikus korlátozását, hanem az illető munkanem természetéhez való igazodást kívánják.

Mint már említettük, a pápai körlevelek a szociális kérdés megoldását a magántulajdon és a munka egyéni és szociális vonatkozásainak érvényesítésétől várják. Maga a fennálló gazdasági rend, amelyben a tőke foglalkoztatja a munkaerőt s amelyben a termelési eszközök külön vannak választva a munkaerőtől, ebből a szempontból közömbös. A *Quadragesimo Anno* világosan kijelenti: „A rendszer önmagában nem elítélendő. Tényleg, a rendszer természeténél fogva nem is rossz. Hibája ott kezdődik, amikor a tőke a bér munkásokat azzal a céllal fogadja szolgálatába, hogy az egész vállalkozást és a termelést egyoldalúan a saját törvénye és haszna szerint vezesse, nem tekintve sem a munkások emberi méltóságát, sem a gazdaságnak szociális vonatkozásait, sem a közjót és a társadalmi igazságosság követelményeit.” A munkának és a tőkének

tehát szabályos rendben kell együttműködnie. Ennek a rendnek előfeltétele, hogy a kettő között létrejövő szerződés figyelembe vegye az igazságosság követelményeit.

Érdekes kérdés, hogy mi a munkaszerződés tárgya. Az enciklikák szerint semmiképpen sem a munkaerő, amely nem lehet áru, hanem csupán a munka gazdasági haszna. Az enciklikák tehát állást foglalnak a római jogbeli bérszerződés ellen. S valóban, egyre több szociálpolitikus helyezkedik napjainkban arra a felfogásra, hogy a munkaszerződés vagy „innominat contractus” (do ut des, facio ut facias), vagy „társulási szerződés” (contrat de société). Utóbbi szerint nincs munkaadó és munkás, hanem társak, akik egy munkaproduktum létrehozására összefogtak s annak hozadékában megállapított kulcs szerint osztozkodnak. Nyilvánvaló, hogy ez a felfogás, ha a gyakorlatban keresztül lehetne vinni, a legjobban megóvná a munkás méltóságát s megszüntethetné a tőke és a munka antagonizmusát. Am mi történnék akkor, ha a társulási szerződés alapján meginduló termelés veszteséggel járna? Érthető, ha XI. Pius, aki ezeket az új törekvéseket érdeklődéssel kísérte, óvatosságot tanúsít: „A mai társadalmi viszonyok között mindenestre tanácsos a munkabérszerződésnek a lehetőség szerint bizonyos közelítése a társulási szerződéshez.” Az enciklikák tehát ebben a kérdésben is megmaradtak a valóság talaján, amikor nem foglaltak állást a társulási szerződés általánosítása mellett, hanem azt inkább csak olyan elvnek és eszménynek fogadták el, amely alkalmas a konkrét munkabérszerződések erkölcsi megítélésére.

Az enciklikák nem elégszenek meg azonban a munkabérszerződés igazságos értelmezésével, hanem elutasítják azt az állapotot is, amikor a munkaviszony tulajdonképpen hatalmi viszonyt tükröz vissza. Ezért emelnek szót a kollektív munkaszerződés mellett, amely egyenesen pillére lett a szolidaritikus társadalomszemléletre támaszkodó szociálpolitikának. A kollektív szerződés a főoka annak, amiért a pápák oly törhetetlenül védik a szakszervezkedési szabadságot. A munkások egyesülési jogát már XIII. Leó a természetjogból származtatta, miért is ezt a jogot az államhatalom csak erőszakkal, jogkörét túllépve, tagadhatja meg a munkásoktól. A *Quadragesimo Anno* külön kiemeli, milyen óriási jelentőségű deklaráció volt ez, hiszen abban az időben a legtöbb országban a munkásegyleteket nyíltan üldözték. XI. Pius égbekiáltó igazságtalanságnak mondja ezt.

Egy másik ok, amiért az enciklikák a szakszervezkedés mellett síkra szállnak, abból a megfontolásból ered, hogy az állami szociálpolitikát az önsegély szerveinek kiépítésével kell kiegészíteni és tehermentesíteni. A szociálpolitikának sok irá-

nyitója jött rá a harmincas évek elején, amikor a szociálpolitika válságáról kezdtek itt is, ott is beszélni, hogy milyen helyesen ítélték meg a pápák a valóságot, amikor óvtak az állami szociálpolitika túlnövekedésétől, hipertrófiájától. A *Rerum Novarum* közel egy fél századdal ezelőtt szükségesnek mondotta, hogy a munkaadók és a munkavállalók közös bizottságok útján rendezzék a munkaviszony egyes kérdéseit; mert ezzel nemcsak a szociális békét szolgálják, hanem elejét veszik annak a szükségességnek is, hogy az államhatalom aprólékos törvényeket hozzon. Híven a szubszidiarizmus elvéhez, amely a thomista-aristotelesi társadalomszemléletből folyóan az államot a sajátos állami feladatok végzésén kívül csupán pótlásra és kiegészítésre jogosítja fel, az enciklikák vallják, hogy a munkaviszony szabályozására maguk az érdekeltek nagyobb illetékességgel és szakértelemmel bírnak, mint az állam tisztviselői. XIII. Leó tehát jóval megelőzte az angol Whitley-tanácsok létrejöttét, amelyekből a tudomány az „alkotmányos gyár” fogalmát eredezteti.

A szervezkedési szabadságnak a természet-jogból való származtatását az enciklikák természetesen nem minősítik jogcímné állammellenes, vagy osztályharcos szervezkedésre. A pápák azonban vannak olyan igazságosak, hogy az osztályokra való különélést és az osztályharcot nem egyoldalúan a munkásosztály rovására írják. Amíg az individualizmus uralkodik a gazdasági életben, addig például a sztrájk is olyan jogos fegyvere a munkásnak, amely nem vonható el tőle. Bizonyos azonban, hogy ez egészségtelen állapot. Csakhogy a reformot nem a munkások terhére kell kezdeni. Osztályharc helyett békés együttműködés a közjó érdekében – ez az az eszmény, amelyet már XIII. Leó a korporatív szervezkedés útján vélt megvalósíthatónak. Nyíltan emellett foglalt állást a *Quadragesimo Anno*: „A rendiség helyes felújítása a szociálpolitikai célkitűzés.” Néhány évvel később a *Divini Redemptoris* teljes tudományossággal okolja meg ezt a célkitűzést, mondván, hogy nélküle az igazságos munkabér és az igazságos munkafeltételek nem érhetőek el. Nemcsak a munkásoknak kell ugyanis kiküszöbölniök egymás között a versenyt, hanem a munkaadóknak is meg kell szüntetniök azt a versenyt, amely „nem fér össze a munkások iránt tartozó igazságossággal”. Mint látjuk, a gazdasági és szociális korporativizmus, mint egy kívánt társadalmi reform, teljesen észszerűen folyik az enciklikákból. Azt is fölösleges bizonyítanunk, hogy maga az élet ebben az irányban halad. Az a szociálpolitika, amely a szociális igazságosságot hirdeti, szükségszerűen tér rá a kamarai rendszerre, arra az útra, amelyet XIII. Leó oly régen kijelölt.

Hangsúlyozottan ki kell emelnünk, hogy az enciklikák tanítása szerint ez a gazdasági és szo-

ciális korporativizmus nem jelent politikai rendiséget is. Az úgynevezett rendi állam ugyanis azonos szabályok szerint bírálendő el, mint az államforma általában. A pápák, legalább is a modern korban, soha nem igényelték maguknak azt az illetékeséget, hogy az államforma megválasztására akárcsak célzást is tegyenek. „Az emberek szabadon választhatják az államformát, – hangoztatja a *Quadragesimo Anno* – csak az igazságosság és a közjó érdekei legyenek megóva.”

A szociálpolitika eredményes működéséhez megfelelő közszellem is szükséges. Ebben a tekintetben nagy érdemük van az enciklikáknak, mert legalább is a katolikus hívek, tehát egy tekintélyes társadalmi csoport lelkiületére kedvező hatást gyakoroltak, ami egyre érezhetőbb napjainkban. Hogy pedig az érzület mennyire fontos, kitűnik abból a rengeteg panaszból, amit szociálpolitikai intézkedéseink demoralizáló hatásáról, különösen a biztosítási morál ijesztő süllyedéséről, intézmények kihasználásáról és velük való visszaélésekről hallunk.

Kétségtelen, hogy vannak az enciklikákban időhöz kötött elemek is. Az a kritika például, amelyet a *Rerum Novarum* gyakorol a liberalizmus és a szocializmus fölött, bizonyára kibővíthető és módosítható. Az agrárszocializmus bírálata mellett háttérbe szorul a földreform szüksége. A szakszervezet a *Rerum Novarumban* még inkább önvédelmi eszköz, mint egy új szociális és gazdasági rend állványzata. Magunk is kiemeltünk fejlődést az igazságosság, a magántulajdon, a munkaszervezés értelmezésében. Ebből azonban az is kiviláglik, hogy az enciklikákban foglalt tanítás fejlődésképes, ami annál jelentősebb, mert az eddigi tanítások a legtöbb kérdésben fényeszőrként mutattak rá a szociálpolitikai kívánalmakra. Ezen különben nem csodálkozhatunk, hiszen a legtöbb enciklika kiadását hatalmas tudományos munka előzte meg. A *Rerum Novarum* előkészítését például közel tizenöt esztendőre vezethetjük vissza.

Fokozza az enciklikák jelentőségét, hogy a katolikus hittételek nem játszanak bennük szerepet. Nem dogmákat, hanem egy természetjogi rendszert tárnak fel és dolgoznak ki, amely elfogadja Istent teremtetőnek s vallja az embernek azt a végső célját, hogy végül Isten látására jusson. Ahhoz tehát, hogy az enciklikákat értékeljük és értékesítsük, nem szükséges katolikusnak lenni. Tanításuk elfogadható mindazok számára, akik hívei a nyugat-európai keresztény kultúrának.

Talán meggyőződhattünk e fejtegetések során, hogy az enciklikákra építhető szociálpolitika – éppen a mai idők tanúsága szerint – az emberi lelket leginkább elégítheti ki. Ennek ellenére semmiben sem kell mögötte maradnia például a totális államok szociális reformjainak. Bár a körle-

velek gyakorlati javaslatai és következtetései tudatosan időhöz kötöttek, – a szociális enciklikákra még a katolikus hívekkel szemben sem vonatkozik a pápai családokozhatatlanság – elméleti alapja és

irányelvei maradandó becsűek. Ahogy már Vogeisang mondotta a *Rerum Novarumról*: olyan ez, mint az aranypénz, amely akkor is megtartja aranyértékét, amikor árfolyamértékét rég elvesztette.

MI A SZOCIÁLIS KÉRDÉS?

ÍRTA:

CAVALLIER JÓZSEF

Frgassuk elmélyedve a művelődés vagy még inkább az emberiség szellemtörténetének lapjait: azt látjuk, hogy minden korszaknak megvan a sajátos törzsprblémája. Gyötrődő rejtelem – felelet nélkül, az élet iramát megakasztó nehézség – megoldás híjával, – ez kavvarog egy-egy történelmileg elhatárolható időszak eseményeinek és áramlatainak mélyében. És akármilyen természetű is ez az ágas-bogas törzsprbléma, – gazdasági vagy erkölcsi, politikai vagy szellemi – a kor gondolkodásában mindig mély nyomokat szánt és szükségszerűen befolyásolja társadalmi berendezkedését. Változatai pedig tovább fodrozódnak és gyökeret eresztenek az elkövetkező korok gondolatvilágában, akár csak a virág, ha egyik éghajlat alól a másik alá visszük. Talán megél, talán elpusztul.

A mi korszakunkban minden bizonnyal rendkívül felhalmozódtak az anyagi vonatkozású nehézségek. Alig van emberfia, aki elmondhatná, hogy kisebb-nagyobb mértékben nincs része napjaink gazdasági természetű bajaiiban és szenvedéseiben. Csak-hogy az effajta bajok alkalmasint minden egyes korszaknak természetserű tartozékai. A történelem legalább is arra tanít, hogy az emberi társadalom eleddig folyvást küzdött a lét anyagi nehézségeivel és visszásságaival. Voltunk és esetleg ma is vannak rétegek, ahol az árnyak ereszkedésekor nem kísért a gond: mi lesz holnap? Am a jelek most arra vallanak, hogy jelenleg a társadalom mindegyik tagját valamilyen formában gyötri ez a baj. Vagyis a gazdasági helyzet nálunk is, másutt is akként fest mostanság, hogy káros vagy aggasztó mértékben mindenki kivétel nélkül megérzi hatásait. Máról holnapra élő s megszabott fizetést húzó polgártársaink élete ijesztoően tükrözi a mindennapi kenyérért való harcot. Hát még azoké miként teng-leng, akik munka és reménység nélkül hánykódnak egyszer itt, máskor pedig ott!

Persze, ha e helyzet tüneteiben túl tárgyilagosan és szakavatottsággal az okokat is megvizsgáljuk, akkor merőben más eredményt kapunk, mint aminő általában a társadalom úgynevezett megújítóinak szeme előtt lebeg. A gazdaságtudományi elméletek

nem tudják megmagyarázni, de még csak értelmezni sem korunk betegségének jelenségeit. Az alapelvek körül elkeseredett viták folynak és a tegnap igazságairól gyakran kiderül, hogy feltevés vagy jóhiszemű tévedés volt csupán. S mi lett a nagy nekilendülésekből és próbálkozásokból, hová tűntek az egymást gyakran keresztező népboldogító törekvések, noha lármájuk visszhangja még cseng a fülünkben?

Bizony, ha felületesen tekintünk tova röghöz tapadó életünk torlódo fordulatain, akkor azt kellene hinnünk, hogy most igazolódnak a történelmi materializmus tételei. Itt állunk egy vergődő, magamagát kereső világ közepette. A földkerekség minden táján feltörnek a nagy tömegek és maguk akarják sorsukat irányítani. Az emelkedettebb emberi szellem verejtékesen keresi a maga s törekvéseinek megnyilatkoztatására az új formákat és új lehetőségeket, mert ösztönösen érzi, hogy a régi formák összeomlófélben vannak és tartalmaik széthullanak oldott kéve módjára. S ugyanakkor először esik meg Európa történelmében, hogy a tömegember hatalomhoz jut. Új társadalmi berendezkedések vagy éppen csak a kísérleteik a magasabb értelmiségű rétegeket a többség színvonalára húzzák le. Egyelőre még csak anyagi tekintetben, de néhol már értelmileg, sőt erkölcsileg is. A rendezés, a felemelés és a gyógyítás elveit ködös elméletek harsogják és jaj annak, aki az értelem és tudás ítélőszéke elé meri idézni azokat. Az iskola már jó ideje csak a modern élet külsőségeit akasztja az emberre, de nevelni már nem igen tudja. Beléoltja a technika vívmányaira s a fizikai erő teljesítményeire való büszkeséget, de már alig-alig csöpögteti lelkébe emberi mivoltának méltóságát és szellemét. Röviden és velősen szólva: nagy lendülettel folyik az egyetemes személytelenítés, a *persona humana* fensége mind jobban elhomályosul, a számszerűség a közgondolkodásban irgalmatlanul veri a minőséget.

Fájdalmasan hangzik, de való igaz, hogy az európai kultúra szellemi és anyagi szerkezetének alapjai inogtak meg. Már elcsépelet közhely a gondolkodók körében, hogy az európai kultúra válságba került és magával ránthatja az egyetemes emberi

kultúrát. Egy hosszú vívódás döbbenetes eredménye nehezedik reánk. *Nietzsche* már a múlt század végén meglátta, – inkább a lángész fényében, mint az értelem világosságával – hogy mi vár a világra: „Amit én elmondok, az az eljövendő két század története. Azt írom meg, ami eljön, ami nem jöhet el másként: azt írom meg, miként tör ki a nihilizmus ...” Csakhogy a kultúra gyökeres pusztulása egyáltalán nem látszik valószínűnek, különösen akkor nem, amikor számtalan biztató tény és törekvés ötlük a szemünkbe, úgy hogy mindenképpen jogunk van bizakodóbb vagy éppenséggel optimista felfogásra. Mert mi történik? Egyszerűen az, hogy meghalt egy korszak és az új most vajúdik a születés fájdalommal! Évezredek során már jó néhányszor találkoztunk egy-egy korszak halálával és az új korszak kialakulásának gyötrelmeivel. Megint csak a történelemre kell bizonyásként hivatkoznunk, hogy a kultúra nem egyenesen felfelé ívelő folyamat. Kultúrán az emberi szellem mindama tevékenységének és alkotásának összességét értvén, amely arra irányul, hogy magasabb erkölcsi, értelmi s társadalmi színvonalra emelje az embert nagy közösség keretében. Fordulatos menete akként alakul, hogy új formákban és új érvényesülési módban jellegzetes nagy szakaszok váltogatják benne egymást. Mindamellert szerkezetének lényeges alapelemei s egy-egy terjedelmes kultúrkör kincsei tovább élnek egyik korszakból a másikba. Mert miként a természet világában, azonmód a szellem világában is megtalálható a csodálatos metamorfózis. Így nézvéen a reánk szakadt világrengetést, úgy látjuk, hogy új korszak bölcsője előtt tépelődünk és az a kötelességünk, hogy ebbe a most faragódó bölcsőbe, a kialakulóban levő új formákba átmentsük az elmúlt korszak erkölcsi és szellemi kincseit. Ha ebbe a távlatba bele tudunk helyezkedni, akkor voltaképpen semmi okunk sincs a csüggedésre vagy kétségbeesésre. Tisztára lelki felkészültség és bátorság, tudás és erkölcsi felemelkedettség kérdése, hogy miként tudunk megbirkózni bajainkkal és hogyan teljesítjük nagy emberi kötelességünket. *Fichte* Jena után hitet és reményt, új utat és új életet hirdetett a német népnek és fel is tudta emelni elesettségéből. A weimari Németország viszont *Spengler*t, a halál filozófusát adta a világnak...

S most vizsgáljuk meg ebben az összefüggésben, hogy mi és hogyan fest korunk törzsprblémája? A neve: *szociális kérdés*. Elemzésünk azonban teljesen más képet és más fogalmat ad róla, mint a minő széltében-hosszában dívük.

A *szociális* szó a klasszikus latin nyelv szókincséhez tartozik. Alapjelentése a latin nyelv fénykorában: a *szövetségeshez tartozó*, a *szövetségest megillető*, *szövetséges* melléknév. Előfordul ezenkívül a *társas*, a *házassághoz tartozó*, *házassági* jelentésé-

ben is. Az újabbkori nyelvhasználatban a tisztára vagy túlnyomóan anyagi bajokat érzékeltető jelentése *Robert Owen* (1771-1856) révén honosodott meg. A középkor bölcsölete, a skolasztikának úgyszólván alig ismert, de annál mélyebb és életerősebb társadalmi metafizikája természetesen még nem használja ezt az értelmét. Új jelentése a *szocialista* jelző nyomán gyökeresedett meg. *Owen*, ez az angol társadalombölcsész ugyanis *Association of all Classes of all Nations* címmel 1835-ben társaságot alapított és keretében nagy vitákat rendezett a társadalom új elvek szerint való megújításáról. Amikor Manchesterben *J. H. Roebuck* lelkesül vitatkozott, akkor bukkan fel a *szocialista* jelző. Csakhogy, úgylátszik, gúnynévként gyártották *Owen* és híveire. A francia *Pierre Leroux* 1838-ban már komoly értelemben használja s a társadalom megújítására törekvő embert nevezi szocialistának. A jelentésváltozás teljesen befejeződik, amikor *Reybaud* francia író s államférfiú 1840-ben, tehát éppen száz évvel ezelőtt, *Socialistes modernes* című könyvét kiadja. *Rousseau* 1762-ben megjelenő műve, a *Contrat social*, a *társadalmi* jelentésében él a *szociális* szóval. Akkoriban még nem tapadt hozzá ama hangulati velejárója, hogy anyagi bajokra is utal. Manapság kétféle értelemben használatos. Egyrészt jelenti az egyén és a közösség viszonylatát, vagyis a közösséghez való tartozást. Másrészt pedig a közösségben előforduló bajt és nehézséget kívánja érzékeltetni. A mindennapi életben azonban csaknem kizáróan a közösség vagy részeinek anyagi természetű bajait jelzi. Magyarul egyszerűen azt mondjuk: *társadalmi*.

A XIX. század hajnalán a mai értelemben vett szociális kérdés árnyéka már erősen jelentkezik. A következő évtizedekben az ipari munkásság sivár helyzetét értik a *munkáskérdés* néven. Csakhogy a munkásság jogos követelményeiért való harc hovatovább olyan utakra sodródott, hogy szükségszerűen elvetette egynemely még ma is meglevő társadalom-megújító elmélet és rendszer magvát. A munkásmozgalmat ugyanis közvetve *Adam Smith*, *Ricardo* és *Kari Marx* gazdasági tanítása s *Locke*, *Hume*, *Voltaire*, *Rousseau* s *Condorcet* társadalmi elmélete termékenyítette meg. E filozófusok hatása pedig jóval végzetesebb volt ama gazdasági elméletekénél, mert az ember természetéről és rendeltetéséről, valamint a társadalom mivoltáról való tanításuk a materialista individualizmust teremtette meg. Németországban *Smith* tanainak tévedéseire s veszedelmeire először *Aiam Mutter* és *Franz von Baader* mutatott reá. Franciaországban *Marx* tanításaival *Ozanam* szállt szembe. Ám közben egyre nagyobb tömegek szakadtak el az életnek valóban célt és értelmet adó ideáloktól. Az ellenhatás *Ketteler* mainzi püspök fellépésével kezdődik, aki 1864-ben kiadta a szociális kérdés tanulmányozása szempontjából ma is figye-

lemre méltó munkáját *Die Arbeiterfrage und das Christentum* címmel. Nyomában indult útnak a modern keresztény társadalombölcselet, a keresztény szakszervezeti mozgalom és az azóta jócskán meg-bővült szociális kérdés keresztény szellemben való tárgyalása s a megoldására vonatkozó újabb egyházi megnyilatkozások sora.

Nem kell különösebb elmélyedés, akárki is rájöhét, ha kissé elgondolkodik, hogy a szociális kérdés át meg át van szöve gazdasági, erkölcsi s szellemi vonatkozásokkal. Igaz, hogy ezek részben visszavezethetők a tőke s munka viszonyának ferde-ségeire s visszaéléseire, valamint a javak egyenlőtlen elosztására, de a szociális kérdés lényegét mégsem ezek a mozzanatok adják meg. A társadalom bajainak koronként hol ez, hol meg az a részlete-mozz-anata domborodik ki. Ha a szociális kérdésem az emberi társadalom különböző bajait értjük, akkor kézenfekvő, hogy dinamikus természete van, mert egyszer az egyik, máskor pedig a másik vonatkozása jelentkezik nagyobb vagy teljes mértékben. És egyáltalán nem bizonyos, hogy éppen anyagi vonatkozása a társadalom legnagyobb csapása. Magyarán mondva nem biztos, hogy a gyomorkérdés a leg-súlyosabb probléma. Ez a vonatkozás csak akkor éleződik ki veszedelmesre, hogyha egyfelől mi sem történik orvoslása érdekében, másfelől pedig mester-ségesen felkorbácsolják körülötte a szenvedelmeket. Szociális szempontból éppen akkora bűn az igények túlzott felcsigázása s a társadalom természetes alaku-lásának erőszakos megbontása, mint a szociális bajok iránt való tétlen érzéketlenség és mások szenvedése-nek meg nem értése. Ebben a kérdésben is döntő jelentőségű a mértéktartás re mai erénye.

A történelmet emberek csinálják, a mindennapi élet ütemét emberek irányítják, minden cselekvés-nek ember a megindítója. Minthogy pedig a szo-ciális kérdésnek mindenféle fajtája az egyén és a közösség viszonylatának fonákságaiból és bűneiből ered, következésképpen a szociális kérdés is az emberek magatartásán fordul meg. A szociális reform, vagyis a társadalom bajainak céltudatos és intézményes gyógyítása tehát csakis az ember meg-reformálásával kezdődhet. Mit tagadjuk, korunk képéhez szervesen hozzátartozók az ember erkölcsi kivetkőzöttségének félelmetes foka. Éppen ezért a szociális kérdésnek egész sereg olyan mozzanata van, amelynek vajmi kevés a köze az anyagi bajok-hoz. Itt van például a pansexualizmussá fajuló sexuális kérdés; a tehetős osztályokból immáron

az alsó néprétegekbe is átszüremlő birth control; egyfelől az intellektualizmus túlhajtása, másfelől a szellem borzalmas hanyatlása; a jelszavakban kime-rülő álműveltség; a faji kérdés körül tomboló gyű-lölet; a tudatlanság szervezett lázadása a tudás ellen; a szolidaritás hiánya; a kölcsönös segítség törvényének szabványos megszegése; félelmetes önzés..., de ki győzné mindannyit felsorolni! Micsoda dőreség azt hinni vagy éppen hirdetni, hogy akár a magántulajdon „megrendszerbe-lyezésével”, akár pedig a javak úgynevezett egyenlő elosztásával orvosolni lehetne a baj, tehát a szociális kérdés lényegét! Mert igenis, az erkölcsi és szellemi okok idézik elő a kérdés anyagi vonatkozásait, de egyúttal éppen az erkölcsi és szellemi vonatkozású bajok teszik a lényegét is. Miért? Egyszerűen azért, mert a szociális problémának e részei okozzák az emberi méltóság általános lebecsülését, a felebaráti szeretet egyetemes törvényének sutbavetését és a természetjogban gyökerező szociális parancsok sem-mibebevését.

A természetjog törvényei értelmében az ember-nek joga van istenadta létéhez. Ugyancsak joga van létének oltalmára, megtartására és kifejtésére. Ebből következik, hogy joga van létének megtartása végett munkára s megfelelő bérre. Joga van család-alapításra s gyermekeinek felnevelésére. Joga van az egyéni s a lelkiismeret szabadságára stb. Mindezek a jogok természetesen kötelességekkel járnak, így elsősorban az ember köteles tisztelni fele-barátainak ugyané jogait. Mindezeknek és még jó néhány más jognak tiszteletbentartásáról a jog-államnak kell gondoskodnia. Köztudomású tétel ugyanis, hogy a jogállam nem azért jogállam, mert minden jognak a forrása, hanem azért jogállam, mert területén a jog és az igazságosság feltétlen érvényesü-léséről gondoskodik.

Az ember erkölcsi s szellemi megújulásával kezdődő társadalmi reformnak tehát csak egyik részlete a szociális kérdés *anyagi* vonatkozású bajainak megoldása. Keresztény felfogás szerint ez a megoldás sohasem lesz tökéletes. Hogy miért, azt a kiskáték izmus is megmondja ... Mindazonáltal a kereszténység igen nyomatékosan kívánja s elő-mozdítja a világ bajainak orvoslását az ember céljának és rendeltetésének szemmel tartásával. Bizonyosság erre az elmúlt száz esztendő pápai enciklikáinak intelme s elméleti-gyakorlati tanítása. Ezekkel a szociális elvekkel javarészt protestáns test-vereink is egyetértének.

POLITIKA A SZOCIÁLPOLITIKÁBAN

ÍRTA:

HALLA AURÉL

A ki a szociálpolitikai törekvéseknek mintegy másfél évszázados történetét szemügyre veszi, egyebek között két tényt állapíthat meg. Egyik tény, hogy minden szociálpolitikai célkitűzés mélyén – burkolózzék bárminő jelszavakba vagy törvényszerűségekké – gyakorlatilag az a törekvés rejlik, hogy egyes támogatni kívánt társadalmi rétegek megélhetése közületi beavatkozás útján biztosíttassék. Ennek oka: mert a hatályos magánjogi jogrend közületi beavatkozás nélkül az illetők megélhetését nem tudja biztosítani. A másik tény, hogy minden ilyen törekvés, bárminő erkölcsi mázzal vonassék is be, elvileg ellentétes a XIX. és az eddig lepergett XX. század társadalmi szervezeteinek – mondhatni – máig legfőbb elvével: a liberalizmussal. Nincs az a logikai mesterkedés, amely elvileg és logikailag elfogadhatóvá tudná tenni, hogy a „be nem avatkozás” társadalmi rendjében bárki javára közületi „beavatkozás” történjék. A viszonyok pedig különböző módokon kikényszerítették a beavatkozást. Egyrészt a legfőként érdekelték: a munkások szervezkedése; másrészt a be nem avatkozásnak különféle általános káros következményei, minők a népesedésben s ezzel kapcsolatosan – a honvédelmi tekinteteket mellőzve – a munkáslétszám csökkenésében rejlő gazdasági hátrányok, a közegészségügynek a védtelen szegénység közbetegségei által a jobbmódúak felé is történő veszélyeztetése s egyéb hasonló körülmények a szociális beavatkozás szükségének belátásához vezettek. De ez a belátás nem a szociálpolitikai célkitűzéseknek a liberalizmussal való összhangját, hanem a liberalizmus egy és más eszközökkel ki nem küszöbölhető olyan szervi hiányait igazolja, amelyek a liberalizmus módszerével, a be nem avatkozással nem orvosolhatók.

A szociálpolitika eszerint a liberalizmus, mint az uralkodó társadalomszervező elv ellenére fejlődött ki, s hogy elismerésre talált, az voltaképpen annyit jelent, hogy a még korunkban is uralkodónak számító társadalomszervező elvtől, a liberalizmustól, minden társadalom, amely szociálpolitikát alkalmaz, – és melyik nem alkalmaz? – többé-kevésbé elfordulni kényszerült. Ebből következik, hogy a XIX. század individualizmusában, liberalizmusában, kapitalizmusában nem szabad a társadalmi fejlődés dicsőséges végeredményét látni, hanem csak átmeneti állapotot. Ennek további fejlődése, különféle behatások alatt, különféle irányban történhetik. Következésképpen a szociálpolitikai kutatások egyik alapvető követelményének annak tárgyilagos megállapí-

tását kell tekinteni, mennyire fordult el egy társadalom a maga alapvető szerkezeti elvétől, a liberalizmustól? Az elfordulási szög szárai között fejtheti ki a szociálpolitika a maga gyakorlati működését.

A totális és diktatórikus államok teljesen kiszorították társadalmi szemléletükből a liberalizmust. Ott tehát a szociálpolitikának nevezett tevékenység és működés, elvileg és fogalmilag, a régi bevett értelemben teljesen megszűnik, mert közigazgatásjogi vagy közjogi berendezkedés problémájává válik. Nem vitás ugyan, hogy elképzelhető az egész szociálpolitikának közigazgatásjogi felfogása – ezidőszerint azonban liberális társadalmi berendezkedés mellett, a szociálpolitika nem közigazgatásjogi fogalom. Ezidőszerint a *szociálpolitika* olyan törekvéseket jelent, amelyek a magánjogi módszerekkel ki nem elégíthető megélhetési követelményeknek közületi beavatkozással történő kielégítésére irányulnak. Amivel de lege ferenda nem ellentétes a szociálpolitikának a Szociális Szemle beköszöntőjében adott magas fokú célkitűzése.

A világ nem diktatórikus és nem totális államai, köztük hazánk is, társadalmi berendezkedésükben és jogrendjükben általában még a liberalizmusnak hódolnak, ezekben tehát szociálpolitikai tevékenységre tág tér nyílik attól függően, hogy az illető állam mennyire tér el a liberalizmustól és enged beavatkozást a társadalmi viszonyokba. Ennek az eltérésnek, az eltérés mekkoraságának megállapítása azonban már nem szociálpolitikai, hanem politikai feladat, mert a meglévő jogrendtől való eltérésre irányuló akarat-elhatározást követel. Már pedig a politikát, Concha Győző gyakorlati értékű meghatározása szerint (Politika V.) a nemzeteknek és országoló férfiaknak (politikuskoknak) akaratirányzó ténykedései teszik. Téves ennél fogva azoknak a szociálpolitikuskoknak az álláspontja, akik szerint a szociálpolitikai kérdéseket politikamentesen kell megoldani. A gyakorlati kivitel lehet politikamentes; bár a gyakorlatban sem az. Elég egy-egy szociális jótékonyági akció szövevényébe bepillantani, hogy megszűnjék az az illúzió, mintha ezekből hiányoznék a pártpolitika, a pártösszeköttetés, mondjuk egy-egy közsegélykiosztásnál a protekció.

A szociálpolitikai irány és keret meghatározása mindenesetre politikai kérdés. Vizsgáljunk ennek bizonyítására gyakorlati példákat:

A részvényjog reformja általános felfogás szerint tiszta közigazgatási; nemzetközi vonatkozásban azonban szociálpolitikai kérdés is. A reformra a szaktudomány megállapításai szerint évtizedek óta

szükség volna. Kormányprogram is volt már néhányszor, teljesen elkészült a javaslat is, mégis lekerült a napirendről – politikai okokból. A reform ugyanis a kistrésztvényesek igazságosnak megállapított érdekeit is kívánta szolgálni, – ebben a vonatkozásban szociális is – de a részvénytársaságoknál nemcsak kistrésztvényesek vannak s ezek politikai ereje elnyomta a kistrésztvényesek politikai erejét.

Másik kitűnő példa az ipari munkásszakszervezeti kérdés. Az ipari munkásszakszervezetek, éppen úgy, mint általában a szociálpolitika is, a liberális társadalmi rend hiányainak visszahatásaként keletkeztek, s többé-kevésbé tömörítették magukba egy-egy iparág munkásságának zömét. A liberális jogrendnek megfelelően természetesen csak az önszegély alapján és keretében. Azt a körülményt, hogy többféle irányú: szociáldemokrata, keresztényszociális, stb. szakszervezet volt és van, nem kívánom kielezni; úgy veszem, mintha egységesek lettek volna, hiszen működésük lényegében (munkabér, munkaidő, munkaalkalom közvetítése, stb.) tényleg egységesek is voltak, csupán világnézet, tehát nem szakszervezeti lényegű maguktartása tekintetében különböztek.¹

Kezdetben a szakszervezetek az egyesületi jog szabályai alatt állottak és sok államban még ma is állanak, de valóságos erejük ettől függetlenül, a kölcsönös érdekközösség felismerésében és a felismerés erkölcsi követelményeinek levonásában rejlett és rejlik. Ez viszont a tagoknak, a munkásoknak nyújtott bizonyos előnyök: munkaközvetítés, munkanélküliségi segély, stb. hasonló eredményes ténykedés függvénye gyanánt jelentkezett. A munkás ugyanis azért ragaszkodik szakszervezetéhez, mert felismeri, hogy a szervezet előnyöket biztosít neki. Ezért nevezik magukat a szervezett munkások „öntudatos” munkásoknak.

A fejlődés folyamán az állam fokozatosan beavatkozott a szakszervezetek működésébe. Nem úgy, hogy a szakszervezeteket megszüntette, vagy közvetlenül irányította, hanem úgy, hogy működési területüket és lehetőségüket okszerű eszközökkel szűkítette. Kezdődött ez, – bár ez még nem volt szoros értelemben vett szakszervezeti ügykör – az ipari munkásság betegség- és balesetbiztosításával. Folytatódott a munkaviszonyok bizonyos szabályozásával (női és gyermekmunka stb. tekintetében), majd öregségi és rokkantsági biztosítással, általános munkaidő- és munkabérszabályozással. Ha az állam majd szükségét látja annak, hogy a munkaközvetítést és a többi feladatkört is kivegye a szakszervezetek kezéből és esetleg munkanélküli segínyt is nyújt: akkor a szakszervezetek egyenlővé válnak más kultúregyesületekkel, amelyeknek különösebb szociálpolitikai jelentőségük nincsen.

¹ V. ö. Munkajog című tanulmányomat: Mai Magyar Közigazgatás című gyűjtemény II. köt. Korszerű Közzsolgálat Utja 640. 3 köv. 1.

Annak ellenére viszont, hogy a szakszervezetek nagy jelentőségre tettek szert, jogi értelemben nem tekinthetők érdekképviseletnek. A szakszervezetek mellett érdekképviseletül egyes államokban a munkáskamarák alakultak. Nálunk azonban sem a szakszervezetek hatásköre nincsen az egyesületi jog keretein túlmenően szabályozva, sem törvényes érdekképviselete az ipari munkásságnak nincsen. Pedig ez annál inkább hiányolható, mert a magyar társadalom jelentékeny részének van már jogilag szervezett és elismert érdekképviselete. Utalok az ügyvédi, orvosi, közjegyzői, mérnöki, ipari és kereskedelmi kamarákra. Még az egyébként annyira elhanyagolt mezőgazdasági munkásság is törvényesen elismert érdekképviseletet nyert a mezőgazdasági kamarákban. A társadalomszervezés politikai iránya tehát azt mutatja, hogy hovatovább jogilag intézményesített, általános hivatásbeli érdekképviseleti rendszer érvényesül. Föl kell tehát tételni, hogy előbb-utóbb sor kerül az ipari munkásság törvényes érdekképviseletének rendezésére is, ami társadalomszervezési, – közigazgatásjogi s általában jogi tekintetben – esetleg teljesen megszűntetné a szakszervezetek eddigi fogalmát, működését és keretét. Mi történjék ez esetben, de lege ferenda, a szakszervezetekkel, illetve visszamaradó vázokkal? Történelmi hivatásukat betöltötték. A liberalizmus elleni harcaikat megvívta. Tevékenységi körük közigazgatásjogi feladattá válik. A liberális jogrendszer olyan-amilyen fenntartása mellett egyesületként tovább is működhetnek. Megmaradjanak-e tehát továbbra is, mint legalább a munkásérdekek tudatosításának tényezői? Nem inkább a jogilag intézményesítendő érdekképviselet keretében kell-e kifejleszteni a hatékonyabb öntudatosítási körülményeket? Hiszen az emberek ugyanazok maradnak, akik a szakszervezetekben voltak, van-e tehát szükség arra, hogy esetleg érzelmi okokból igyekezzünk mumizálni a szakszervezeteket? E folyóirat első számában megjelent idevágó tanulmány² is azt mutatja ki, hogy a szakszervezetek azokban az államokban, melyekben a törvényes munkásérdekképviselet hatékonyabb szervezetet kapott, elsorvadtak. A mi történelmünk is ismer erre példát: az 1872. évi VIII. törvény nem törölte el a céheket, csak nem hagyta meg a hatáskörüket és a céhek nyom nélkül elenyésztek.

E gyakorlati jelenségek és tapasztalatok után joggal feltehető az a kérdés is: „Szakszervezet vagy munkáskamara?”² A kérdés ilyen feltevése nem jelent ellenséges hangulatot vagy érzületet a szakszervezetekkel szemben. Nem helytálló, sőt a közérdekre veszélyes az olyan általános kijelentés is, mely szerint a kérdés ilyen feltevése távol állana a szak-

² Hilscher Rezső: Munkáskamara – munkakamara, 10 s köv. 1.

szervezet vagy a munkáskamara rendeltetésének ismeretétől. Ilyet csak fiatalos túlbuzgóság vagy túlzott öntudat doktrinersége mondhat. Nem, a kérdés ilyen feltevése nem rokonszenv vagy ellenszenv, esetleg tudatlanság kérdése, hanem a nagy általános politikától függő célszerűségi és gyakorlati kérdés, ami a szociálpolitikának jellemzője. Maga a munkásság is így fogja fel a szakszervezeti kérdést, hiszen, – legalább a szociáldemokrata jellegű szakszervezeteknél, amelyek a munkásság túlnyomó részét tömörítik – a politikai párt hivatalosan nem egyéb, mint a szakszervezeti törekvések politikai biztosítására szolgáló szervezet.

Tisztára politikai kérdés az is, vajjon munkáskamara, munkakamara, vagy valamilyen más elegy alakú legyen-e az esetleg elkövetkező munkásérdekképviselet. A döntés attól függ, vajjon a szabályozás idejében mit kíván a nemzet érdeke. Ami tisztán politikai kérdés. A szabályozásnak kizáróan ennek az érdekek szempontjából kell történnie. Ha a nemzet érdekeinek megfelel, vagy a nemzeti érdekek szempontjából közömbös a szakszervezeteknek jelenlegi alakjukban való működése, akkor a szakszervezetek működésének megszüntetésére vagy hatáskörük szűkítésére nincsen szükség. Ha azonban ez nem közömbös, sőt a nemzet érdeke más irányú működést kíván, s az ipari munkásság törvényes érdekképviseleti szervének felállítására tényleg sor kerül, akkor választ el kell kerülni a szakszervezetek fennmaradása. Tény, hogy e téren különböző szélsőséges és kevésbé szélsőséges felfogások nyilvánulnak meg. A szélsőséges álláspont a szakszervezetek feloszlását követeli. A kevésbé szélsőséges álláspont megelégszik olyan szabályozással, mely a szakszervezetek hatáskörét, vagyonát kisajátítva, azt más, megfelelőbbnek ítélt szervezetre ruházza, ami által a szakszervezetek lassú elsorvadásra volnának ítélve. Mindez tiszta politikai kérdés. Ebben a pillanatban a feladat az, hogy a különböző nézetek, megoldási módok részletes megvitatásban részesüljenek azért, hogy majd a döntés idején a pro és kontra érvek és feltehető erők ismerete rendelkezésre álljon a döntésre hivatott szervnek, aki ezeket gondos mérlegelés tárgyává téve, a nemzet érdekeinek legmegfelelőbb megoldást választhassa – az ő politikai felfogása szerint.

A munkás-, illetve munkakamara intézménynek, továbbá a szakszervezetek eszméi és valóságos történetét összehasonlítva a hazai viszonyokkal, arra a következtetésre jutok, hogy nálunk kombinált megoldás volna megfelelő, amely beleilleszkedik általános fejlődési vonalunkba, s egyben a különböző célokat is egyesíti. Gondolok ugyanis arra, - Hilscher tanulmánya is ezzel zárul, bár nem fejt ki a gondolatot – hogy a mindenestre módosított szervezetű kereskedelmi és iparkamarákba lehetne a

munkásérdekképviseletet beépíteni. A kamarákban létesíthető volna a munkáskamarához hasonlóan széles hatáskörű és önálló ipari munkásszakosztály, természetesen megfelelő szakmai és helyi csoportokkal. Ez a szakosztály egy kamara kebelében lévén a munkaadó érdekeltségek ugyancsak önálló szakosztályaival, ez a megoldás egyúttal egyesítené magában a munkakamarai feltételeket is.

Ferenczi Imrének több mint harminc évvel ezelőtt megjelent Sztrájk és szociálpolitika című munkája Új-Zélandtól Európán át Kanadáig a különféle szervezeti formák nagy számát közölte már; a forma tekintetében tehát óriási választék áll rendelkezésre, de éppen a választék óriási volta azt mutatja, hogy a megjelenési forma nem túlzottan jelentős. A kereskedelmi és iparkamarai megoldás mellett megjelenik az a kérdés is, vajjon a szakszervezetek nem volnának-e alsófokú tagozat gyanánt fenntarthatók és felhasználhatók? Ez esetben a szakszervezetek súlya már jogi elismerésben is részesülne és talán a munkásság érzékenységét és ragaszkodását is kielégítené egy ilyen megoldás.

A kereskedelmi és iparkamarákban történő megoldás mellett pénzügyi okokból foglalok állást. Minden szervezés költséggel jár, s minden ilyen szervezés kapcsán jelentkező költség lényegileg negatív kiadás. Olyan szegény országban, mint a miénk, minden negatív kiadást a legcsekélyebb összegre kell leszorítani. A kereskedelmi és iparkamarák már megfelelő helyiségekkel, épületekkel, kitűnő szakérőkkel, gazdag könyvtárakkal rendelkeznek. Ezeket az intézményeket csekély költséggel át lehet szervezni úgy, hogy a paritásos ipari munkásérdekképviselet igényeit is megfelelően kielégíthetik. De ez a megoldás illeszkednék bele legjobban jogfejlődésünk irányába is. Ugyanis a mezőgazdasági munkásság érdekképviselete is a mezőgazdasági kamarákban szerveztetett meg a munkaadókéval együtt. Miért kellene ettől az iránytól az ipari munkásérdekképviselet kérdésében eltérni?

Mindez azonban politika. Annyira politika, hogy nem kell bővebben bizonyítani. Liberális társadalmi rendben, aminő eddig a miénk is, még a megélhetés jogának biztosítása is politika, mert a liberalizmus csak az élethez való jogot biztosítja, a megélhetéshez való jogot nem. A megélhetéshez való igény – nem jog, csak igény – kielégítését rábízta a gazdasági erők játékára. A szociálpolitikának feladatai közé tartozik ennek az álláspontnak megdöntése, mert ez ellenkezik az általános keresztény erkölcsi elvekkel. De a magyar szociálpolitikának különös feladata elismertetni a megélhetéshez való jog abszolút voltát, mert ezt már a vérszeiződsébe foglalt jogszabályaink is a nemzeti gondolat integráns elemének hirdetik. Ezt a magyar nemzet

nem teheti politikai vita tárgyává, de magának a nemzeti gondolatnak tudatosítása is politikai feladat legalább annyiban, amennyiben tudományos történelmi feladat is. Következik ebből az, hogy a szociálpolitika csak kisebb részében nemzetközi jellegű, nagyobb részében a nemzeti gondolat alapján emelkedik. De következik az is, hogy a nemzeti gondolat tekintetében politikamentes, mert a nemzeti gondolat természete, hogy minden irányzat tekintetében egységes. Ez a végső célkitűzés. A magyar szociálpolitikának végső célkitűzése e szerint az a tétel, hogy a nemzet tagjai közül senki annak a nemzeti jövedelemnek élvezetéből ki nem zárható, amelyet a nemzet közös munkája gyümölcsözött. Ez politikamentes célkitűzés és kiindulási alap. Ennek a célnak, egész magyar társadalmunk megélhetése biztosításának, a nemzeti jövedelem szaporításának és megosztásának és a kapcsolatos egyéb kérdéseknek tömege azonban már élő politika, mert a *miként* tekintetében a helyzet állandóan változik és az állandó változás eredménye csak politikai megítélésen keresztül vonható le.

Jó régen olvastam egy szellemes svéd regényt. Hajótöröttekről szólt, akik nem Robinzonként ugyan, hanem nagy társaságban egy elhagyott szigetre vetődtek és ott berendezkedtek. Valamennyien képzett, bölcs emberek voltak, telve voltak tudással, azonban

mihamarabb rájöttek, hogy tudományuk a világtól való elzárkózottságuk mellett nem használható. Új tudományra van szükség, – adták ki a jelszót, s alkottak egy új tudományt, a – tobozológiát, amely abból állott, hogy a nagykiterjedésű fenyőerdők tobozait pikkelyeik tizedmilliméteres hosszúságai szerint osztályozták. Persze, ennek a tudománynak sem vették hasznát.

A szociológia sem régi tudomány, még kevésbé az a szociálpolitika, s egyben a leggyakorlatibb modern tudomány, amely az életben él és a politikában érvényesül. Ha elveszti az étellel és a politikával való kapcsolatait és pusztá kategorizálássá válik, megszűnik jelentősége is. Fogalommeghatározásokra kétségtelenül van szükség, de csak fenomenológiai értelemben, nem pedig lényeg tekintetében. Semminek a lényegét nem ismerjük, csak megjelölni tudjuk, de azért használni tudjuk. Nem tudjuk, mi az elektromosság, de világítani tudunk vele. Nem azon fordul meg a szociálpolitika eredményessége, hogy vajjon egy társadalmi jelenség fogalmát miként töltjük meg szótartalommal, hanem azon, hogy a szociálpolitika mennyiben tudja a politikával a maga nemzeti gondolatban gyökerező ama követelését elfogadtatni alapelvül, hogy mindenkinek megélhetését biztosítani kell; tehát nemcsak az életét és erre milyen módszereket ajánl.

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI PROBLÉMÁK A FELSZABADULT TERÜLETEKEN

ÍRTA:
MIHÁLFY ANTAL

A visszacsatolt felvidéki és a visszatért kárpátaljai területek felszabadulása óta oly sok szó esett a volt csehszlovák állam fejlődött szociálpolitikájáról, hogy az e tárgyú magyar jogszabályok hatályának a felszabadult területekre való kiterjesztéséről úgyszólván mindenki nagymértékű szociális visszahanyatlást várt.

Ez a baljóslatú várakozás különös érzékenységgel jelentkezett az új közjogi keretekben még kiegyensúlyozatlan s az idegen propaganda iránt sem közömbös azoknak a felvidéki munkásoknak körében, akiknek a felszabadulás okozta örömét a szociális status quo megingatásától való félelem erősen zavarta. Ezek a bizonytalan érzések különösen a társadalombiztosítás irányában gyűrűztek, mert köztudott volt, hogy a nyugati hatalmaktól gazdaságilag agyontámogatott Csehszlovákia a húszéves konjunktúra alatt a szociális biztosítás terén olyan nagymértékű védelmet és gondoskodást épített ki, amely-

nek költségeit a saját erőire utalt magyar közgazdaság nem bírta volna el.

E teherviselési nehézségnek helyes mérlegelése mellett viszont sokakat táplált a reménység, hogy a magyar kormány talán mégsem nyúl a legszegényebb népréteget illető alanyi jogok csorbításának cseppet sem örvendetes eszközéhez.

Ez utóbbi feltevést látszott igazolni az a körülmény is, hogy a kormány a Felvidékkel vonatkozásban több mint egy évig, a Kárpátaljával vonatkozásban pedig több mint kilenc hónapig valóban nem érintette az említett területeken a társadalombiztosítás kérdéseit s a csehszlovák jogszabályokat változatlanul érvényben hagyta.

A jogi egyesítés terén így maradt utoljára a társadalombiztosítás unifikációja, amelyet – több irányban átmeneti érvénnyel – az 1940. évi január 1. napján hatályba lépett 11.770/1939. M. E. számú rendelet valósított meg.

A felszabadulástól az unifikációig eltelt hosszú idő, amely alatt a csehszlovák társadalombiztosítás szabályai hatályban maradtak, kétségekívül azt bizonyítja, hogy az unifikációval kapcsolatos kérdések megoldása valóban nehéz feladat volt. A nehézséget azonnal méltányoljuk, ha a magyar és csehszlovák társadalombiztosítás között fennálló, leginkább szembeeszkő különbségeket rövidesen összefoglaljuk.

A körütekintést kezdjük a *betegségi biztosítással*. Ebben az ágban a cseh rendszer segélynemei általában ugyanazok voltak, mint aminőket a magyar jogszabályok is ismernek. A járulékteher mértéke is nagyban-egészben megegyezett. Azt, hogy a cseh rendszerben a biztosítottakat némileg magasabb összegű készpénzsegélyekben tudták részesíteni, mint aminő a magyar rendszer szerint jár, könnyen lehetővé tette az a megtakarítás, amelyet a cseh betegségi biztosítás oly módon ért el, hogy a családtag-segélyezést szűkebb körben adta, mint a magyar és kórházi ápolási költséget úgyszólván alig fizetett. Ezek azonban mind kevésbé lényeges eltérések. Van ellenben a magyar és a cseh betegségi biztosítás között igen nagyfontosságú különbség is, amelynek végleges áthidalása a magyar szociálpolitikának – főleg mezőgazdasági vonatkozásban – igen nagy gondot okozhat. Az említett különbség abban áll, hogy a csehszlovák szabályok szerint a *mezőgazdasági munkavállalók ugyanúgy betegségi biztosítási kötelezettség alá esnek, mint az ipari munkavállalók*. Egy pillanatig sem kétséges, hogy a csehszlovákiai mezőgazdasági betegségi biztosítás kiépítését a túlnyomóan ipari államnak autarkiára törekvéséből származó agrár-konjunktúra tette lehetővé.

A *baleseti biztosítás* szempontjából a két állam rendszere között alig volt eltérés. A csehek a Felvidéken és a Kárpátalján az 1907: XIX. törvény-cikk rendelkezéseit alkalmazták – némi módosítással. Eltérés a cseh rendszer javára abban a körülményben mutatkozik, hogy ők már a 10%-on felüli keresőkéességcsökkenés esetében is nyújtottak járadékot, míg a magyar rendszerben az csak a 15%-on felüli keresőkéességcsökkenés esetében jár s nem ismerték a 25%-on aluli keresőkéességcsökkenés alapján megállapított járadéknak kétévi folyósítás után való megszüntetését, amit nálunk a 6000/1933. M. E. számú rendelet 10. §-a ír elő. A magyar rendszer javára a járadékok összege szempontjából jelentkezik eltérés. Mi ugyanis a régi járadékokat magasabb értékben valorizáltuk, mint a csehek.

Az öregségi és a rokkantsági biztosításban már igen mélyreható különbségek vannak a magyar és a cseh rendszer között. Amíg ugyanis a magyar társadalombiztosítási jogszabályok szerint a megöregedett, illetőleg megrokkant ipari munkásoknak évi 120 pengős, a megöregedett mezőgazdasági munkásoknak pedig mintegy évi 60 pengős járadéktörzs (a biztosítási viszony tartamától és a

befizetett járulékoktól nem függő összegű járadék-rész) jár, addig a cseh biztosító intézetek a fizikai munkásoknak (ipariaknak és mezőgazdaságiaknak egyaránt) 550 csehkronás alapösszeget nyújtottak, amelyet az állam a csehszlovák állampolgárok javára még 500 csehkrona összegű hozzájárulással egészített ki. így tehát végeredményben minden csehszlovák állampolgárságú járadékos 1050 csehkrona évi járadéktörzset élvezett, ami az 1:7 kulcs alkalmazásával évi 150 pengőnek felel meg. Már nagyobb az eltérés e tekintetben a magánalkalmazottak nyugdíjbiztosításánál. Míg ugyanis a magyar törvény szerint a magánalkalmazottak, illetőleg a gazdatisztek sem tarthatnak évi 120 pengőnél magasabb összegű járadéktörzsrre igényt, addig a cseh jogszabályok szerint a magánalkalmazottaknak járó alapösszeg évi 3600 csehkronát, vagyis az 1: 7 kulccsal átszámítva: kerekén évi 514 pengőt tett ki. Ami a biztosítási jogviszonyban eltöltött idővel, illetőleg az említett idő alatt kifizetett járulékokkal arányos fokozódó járadék-részről illeti, megállapítható, hogy annak számítása a csehszlovák rendszer szerint a biztosítottakra nézve kétségtelenül kedvezőbb volt, mint a magyar rendszerben történő számítás. Megemlítjük még, hogy a mezőgazdasági munkások magyar rendszerű biztosítása rokkantság esetén egyáltalában nem nyújt szolgáltatást a munkásnak és nem ad járadékot az árváknak sem, míg a cseh rendszerben ilyen megszükités ismeretlen volt. Nem részletezzük azokat a kisebb-nagyobb előnyöket, amelyek a cseh rendszerben a magyar rendszerrel szemben a gyermeksegély, a végkielégítés és a kiházasítási segély tekintetében mutatkozik, mert a részletekbe való behatolás a rendelkezésünkre álló kerekék között keresztülvihetetlen. Nagy nyomatékkal mutatunk rá azonban arra, hogy a *leglényegesebb eltérés* a magyar és a cseh öregségi biztosítási rendszer között a szolgáltatások nyújtásának legfontosabb előfeltétele: *a várakozási idő tekintetében mutatkozik. Amíg ugyanis a magyar munkásnak és magán-tisztviselőnek a rokkantsági járadék szempontjából 200 járulékhetet, az öregségi járadék szempontjából pedig 400 járulékhetet, a magyar bányamunkásnak és a magyar gazdatisztnak 10 évet, a magyar mezőgazdasági munkásnak pedig 15 évet kell járulékfizető (vagy ezzel egy tekintet alá eső) biztosítási viszonyban eltöltenie ahhoz, hogy a szolgáltatásokra igényt szerezhessen, addig a csehszlovákiai ipari, mezőgazdasági vagy bányamunkás 100 heti, a cseliszlovákiai magánalkalmazott pedig 60 havi (5 évi) várakozási idő betöltése után a szolgáltatásokra jogosulttá vált.* Hogy a várakozási idő tekintetében mutatkozó nagy különbségeket kellően szemléltessük, példaképpen kiragadjuk a mezőgazdasági munkások esetét, akiknek a csehszlovák államban *alig kétévi* várakozási idő után *évi 150 pengős* járadéktörzsrre keletkezett igényük ugyanakkor, amikor a magyar

mezőgazdasági munkásoknak nem kevesebb mint 15 évet kell a biztosítási viszonyban eltölteniök ahhoz, hogy évi mintegy 60 pengős járadéktörzsre szert tehesse nek.

Működött a felszabadult területeken a csehszlovák uralom idején egy genti rendszerű munkanélküliségi segélyezés is, amelynek szolgáltatásaiban csak erre jogosított munkásszakszervezetek tagjai részesülhettek. A segélyek fedezésére túlnyomó részben az állami hozzájárulás, kisebb részben a tagsági díjak szolgáltak. A munkanélküliségi segélyezés kérdésével a kormánynak nem sok dolga akadt, mert a magyar munkásság által amúgy sem nagy mértékben élvezett és fonákul adminisztrált ezt a biztosítást a területek felszabadulása alkalmával a katonai igazgatási szervek megszüntették anélkül, hogy intézkedésük különösebb feltűnést váltott volna ki.

Ha a fentieket röviden összefoglalni kívánjuk, azt kell mondanunk, hogy a magyar és a cseh társadalombiztosítás között a legfőbb különbségek az alábbiak:

1. *Csehszlovákiában a mezőgazdasági munkásokra is kiterjedt a betegségi biztosítás kötelezettsége;*

2. *a csehszlovákiai öregségi és rokkantsági biztosítás kedvezőbb feltételek mellett nagyobb értékű szolgáltatásokat nyújtott, mint a magyar.*

Ami az 1. alatt említett különbséget illeti, a fentiekben már rámutattunk arra, hogy a csehszlovákiai mezőgazdasági biztosítási ágak kiépítését a cseh agrár-konjunktúra tette lehetővé. Tegyük még e megállapításhoz hozzá, hogy a kérdés társadalmi jelentősége ott a nagybirtokok felosztása következtében arányosan is jóval kisebb volt, mint aminő jelentősége annak a trianoni Magyarországon van.

Ha a 2. alatt említett eltérés okára és természetére akarunk rávilágítani nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a csehszlovák öregségi és rokkantsági biztosítás sokkal nagyobb terhet hárított a közgazdaságra, mint a magyar; amíg Magyarországon az öregségi és rokkantsági biztosítási járulék kulcsa 4, illetőleg 5%, addig Csehszlovákiában 8% körül mozgott. Emellett tagadhatatlan tény az is, hogy a csehszlovák biztosító intézetek a magas járulék ellenére is súlyos pénzügyi nehézségekkel küzdöttek. (Az Általános Nyugdíjintézet, a „Vseobecny Penzionij Ustav” járuléktartalékalaphiánya pl. két és félmilliárd csehszlovák korona volt.) Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a társadalombiztosítási szolgáltatásoknak lényeges tényezője volt az állami hozzájárulás, melyet a csehszlovák állam bőségesen nyújtott a járadékosoknak és intézeteknek egyaránt.

Azok, akik a csehszlovák biztosítás fedezeti oldalán mutakozó és a fentiekben röviden érintett fonákosságokat nem méltatják kellően figyelemre, ellenben a *szolgáltatási* oldalon mutakozó szociális elő-

nyöket talán a valóságosnál messzebbmenően értékelik, hajlandók arra a következtetésre jutni, hogy a visszacsatolt területeken minden közgazdasági, termeléspolitikai és pénzügyi szempontra tekintet nélkül teljes mértékben fenn kell tartani mindazokat az előnyöket, amelyek a csehszlovák társadalombiztosításban, helyesebben a csehszlovák öregségi és rokkantsági biztosításban a magyar társadalombiztosítás, illetőleg a magyar öregségi és rokkantsági biztosítás rendszerével szemben jelentkeznek.

Rövid megfontolás meggyőző azonban mindenképpen, akinek szociális szemlélete felelősségérzettel párosul, hogy a csehszlovák jogszabályok nyújtotta előnyöknek *végleges* fenntartása közgazdasági és szociálpolitikai szempontból egyaránt tarthatatlan helyzetet teremtene abban az esetben, ha a társadalombiztosítás szolgáltatásait a trianoni országterületre vonatkozóan számottevően nem emelnék. Tudjuk jól, hogy a szociális terheknek egyenlőtlenségéből származó nehézségek a szociálpolitika fejlődésének nemzetközi vonatkozásban is számottevő akadályát jelentették, mert az egyes nemzeti társadalmakra különböző mértékben nehezedő szociális terhek a világpiacon egyenlőtlen versenyfeltételeket teremtettek. Ennek felismerése volt egyik indítéka a nemzetközi szociálpolitika törekvéseinek, amelyek végeredményben a Népszövetség keretében működő Nemzetközi Munkaügyi Szervezet megalapítására vezettek. Ha felismertett az, hogy a szociális teherviselésnek nemzetközi viszonylatban jelentkező egyenlőtlensége a szociális fejlődésnek számottevő akadálya, nyilvánvaló, sőt *még inkább* nyilvánvaló igazság az is, hogy ilyen egyenlőtlenség egyugyanazon nemzettest kebelében, ugyanannak a közgazdasági életnek terén, végeredményben ugyanazon a piacon teljesen tarthatatlan.

Az a tény, hogy a visszacsatolt területen működő iparvállalat csaknem megegyezően akkora öregségi biztosítási járulékterhet visel, mint az anyaországi, a felvidéki ipari termelést az áralakulás és tényezőjén keresztül az anyaországinál kedvezőtlenebb piaci helyzetbe hozza. A visszacsatolt területek mezőgazdasága pedig szinte hasonlíthatatlanul hátrányosabb helyzetbe kerül az anyaországgal szemben, mert nemcsak sokkalta nagyobb öregségi biztosítási járulékterhet kénytelen viselni, mint az anyaországi mezőgazdasága, hanem olyan teher is sújtja, amely az anyaországi mezőgazdaságában teljesen ismeretlen: a mezőgazdasági munkások betegségi biztosításának a terhe.

Az ország területének a szociális teherviselés szempontjából való ez a két részre osztása csökkentően hatna azoknak a súlyosabban megterhelt üzemeknek termelési tevékenységére, amelyek a nagyobb szociális gondoskodás területén működnek. A vállalatok, az üzemek és a gazdaságok e vonatko-

zásban várható hanyatlása pedig nemcsak a vállalkozói nyereség oldalán jelentkeznék, hanem megmutatkoznék a nemzeti jövedelem csökkenésében is.

A nemzeti jövedelem csökkenése természetesen nem hagyná érintetlenül a munkások társadalmi rétegét sem, mert a szociális túlterhelés természetes következménye lenne a munkakeresletnek a munkapiacra való csökkenése. *A munkások szempontjából tehát könnyen előállhatna az a fonák helyzet, hogy a szociális biztosítás tekintetében mutatkozó előnyök fenntartása következtében elveszthetnék magát a munkaalkalmat,* ami viszont olyan áldozatot jelentene, amely a biztosítási előnyök értékét messze felülmúlná.

A fent ismertetett közgazdasági és szociálpolitikai következményekkel természetesen csak abban az esetben kellene számolni, ha az ország területének a szociális teherviselés szempontjából való kettészta *maradandó természetű lenne.*

Fokozza a probléma súlyosságát az a tény, hogy sem a felszabadult területeken élő járadékosok járadékának folyósításához, sem a csehszlovák öregségi biztosításban jogokat szerzett munkások várományához szükséges pénzügyi fedezetet nem áll rendelkezésre. A szükséges fedezetet csak a cseh-morva protektorátus területén működő szociális biztosító intézetek (Központi Társadalombiztosító Intézet, Prága, Általános Nyugdíjintézet, Prága, valamint pótintézetei stb.) kezelik és ennek folytán a felszabadult területeken élő mintegy 21.000 járadékos ellátásához szükséges összegek előteremtésének gondja a magyar teherviselőket terheli. A magyar teherviselőktől kivételes áldozatot követel tehát az a járadékos, illetőleg az a biztosított, aki a csehszlovák társadalombiztosítás kedvezőbb rendelkezéseinek fenntartását kívánja.

A minisztérium 11.770/1939. M. E. számú rendelete számot vet mindazokkal a nehézségekkel, amelyeket a fentiekben futólag ismertettünk.

Végérvényesen hatályba lépteti a társadalombiztosításnak olyan ágaira vonatkozó magyar jogszabályokat, amely a szolgáltatások tekintetében a magyar és a csehszlovák rendszer között eltérést nem mutat. Az 1940. évi január 1. napjától kezdve már a felszabadult területeken is a magyar jogszabályokat alkalmazzák a betegségi és a baleseti biztosítás, úgyszintén a bányanyugdírbiztosítás tekintetében. Ami a legnagyobb nehézségeket okozó két problémát, vagyis a mezőgazdasági munkások betegségi

biztosítását és az összes munkások öregségi és rokkantsági biztosítását illeti, a szóbanforgó rendelet a csehszlovák jogszabályokat átmenetileg hatályban tartja. A két problémát illetően azonban mégis lényeges különbség van a csehszlovák rendelkezések hatályban tartása között. Amíg ugyanis a rendelet 2. §-a a felszabadult területeken a betegségi biztosítás csehszlovák rendszerét *kifejezetten addig rendeli fenntartani, amíg az ország egész területére érvényes jogszabály a mezőgazdasági betegségi biztosítást egységesen nem rendezi,* addig az öregségi biztosítás tekintetében ilyen vagy hasonló rendelkezés kilátásba helyezéséről nincs szó, ellenben a szolgáltatások bizonyos vonatkozásban az 1928: XL. t.-c. által előírt mértékre leszállítatnak. Ez a leszállítás a járadéktörzsre vonatkozik, amelynek mértéke a visszacsatolt területeken is évi 120 pengő lesz, az eddigi évi 150 pengő helyett.

Ez a leszállítás lényegesen megkönnyíti az ipari munkásokra és a magánalkalmazottakra vonatkozó anyaországi öregségi és rokkantsági biztosítás szabályainak a felszabadult területeken való hatályba léptetését, ami bizonyára már nem várat sokáig magára. Ugyanakkor meg kell találni a módját annak is, hogy miképpen lehet a nagy különbségeket mutató magyar és csehszlovák mezőgazdasági öregségi biztosítás szabályait a biztosítottak érdekének és a pénzügyi lehetőségeknek szemmeltartásával összhangba hozni. Abból a tényből, hogy a kormány az öregségi és rokkantsági biztosítás hazai szabályainak egyszerű és elcsúsztatott kiterjesztésével járó kikerülhetetlen jogfosztástól tartózkodott, joggal enged következtetni arra, hogy az öregségi biztosítási jogszabályok végleges unifikációja majd a jogos és méltányos szociális érdekek gondos mérlegelése útján valósul meg.

Az elmondottakat összefoglalva azt kell megállapítanunk, hogy a csehszlovák szociálpolitika sok tekintetben túlfejlesztett intézményeinek a szociális fejlődéssel és az ország teherbíróképességével számotvető, józanabb és mértéktartóbb magyar szociálpolitikai intézményekkel való felváltása korántsem jelent olyan szociális hanyatlást a felszabadult területeken, mint aminőt egyesek – főleg azok, akik a cseh szociális gondoskodás szolgáltatásait megszokták – aggódva vártak. Ellenkezően: olyan reális alapokat teremt a jövő fejlődés szempontjából amelyben a nemzet érdekei iránt felelősséggel viseltető minden magyar ember – munkás és munkaadó egyaránt – nyugodtan bízhatik.

MI VAN AZ ÚJ EGÉSZSÉGVÉDELMI TÖRVÉNYBEN?

ÍRTA:

MELLY JÓZSEF

Magyarországon a múlt század végén, más kultúrnépekével szinte egyidejűleg lendült felfelé az egészségvédelem. A közegészségügy megszervezése annyira nyomasztó szükséglet lehetett, hogy ezen a téren valóban más kulturális szükségletek kielégítését megelőzve kellett cselekedni. *Grünwald Béla* 1888-ban megjelent munkájában még fájdalmasan kesereg szociális elmaradottságunkon, viszont a magyar törvényhozás már az 1876: XIV. t.-c.-nek, az egészségügyi alaptörvénynek megalkotásával egyszerre államfeladattá emelte a magyarság egészségéről való gondoskodást. Az egészségvédelem munkaterületén ezzel a jogalkotással íziben a kultúrnépek sorába léptünk elő. *Fodor József* messzetekintő egészségügyi terveit ez a nagyszerű törvény hatalmas keretszerkezetében ölelte át és az akkori tudományos felfogásnak megfelelően fogta egybe az egészségvédelem minden alaki és anyagi problémáját. Az alaptörvény szilárd alapot adott az egészségvédelem mint legfőbb államéleti szükségesség megszervezéséhez, mert egyaránt gondoskodott a betegek gyógyításáról és az egészségesek védelméről. A magyar egészségvédelmi kultúra megszületése tehát egybeesik az egészségvédelmi alaptörvény megalkotásával, azonban fogalomkörének teljes megjelölése érdekében nemcsak azokat a jogszabályokat kell felemlítenünk, melyek az ember egészségének védelméről rendelkeznek, hanem itt kell felsorakoztatnunk azokat az állami és önkormányzati szerveket, amelyek az egészségvédelem céljából alkotott jogszabályok végrehajtására hivatottak és azokat a gyógyítást és a megelőzést szolgáló intézményeket is, melyek az egészségvédelem céljainak megvalósítására létesültek. Ezeket a tényezőket a gyakorlatban egymástól elválasztani nem lehet, mert az egészségvédelmi kultúra színvonalának emelése mint egyik legfőbb államcél teljesülése egyaránt függ a jogszabályokban lefektetett egészségvédelmi rendelkezéseknek az adottságokhoz és lehetőségekhez való helyes méretezésétől, a végrehajtásra hivatott funkcionáriusok rátermettségétől, képzettségétől és végül a nélkülözhetetlenül szükséges egészségvédelmi, illetőleg gyógyintézmények teljesítőképességétől.

Az egészségügyi alaptörvény messzelátó kodifikátora számolt mindezekkel a szükségletekkel, amikor nagy előrelátással megfogalmazott keretrendelkezéseivel lehetővé tette, hogy a törvény magas színvonalon tartott alapelveit a mindenkor kibocsátandó jogszabályok az egyre haladó élet szükségleteihez és a gyors lépésekkel fejlődő tudó-

mány kívánalmaihoz hozzáidomítsák. A törvényvégrehajtása során megépült a magyar egészségügyi közigazgatás szervezete és nagy gazdasági erőfeszítések latbavetésével létesültek a kórházak. Bármilyen előrelátással készült az alaptörvény, mégis szükségessé vált annak többszöri módosítása és kiegészítése. *Tisza Kálmán* praktikus ügyvezetése vette észre, hogy a Torontál vármegyében veszedelmes méreteket öltött trachoma járványos fellépését átfogóbb beavatkozással kell megakasztani. Így született meg az 1886: V. t.-c, mely a magyarországi trachoma-ellenes küzdelmet mintaszerűen megoldotta. A himlő endemiás (bizonyos vidékeken rendszeresen fellépő betegség) fellépésének hatályos, elhárítása pedig az 1887: XXII. t.-c. megalkotásában kapott biztos alapot. Ezután az egészségvédelmi kultúra fejlődését. Hosszú ideig új eszmék és új törvények nem tudták előrelendíteni, bár a szakemberek tolla milliónyi betűkkel róttá papírra az egyre jelentkező kívánalmakat. *Andrássy Gyula* gróf az 1908: XXXVIII. t.-c. megalkotásával korszerűsítette a községek egészségügyi szolgálatát. A világháború egy csapásra megakasztotta a fejlődés lendületét s hosszú évekre megállította a békés építő munkát.

A világháború s az azt követő forradalmak nyomán rengeteg érték pusztult el, szinte mindaz, amit a magyar egészségvédelem érdekében addig felépíteni sikerült. Hosszú évek teltek el a romok eltakarításával, az elemi szükségleteknek sokszor ideiglenes jellegű kielégítésével. Végre 1925-ben ismét sikerült felvenni – a *Rockeller-alap* támogatásával – a fejlesztés fonalát. Az 1925: XXXI. törvény, törvénybe iktatta a nemzet háláját az alap nagylelkű adományáért, elrendelte az *Országos Közegészségügyi Intézet* megépítését és főbb vonásaiban megszabta annak munkatervét is. Az intézet lett központja azoknak az egészségvédelmi törekvéseknek, amelyek az ország járványvédelmét helyezték korszerű alapokra s amelyek megindították, a magasabb lélekszámú települési helyeken már a világháború alatt megszervezett anya- és csecsemővédelem mellett, a kisebb települési helyeket behálózó zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálatok létesítését. Néhány esztendővel később az 1929: XVI. törvény megalkotása a magyar fürdőügyet korszerűsítette egészségügyi és gazdasági vonatkozásokban. A magyar orvosok négy évtizeden át hangoztatták, hogy az orvosi hivatás korszerű védelmét csak kényszertársuláson alapuló orvosi kamarák felállításával látják biztosítottak. Ez a kívánságuk az

1936:1. törvény megalkotásával teljesült Még ebben az esztendőben ismét jelentős állomáshoz érkezett a magyar egészségvédelem. A magyar közegészségügy preventív célkitűzéseinek gondos megvizsgálása után kitűnt, hogy azok megvalósítása csak erősebb közigazgatási szervezetre építhető fel. Ennek az új egészségpolitikai megállapításnak köszönhető az 1936: IX. törvény megalkotása, mely az egészségügyi közigazgatás szakfunkcionáriusainak m. kir. tisztifőorvosokká, illetőleg m. kir. tisztiorvosokká történt államosítása mellett főleg a törvény végrehajtása során kibocsátott jogszabályok rendelkezései útján korszerűsítette a hatósági orvosok munkaprogramját. Mindezek az új jogalkotások, amelyeknek végrehajtása során a közhatalóságok, valamint társadalmi szervezkedések is, a megelőző és gyógyító egészségügyi intézmények tömegét állították a magyar egészségvédelem szolgálatába, jól érzékelhetően emelték az ország egészségvédelmi felkészültségét: a magyar egészségvédelmi kultúrát.

Az ország területének örvendetes gyarapodásával s az Európát megrázó rendkívüli eseményekkel kapcsolatban most súlyos dilemma elé került az egészségügyi kormány. A magyarság életsorsára döntő események elé néz s ezekre minden gazdasági energiát latbavetve kell felkészülnie. Ilyen nehéz időkben joggal jelentkezik az a kérdés, hogy célirányos-e jellegzetesen békemunkát folytatni, nagyszabású munkatervet készíteni s azt mégis a körülmények nyomására összeszűkítve megvalósítani? Avagy helyesebb átfogó tervek megvalósításáról lemondani s lyette kizárólag a napi adminisztrációs szükségletek kielégítésére szorítkozni? A magyar egészségvédelem fejlődése, a szervezet megépülése, a járványvédelem korszerűsítése, a falu-egészségügy jelentős fejlesztése után kétségtelenül elérkezett ahhoz, hogy a magyarság életerejét gyökereiben támadó népbetegségek: a gümőkór és a nemibetegségek ellen való küzdelmet összefogóan szabályozza és ezek leküzdésére a rendelkezésre álló és a jövőben előteremtendő erőket összpontosítsa. Ezeknek a népbetegségeknek leküzdése azonban a keletkezésüket, terjedés és lefolyásukat átszövő számtalan tényező és körülmény miatt rendkívül súlyos feladat. *Vitéz Keresztes-Fischer* Ferenc belügyminiszter a dilemmát akként döntötte el, hogy minden nehézség ellenére az átfogó szervezés megvalósítása érdekében törvényjavaslattal lép a törvényhozás elé. Elhatározása nagyon tiszteletreméltó, mert *lemondva a nagyobb keretű és minden igényt kielégítő tervzetnek eltolásáról, a mai körülményeknek megfelelően szerényebb, de a megvalósításra még ma is alkalmas kereteket megjelölő törvényjavaslatot tett magáévé.* Ilyen elhatározásnak eleve számot kell vetni azzal, hogy azt a minden körülményt nem ismerő bíráló fogja kísélni, viszont egészen bizonyos, hogy az

utókor az ilyen kezdeményezést minden időben kellőképpen fogja értékelni.

Az első ellenvetés, mely ilyen törvényjavaslat benyújtását kíséri az, hogy a törvényes szabályozás, a törvény betűje még nem oldja meg a problémákat. Való igaz! Valóságos jog csak akkor lesz a jogszabályokból ha megvalósulnak, az életbe átmennek, a mindennapi élet tényleges alkatelemeivé válnak. Éppen ezért minden jogszabálynak végső kritikája csak a végrehajtás bizonyos minimális időszaka után képzelhető el, legalább is abból a szempontból: mennyire megfelelő eszköz a jogalkotó hatalom akaratának megvalósítására. S hogy mégis van létjogosultsága a jogszabály létrejöttét megelőző kritikának, ennek oka kettős. Egyfelől, hogy a jogszabályban megvalósítani kívánó akarat önmagában is bírálat tárgya lehet, másfelől pedig, hogy a jogszabályok végrehajtásának hosszú idő óta kitaposott útjai vannak, amelyek sok tapasztalatot eredményeztek a jogszabály valóságos hatására vonatkozó előzetes ítélet megfogalmazásához is. Ezek azok a szempontok, amelyek minket a törvényjavaslat tüzetes megvizsgálásában irányítanak.

Az egészségvédelmi kultúra színvonalát a halálozási statisztikákból olvashatjuk ki. Ez az adat-tömeg arról tanúskodik, hogy a gümőkór a halandóságnak még mindig kiemelkedő rovata. Igaz ugyan, hogy 1920-ban 25.082 ember halt meg Magyarországon gümőkórban, viszont 1938-ban csak 11.872. Ez a csökkenés azonban nemzetközi viszonylatban még mindig nem kielégítő és annál kevésbé megnyugtató, mert tudjuk, hogy a magyarság zömét tevő falusi népesség körében volt gyengébb a javulás. És azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a halandóság apadása nem bizonyítja okvetlenül a betegedések csökkenését, mert feltehető, hogy a korszerű gyógyító beavatkozás meghosszabbította a betegek életfonalát s így a most észlelhető csökkenés esetleg csak átmeneti apadásnak bizonyul. Ha az utóbbi évek tuberkulózishalálozási eredményeit vesszük alapul, akkor is körülbelül 28.000 nyílt tuberkulózisban szenvedő és körülbelül 100.000. aktív tuberkulózisban szenvedő beteg ellátásával kell számolnunk. Szél Tivadar adatai szerint a magyar társadalombiztosítás táppénz-rovatát kerekén 11 százalékban terheli a tuberkulózis. Varga István becslése szerint ez a kórforma az évi termelést 100 millió pengővel, illetőleg ennek megfelelő jószágmennyiséggel csökkenti.

A nemibetegségek pusztítását már nem tudjuk ilyen egyszerűen felmérni. A szakkörökben azonban jól ismerik, hogy ezek a betegségek milyen súlyos pusztítást végeznek a népesedésben. Az elnéptelenedésnek számtalan más oka is van, azonban ezek között kiemelkedő jelentőségük van ezeknek a kórformáknak. A kankó és a szifilisz az ország terü-

ietén megközelítőleg évi 30.000 születés elmaradásával hozható oki kapcsolatba. *Leredde* 1910-ben Paris halálozási anyagából nagy körültekintéssel kiszűrte a szifilisz által okozott halálozások számát. Az 1920-1924. évek átlagában hasonló számítással pontosan kimutatták, hogy évenként közel 8000 halálesetben kell a szifiliszt mint tényleges halálokot felvennünk. Az 1928. évben végrehajtott adatgyűjtés eredménye szerint ebben az esztendőben 54.079 nemibeteg volt orvosi gyógykezelésben. Ezek a számok is megdöbbentő erővel mutatnak rá a nemibetegségek nemzetpusztító veszedelmére. És gondoljunk csak a nemibetegségek következtében elvesztett munkanapokra és arra a rengeteg költségre, amelyet a betegek gyógyítása okoz.

A szakirodalom évtizedek óta úgyszólván tökéletesen feltárta a gümőkór és a nemibetegségek járványtanát, szociális patológiáját, a megelőző és gyógyító beavatkozás minden fázisát és formáját. Ezek a problémák teljesen tisztán állottak az egészségügyi kormányzat előtt, amikor a törvényjavaslat elkészítéséhez hozzáfogott. A népbetegségek ellen való küzdelem hatályos eszközei között a megelőzést szolgáló tényezőket és a fertőzés forrásait eltömeszelő gyógyító beavatkozást kellett figyelembe venni. Minden hatósági beavatkozás csak a bejelentési rendszer bevezetésén épülhet fel. A törvényjavaslat a bejelentésre vonatkozó kötelezettség előtt a gyógykezeltetési kötelezettséget is felvette. Az egészségügyi népnevelés mai fejlettsége mellett akár a gümőkór, akár a nemibetegségek korai tüneteinek széles néprétegek előtt jólismertek ahhoz, hogy ez a rendelkezés helyet foglalhasson a javaslatban. És különben is az iskolai egészségvédelem további fejlesztésétől, úgyszintén az iskolán kívüli népnevelés további kimélyítésétől ezen a téren csak javulás várható. A nemibetegség kötelező gyógykezeltetését elrendelő törvényszakasz hivatkozik is arra, hogy ez a kötelezettség arra szól, aki magán a nemibetegség közismert tüneteit észleli. A „közismert” szó ezen a helyen a törvény szigorúságát kívánta enyhíteni, de különben is távol áll a törvény szándékától, hogy laikusok részéről szakszerű diagnózis megállapítását követelje, viszont e rendelkezések nélkül alig lehetne megvalósítható a fertőzések legfőbb forrását jelentő betegek felkutatása. A bejelentés tekintetében helyes megfontolással lényeges különbség van a tuberkulózis és a nemibetegségek között. A tuberkulózis fertőzőképes vagy arra gyanús eseteit az orvos köteles az illetékes hatóságnak bejelenteni. Ezt a bejelentést a törvényben szigorúan megszabott korlátok között titoktartás védi. A nemibetegségek bejelentése már csak azokra az esetekre korlátozódik, amikor a beteg a gyógykezelést huzamosan megszakítja, attól elmarad, házassági szándékot mutat s ezzel köz-

érdekellenes magatartást tanúsít. A hatóságokat eljárásra jogosítja fel a javaslat olyan esetben is, amikor alapos gyanú jelentkezik arra nézve, hogy valaki nemibetegségben szenved. Ez a törvény-szöveg a dolog természetéből eredően nem lehet szabatosabb, azonban alig tehető fel, hogy a közhatóságok részéről ezzel kapcsolatban egyeseket zaklatás érjen. A nemibetegségekkel kapcsolatos bejelentést ugyancsak szigorú titoktartás védelme alá helyezte a javaslat. Általános kívánságot teljesített emellett, amikor mind a fertőző gümőkórban, mind a fertőző nemibetegségben szenvedő betegekkel szemben, akik közérdekellenesen viselkednek, a kényszerkezelés lehetőségét biztosította.

Koch Róbert klasszikus megállapításai óta ismerjük, hogy a fertőző ragályos betegségek terjesztésében a legveszedelmesebb tényező maga a beteg. Ezért írja elő a javaslat a tuberkulózis ellen való védekezésben a szűrővizsgálatok egész rendszerét, mely kiterjed az iskolásgyermekekre, a gyermekekkel hivatásszerűen foglalkozó személyekre, egyes ipari kategóriákra (élelmiszer-, tápszerez-, gyógyszeripar, fodrász-, kozmetikai és manikűrpar), valamint azokra nézve is, akik a háztartásban vagy a család körében javadalmazás ellenében rendszeresen és a munkaerejüket egészen vagy túlnyomó részben igénylő személyes szolgálatokat teljesítenek. Ezek a szűrővizsgálatok periodikusak, mert céljuknak csak így felelhetnek meg. Legmesszebbmenően történik gondoskodás arról, hogy ezeket a vizsgálatokat körültekintéssel és szakszerűséggel végezzék el s így a felesleges zaklatástól mindenki mentesüljön. Ami már most a vizsgálat eredménye szerint való következményeket illeti, ebben a tekintetben a törvényjavaslat kodifikátora kénytelen volt sok különleges körülménnyel számolni. A fertőzőképes gümőkórban szenvedő tanulók eltávolítása az iskolából egymagában is jelentős beavatkozás preventív szempontból, persze a jövő átfogó gondoskodás. A nevelő és oktató személyzetnek a veszélyes környezetből való kiemelésével kapcsolatban az 1934:1. törvény rendelkezéseit érzékenyen enyhítő módon történt gondoskodás. Hasonló szociális megértésről tesznek tanúságot azok a rendelkezések, amelyek az egészségvédelmi szolgálatban alkalmazott védőnőkre vonatkoznak. A magánbábákra, egyes iparágakban foglalkozókra, a dajkaszolgálatban állókra nézve azonban a javaslatban már csak több rendelkezést és kevesebb gondoskodást találunk. Remélnünk kell azonban, hogy ezek a hiányok a javaslat 10. §-ában foglaltak alapján s a végrehajtás során pótolhatnak majd, esetleg a társadalombiztosítás gazdasági energiáinak fokozottabb kiaknázásával. A javaslatban itt keressük rendelkezéseket a gümőkóros betegekkel való

állandó foglalkozás révén állandó veszélyben élő orvosokra vonatkozóan. Meggyőződésünk, hogy az orvosokról való gondoskodás részben azért maradt ki a javaslatból, mert őket ilyen rendelkezések magán-exisztenciájukban is súlyosan érintették volna, különösen a magángyakorlattól való eltiltás révén, másrészt pedig azért, mert ennek a problémának megoldása más orvosszociális kérdéssel együtt (nyugdíjkérdés, nyugdíjévek megrövidítése stb.) más jogszabály keretébe kívánkozik. Csak a legnagyobb helyeslésről találkozhatnak azok a rendelkezések, melyek a dajkaságra vonatkozóan a gümőkór ellen való védekezés szempontjából észszerű korlátokat állítanak fel.

A nemibetegségek elterjedése ellen való preventív védekezés során a betegségek korai felismerésének biztosítását szolgáló rendelkezések mellett kiemelkedik a javaslatból az akadémikus orvoslás hivatásvédelmére vonatkozó az a rendelkezés, hogy ilyen betegeknek sajtó útján felkínálkozni, vagy ilyeneket levelezés útján kezelni, ilyen célra szolgáló orvosszereket napisajtóban hirdetni tilos. A dajkaszolgálatra és a dajkaságra vonatkozóan a nemibetegségekkel kapcsolatosan is szigorú, közérdekű korlátokat állapít meg a javaslat.

A törvényjavaslat a gümőkór ellen való védekezés szolgálatába a tüdőbeteggondozó intézeteket, az egészségvédelmi szolgálatokat, valamint a betegek elhelyezésére szolgáló tüdőbetegszanatóriumokat, közkórházakat, klinikákat, a biztosító intézetek kórházait és a tüdőbetegotthonokat állította be. Rendkívüli jelentősége van annak, hogy a most működő 91 tüdőbeteggondozó intézetet sikerül öt éven belül 47 intézettel szaporítani s ezzel az ország tüdőbeteggondozó intézeteinek hálózatát úgyszólván teljesen kiépíteni. Jelenleg 5268 ágy szolgál szanatóriumokban, kórházakban a gümőkórban szenvedők befogadására, holott a szakértők szerint legalább 14.000 ágyra lenne szükség. A javaslat kisebb költséggel létesíthető új típusú intézményt valósít meg a tüdőbetegotthonok formájában. Ide kerülnek azok, akik súlyos betegek s akiket szociális okokból családjuk köréből ki kell emelni, s azok, akiknél a légmellkezelés ambuláner nem végezhető el, s végül azok a könnyebb betegek, akiket rá kell nevelni olyan viselkedésre, amellyel környezetükre veszélytelenekké lesznek. A javaslat végrehajtása során a tüdőbetegotthonokban körülbelül ezer ágy létesítését tervezik, ami átmenetileg is nagyon könnyít majd az elhelyezésre váró betegek sorsán, különösen azért, mert az otthonok közkórházi jelleggel ruháztatnak fel s így fenntartásukra átalány lesz kiutalható és mert a társadalombiztosítás szervei is felhasználhatják azokat.

Orvosszociális szempontból természetesen sajnálatos, hogy az állam által fenntartott tüdőbeteg

gondozó intézetekben és tüdőbetegotthonokban valamint nemibeteggondozó intézetekben az orvosi szolgálatot csak tiszteletdíjas szakorvosok láthatják el. A magyar orvosi rend évtizedek óta nagy áldozatokat hozott a magyar népegészségügy oltárán s íme most ismét ilyen alkalmaztatás mellett lesz kénytelen szolgálatot vállalni? Meggyőződésünk, hogy az egészségügyi kormány nem ilyen tervzetet készített, hanem a tüdőbeteggondozó intézetek és otthonok, nemibeteggondozó intézetek orvosai számára rendszeresített állások szervezésére gondolt. Támogatja ezt a feltevésünket a 17. §-hoz fűzött indokolás szövege, mely mint elsőrendű törvénytárgy magyarázó forrás rámutat arra, hogy *ezt a megoldást csak a szorosan korlátozott költségvetési hitelkeretek kényszerítették ki s hogy fennmarad annak a lehetősége, hogy az állami költségvetésben ilyen orvosi állások a mindenkori pénzügyi lehetőségek szerint rendszeresített állásokká szervezessenek át.* A tervezett megoldás ellen az 58. §-ban foglaltakkal kapcsolatban is jogos aggályok hozhatók fel. Eszerint ugyanis a társadalombiztosító intézetek tüdőbeteg szakrendeléseit ott, ahol tüdőbeteggondozó intézetek létesülnek vagy működnek, a belügyminiszter megszüntetheti s velük együtt az alkalmazott orvosainak szerződését is. Ezzel a rendelkezéssel a biztosító intézeteknél szerződött és az országos nyugdíjintézetnél nyugdíjra jogosult orvosok helyzete kétségtelenül meglazul. Az orvosok vitathatatlanul elsőrendű tényezői a preventív egészségügynek s ezért okvetlenül méltányos, hogy ez a probléma kielégítő rendezést nyerjen, ami különben szorosan párhuzamos az egészségügyi kormány szándékával s amit ezért sikerül is majd megoldani.

A nemibetegségek ellen való védekezés szolgálatába a javaslat a nemibeteggondozó intézeteket, ezek külső területén az egészségvédelmi szolgálatokat vagy a belügyminiszter által ezzel megbízott orvosokat, a városok, községek által alkalmazott nemibetegszakorvosokat s a betegek elhelyezésére szolgáló közkórházakat és klinikákat állítja. A tervzet szerint összesen 75 nemibeteggondozó intézetre lesz szükség, amelyből eddig csak 32 működik. Ilyen intézmény fog működni minden vármegyei székhelyen és minden városban vagy községben, ahol a lakosok száma a legutolsó népszámlálás adatai szerint a harmincezret meghaladja. Minden olyan városban vagy községben, ahol a népesség több mint 15.000 lélek, a belügyminiszter nemibetegszakorvos alkalmazását rendelheti el. Gondoskodás történik majd ezek mellett a nemibetegek ápolására szolgáló kórházi férőhelyek szaporításáról is.

Talán első helyen kellett volna szólanunk a javaslatnak arról a nagy horderejű rendelkezéséről,

mely kimondja, hogy a gümőkór és a nemibetegségek ellen való védekezés előmozdítása *közfeladat, amelyet az állam*, a törvényhatóságok és a községek, a társadalombiztosítási szervek, valamint az ilyen célú egyesületek és intézmények közreműködésével lát el. Ez a rendelkezés a szakkörök által évek óta szorgalmazott munkaközösségek törvénybe foglalása, mely végre határozott célkitűzéssel biztosítja az észszerű együttműködést és a párhuzamos működéssel járó energiafecsérlés kiküszöbölését.

A törvényjavaslat harmadik része a közegészségügyi törvények egyes rendelkezéseinek módosításával régen érzett hiányokat pótol. Gyakorlati egészségügyi igazgatási célokat szolgálnak az egészségre ártalmas vagy gyógyításra nem alkalmas anyagok, készítmények lefoglalására vonatkozó rendelkezések. Helyes szociális érzék jelentkezik a kiskorúak kötelező gyógyítását illető korhatárnak – az orvospolitikai érdekeket azonban figyelembevevő – felemelésében. Az egészségügyi közigazgatás célkitűzéseinek egyöntetű végrehajtását, illetőleg a kialakult gyakorlat jogi rendezését szolgálják azok a rendelkezések, amelyek a gyógyszerek forgalombahozatalára, és az *Országos Közegészségügyi Intézet* feladatkörének kiterjesztésére vonatkoznak. A javaslat e fejezetének legfontosabb rendelkezései mégis azok, melyek a bábgyakorlatra nézve állapítanak meg új irányelveket. A néhai *Tauffer Vilmos* professzor által elkészített szülészeti rendtartás szellemében a bábatevékenységet a javaslat külön működési engedélyhez köti, melynek feltételei, valamint a bábák tevékenységének szoros közigazgatásrendészeti felügyelete együttesen alkalmasaknak látszanak azoknak a fontos népesedéspolitikai céloknak elérésére, melyeket a magyarság létérdeke megkövetel.

A törvényjavaslatot a büntető rendelkezéseket és a vegyes és záró rendelkezéseket felsorakoztató fejezetek egészítik ki.

A törvényjavaslat gondos áttekintése minden elfogulatlan bírálót meggyőz arról, hogy abban reálpolitikai szempontok által elhatárolt, azonban mégis olyan rendelkezések csoportosulnak, melyek alkalmasak arra, hogy *megalapozzák a gümőkór és nemibetegségek ellen való védekezés gyökeres rende-*

zését, A gümőkór és a nemibetegségek elterjedtsége és pusztítása a nemzet testében, mindenképpen megokolná tették, hogy a probléma elodázása helyett *megvalósítható* törvényjavaslat kerüljön a törvényhozás elé. A javaslat nem egyenértékű Itáliának a „sacra battaglia antituberculare” jegyében megkonstruált és nagyszabású különleges társadalombiztosítással alátámasztott szervezkedésével, rendelkezései nem terjednek ki mindazokra a részletkérdésekre sem, amelyeket a szakértők által néhány esztendővel ezelőtt elkészített „lex veneris” felölelt. A törvényjavaslat szerkesztői kénytelenek voltak megmaradni azok között a keretek között, amelyeket részükre az államháztartás lehetőségei ridegen megszabtak. Emellett bizonyos, hogy minden törvény annyit ér, amennyi eredményt végrehajtása során felmutathat. Az utóbbi esztendők egészségügyi jogalkotásainak végrehajtását ismerve pedig bizonyos, hogy *Johan Béla* orvosállamtitkár alkotó energiája az új törvényjavaslat minden rendelkezését maradéktalanul és zökkenésmentesen megvalósítja majd a gyakorlati életben.

Az új törvényjavaslat végrehajtása során a gümőkór és nemibetegségek leküzdésére szolgáló intézmények jelentékeny gyarapodására számíthatunk, hiszen azoknak fenntartási költsége meghaladja majd az 1,600.000 pengőt. A magyar egészségvédelem felkészültsége a tüdőbeteg- és nemibeteg gondozó intézetek, tüdőbetegotthonok és kórházi férőhelyek szaporításával újabb erőforrásokat kap a népesség fenntartására és megjavítására, – *a magyar orvosi rend pedig egészen bizonyosan egy sereg új elhelyezkedési alkalomhoz jut*. Tudjuk és ismerjük, hogy nálunk gazdagabb nemzetek már ennél többet, sokkal többet tettek ezeknek a népességügyi feladatoknak megoldására. A megcsonkított, szegény Magyarország azonban csak olyan erőfeszítéseket tehet, melyek arányban állnak népességének teherbíróképességével. A szerényebb keretek között megtervezett törvényjavaslat végrehajtása is jelentékeny költség-többletet igényel, de ez valóban hasznos beruházásnak bizonyul majd a magyar egészségvédelmi kultúra fejlődésében.

A MAGYAR MUNKÁSIFJÚSÁG SZÓRAKOZÁSA

ÍRTA:
GYULAI ELEMÉR

A magyar munkáspihenővel¹ kapcsolatban egyelőre alig beszélhetünk egységes irányelvekről, kialakult rendszerről. Állami, társadalmi és egyházi intézmények fejtenek ki hasznos és igen széleskörű munkásságot ebben az irányban, de egy központi irányító szerv hiánya nagy mértékben csökkenti a szerteágazó tevékenységek eredményeinek értékét. Minden jel arra mutat azonban, hogy ezt az alapvető hiányosságot rövid időn belül sikerül kiküszöbölni, és az egységes központi irányítás megszervezésével a feladat majd egységes irányban fejlődik. Minél jobban közeledünk ehhez az időponthoz, annál követelőbben lépnek előtérbe feleletre váró kérdések. Egyik legfontosabb ezek közül: A munkásifjúságnak milyen szokásaival, szükségleteivel kell számolni a szabadidő hasznosítását előmozdító intézmények kiépítésénél?

Az Országos Szociálpolitikai Intézet két évtizedre visszatekintő, kiterjedt népművelő munkáját mindig úgy szervezte meg, hogy tekintettel volt ezekre a szükségletekre, szokásokra. Az újpesti telep népművelési munkájának keretében állandóan figyelemmel kísértük munkásifjúsági csoportjaink sajátos szükségleteit és érdeklődésük irányát szabadidejük felhasználása tekintetében. Így az Intézet évek folyamán gazdag és gyakorlatilag előnyösen hasznosítható anyaghoz jutott. Helyzetéből következően főképpen a városi ipari munkásifjúságra vonatkozóan. Az anyaggyűjtés közben érdekes szempontok bontakoztak ki és a szabadidő hasznosításának célszerű irányítása éles világlátásba került. Férfi- és női munkásifjúsági csoportjaink tagjaival éveken át állítottunk ki kérdőíveket abból a célból, hogy szabadidejük felhasználásának módjairól, szórakozásaikról tiszta képet kapjunk. Meggyőződésünk volt, hogy meglévő szokásaik, érdeklődési körük az az alap, amelyre eredményes népművelő munkát építhetünk.

A kérdőívek tartalmának összegezéséből a következő kép alakult ki arra nézve, hogy fiatal munkásaink 15-28 év között mivel töltik el a rendelkezésükre álló szabadidőt:

Sport:	általában		
	100 férfi	100 nő	100 munkás közül
Úszik, evez, általában vízi sportokat űz.....	41	16	29
Korcsolyázik, rödlizik, sél, általában téli sportokat űz.....	12	11	12

¹ Szabadidő szervezet vagy mozgalom helyett mi a feladatot jobban kifejező „munkáspihenő” nevet használjuk. (Szerk.)

	általában		
	100 férfi	100 nő	100 munkás közül
Egyéb sportokat űz (boxol, atlétizál, vív, biciklizik stb.).....	21	7	14
Futballozik.....	23	-	12
Kirándul.....	13	15	14
Sétál.....	25	28	27

Társas élet:

Társaságot keres, ismerősöket, rokonokat látogat, beszélget.....	28	37	33
Kártyázik, ping-pongozik, sakkozik, egyéb társasjátékot játszik.....	22	2	12
Táncolni megy, udvarol, udvaroltat magának.....	21	37	29

Tömegszórakozások:

Moziba megy.....	44	44	44
Színházba, színelőadásra megy.....	28	20	24
Zenét nyújtó alkalmakat keres fel.....	10	3	7
Futballmeccsre, cirkuszba megy.....	7	-	4

Családi kör:

Házi munkákkal szórakozik.....	1	33	17
A család körében keres szórakozást (pl. felolvas a családtagoknak, játszik a gyerekekkel stb.).....	5	5	5

Művészi hajlamok:

Hegedül, bendzsózik, egyéb hangszeren játszik, dalárda vagy más zenei együttes munkájában vesz részt.....	19	3	11
Műkedvelő-együttes munkájában vesz részt.....	12	7	10
Rajzol, fest, fényképez.....	6	2	4
Kézimunkázik, iparművészeti amatőrmunkákkal foglalkozik.....	4	40	22
Verseket, novellákat ír, levélírással szórakozik.....	275		

Önképzés:

Tanul, tanfolyamokat, ismeretterjesztő előadásokat, múzeumokat, tárlatokat látogat.....	25	9	17
Gondolkodik, elmélkedik.....	4	2	1

Egyéb időöltetések:

Regényt, újságot olvas.....	53	53	53
Rádiót hallgat.....	5	5	5

Első pillanatban feltűnik a film, az újság és a könyv rendkívüli jelentősége és befolyása. Csofaldalatosképpen ebben a tekintetben nincs különbség a felvételeinkben általában 28 éves korig számított munkásifjúság férfi- és női rétege között. Természetesen csak általánosságban nincs különbség. Mert a két nem speciális érdeklődési iránya erős eltéréseket mutat ezeknek az időöltetéseknek határain belül.

A film és a könyv rendkívüli jelentőségének felismerése arra készítette az Intézetet, hogy behatóbban is érdeklődjék a gondozása alá került munkásifjúság irodalmi és filmélményei iránt. Külön megkérdeztük tehát minden alkalommal, hogy milyen filmek, könyvek, színdarabok voltak az illetőre életében a legmélyebb hatással. A bemondott címek nagy óvatosságra intenek. Találunk ugyan közöttük szép számmal komoly esztétikai értéket jelentő műveket is, túlnyomórészt azonban egészen selejtes, jótékony hatásúnak éppen nem mondható könyvekből, filmekből, színdarabokból kerül ki a fiatal munkás élményanyaga. A szomorú az, hogy csakugyan élményekről van szó. Tehát melyebb, maradandóbb nyomokról.

A nagyhatásúnak vallott könyvek – az olvasók érdeklődési irányából kiindulva – a következő megoszlást mutatják:

	a férfiak irodalmi élményei között	a nők irodalmi élményei között
Ifjúsági regények.....	9%	3%
Fantasztikus, kalandos, bűnügyi regények.....	19%	5%
Erotikus regények.....	8%	8%
Szентimentális regények.....	3%	48%
Egyéb, könnyű szórakozást nyújtó regények.....	15%	14%
Komoly esztétikai értékű regények....	39%	22%
Ismeretterjesztő munkák.....	7%	-

A komoly esztétikai értéket jelentő művek a férfiak irodalmi élményei között mindössze 39%-ot tesznek ki. A nőknél ez az arány 22%-ra süllyed. Ezek között a könyvek között a magyar irodalomból különösen Jókai és Mikszáth művei szerepelnek igen nagy számban. A külföldiek közül Dosztojevskij, Jack Londont és Zolát olvassák a legszívesebben. De nagy érdeklődés mutatkozik például Hugó Victor, Dumas, a magyar írók közül Móricz Zsigmond és Szabó Dezső munkái iránt is. Sokat olvassák a közismert szocialista írók (Gorkij, Upton Sinclair, Kassák stb.) munkásproblémákkal foglalkozó könyveit is. Ezeket azonban csak a férfimunkásság élményei között találjuk meg.

Bizonyos osztályöntudat érvényesülése a munkásifjúságnak az ismeretterjesztő munkák iránti érdeklődésében is erősen kiütözik. A férfiak által mélyhatásúaknak vallott ismeretterjesztő könyvek dmei között ilyenek vannak túlsúlyban: „A nő és a szocializmus.” „Az európai forradalom.” „A kapitalizmus csődje.” Esetleg: „A siker és a boldogulás titka.” Jellemző, hogy ezeknek a könyveknek kivétel nélkül a szerzőjét is meg tudják nevezni. Másirányú ismeretterjesztő könyveknél csak a legritkább esetben tapasztalható ez. Komoly problémája például különösen a férfimunkásifjúságnak a vallásos hit kérdése. Kevés kivétellel rideg materializmussal, tökéletes hitet-

lenséggel találkozunk közöttük. De kétségbeesett kereséssel, a belső harmónia utáni olthatatlan szomjúsággal is. Különösen az értelmesebb, képzetesebb rétegben. Nem kell tehát csodálkoznunk rajta, hogy hitetlenségük ellenére sok vallásbölcseleti és erkölcsstani művet is felsorolnak élményeik között. Ezeknek szerzőit azonban csak a legritkább esetben tudják megnevezni. Többnyire csak ennyit mondanak: „Egy filozófiai könyv Istenről.” „Valamilyen lélektani munka.” „Az egyház története” stb. Nőknél tökéletesen hiányzik ez a könyvfajta. Nem olvasnak ismeretterjesztő munkákat. Igaz, hogy vallásos és szociális problémák sem igen érdeklik őket.

A könnyebb fajsúlyú könyvélmények megoszlásában jellegzetes különbségek mutatkoznak nemek szerint. Amíg a férfiak érdeklődésében nagy szerepet játszanak a kalandos regények (vadnyugati történetek, detektívromantika), addig a nők kevesebb érzékenységet mutatnak hasonló élmények iránt. Bennük a szentimentális irodalom kelt fel valami végzetes érdeklődést. A fiúk kedvenc írói között Edgár Wallace, Max Brand és Zane Grey foglalnak el jelentékeny helyet, a lányok Courth-Mahler, Croker, Lehne és Heimburg írásaiért lelkesednek.

A táblázat szerint az erotikum látszólag jelentéktelen szerepet játszik fiatal munkásaink irodalmi érdeklődésében. Az okot abban kell látnunk, hogy ebbe a kategóriába csak olyan – többnyire selejtem - munkákat soroltunk, amelyek nem hagytak kétséget az érdeklődés irányára nézve. A valóságban azonban kétségtelenül nagyobb befolyása van ennek a szempontnak az olvasmányok kiválogatására. A munkásság irodalmi élményei két szélsőség között oszlanak meg. Csak a legvalószínűtlenebb romantika és a legvaskosabb naturalizmus tudja lekötöni őket. Az utóbbi esetben pedig nagyon nehéz eldönteni, hogy a tiszta irodalom volt-e a vonzóerő, vagy a szexuális problémáknak gyakran igen szabad-szájú kitergetése.

Meglepően hasonló törvényszerűségek mutatkoznak a felsorolt filmélmények megoszlásában is.

	a férfiak filmélményei között;	a nők filmélményei között;
Fantasztikus, kalandos, bűnügyi filmek	25%	7%
Szentimentális filmek (operettromantika).....	9%	38%
Könnnyű vígjátékok.....	16%	26%
Komolyabb (történelmi, társadalmi stb.) tárgyú filmek.....	46%	29%
Ismeretterjesztő (főként expedíciós filmek.....	4%	-

Az újabban divatos, szexuális problémákat feldolgozó francia filmek közül mindössze egy akadt

munkásaink élményei között. Az „Örvény” című. Ezért az erotikum iránti érdeklődés kategóriáját – a megállapíthatóság nehézsége miatt – ebből a felsorolásból egészen kihagytuk.

Itt is erősen kiütözik a férfiak érdeklődése a fantasztikum, a nőké a szentimentalizmus iránt. Említést érdemel, hogy az idegen nyelveket alig beszélő munkásifjúság filmélményei között igen magas arányban – negyedrészen – szerepelnek magyar hangosfilmek. Közöttük különösen a Jókai-regények feldolgozásai találkoztak osztatlan elismeréssel. A nevezetesebb irodalmi alkotások filmváltozatait egyébként általában nagy számban találhatjuk meg a munkásság filmélményei között. Az összes felsorolt filmcímeknek csaknem ötödrésze ilyenekből tevődik össze. (Pl. Nyomorultak, A notre-damei toronyőr, A három testőr, Ida regénye, A vén gazember stb.)

Nagyjából hasonló szellemben oszlanak meg a fiatal munkások színházi élményei is. Csak annyi a különbség, hogy itt érezhetően előtérbe jutnak a könnyebb fajsúlyú zenés darabok.

Visszatérve a szórakozások általános megoszlására, a következő jellegzetes körülményekre kell felhívunk a figyelmet:

Amint az első táblázat is mutatja, a munkásifjúságnak különösen a férfirétege házon kívüli szereti hasznosítani szabadidejét. A család körében adódó időtöltések, szórakozások ritkán jutnak eszükbe. (Ez az oka a rádióhallgatás meglepően alacsony arányának is a táblázatban.) A nők között még elég nagy számban akadnak, akik házimunkáikban szórakozást látnak, a férfiak között azonban kivételeknek kell tekintenünk az ilyeneket. A házon kívüli időtöltések között különösen két alkalom emelkedik ki jelentőségben: A társaság és a nyári sportok, nevezetesen a strandélet. Amely utóbbi szórakozás egyébként szintén társas jellegű. A társaság utáni vágy mutatkozik meg a sportok közé sorolt napi séta elég magas arányában is. A munkásifjú ritkán megy magányosan sétálni. Vagy nő-társat keres vagy egy barátot, hogy kibeszélhesse magát, megnyilatkozhasse.

Meglepően nagy helyet foglal el a munkásifjúság szórakozásai között az elfojtott, kicsiszoláshoz, kiképzéshez nem jutott művészi hajlamok kiélése. A férfiak inkább társas formát keresnek ehhez is (énekkar, műkedvelő együttesek stb.), a nők pedig finomabb kézimunkák készítésében vezetnek le ilyenirányú szükségletérzésüket. De bőven találunk olyanokat is, akik rajzolással, festéssel, fényképezéssel, sőt versköltéssel, novellaírással igyekeznek kivetíteni magukból értékesnek hitt meg-látásaikat, megérzéseiket.

A férfirétegnek negyedrésze igyekszik szabadidejének egy részét önképzésre, tanulmányokra

fordítani. Különösen a 20. és 25. életév között növekszik meg igen érezhetően ezeknek aránya. Ebben az életkorban válik legkínzóbb a munkásifjúság az a „horror vacui”, amely a kenyérkereső munkába való bekapcsolódás miatt a 15. év körül abbahagyott tanulás után évről évre fájdalmasabban jelentkezik. Ilyenkor sietnek pótolni a mulasztottakat. Megtelnek velük a népművelési tanfolyamok, ismeretterjesztő előadások. És a munkásotthonok szemináriumai. Sajnos, sokszor a vágy nem párosul megfelelő kitartással. Csak a pusztán horror vacui van meg, kialakult célok nélkül. Ha a népművelő munkát irányító pedagógus a tananyag elsajátítására fordítja minden figyelmét és nem igyekszik ilyen célokat is adni munkáshallgatóinak, igen kétes értékű eredményekre számíthat.

A dopolavoro és a Kraft durch Freude rendkívüli'sikereinek titkát abban kell keresnünk, hogy mindkettő meglévő szükségletekre, meggyökeresedett népszokásokra építette fel a maga rendszerét. A magyar munkáspihező megszervezésénél sem szabad szem elől tévesztenünk ezt a körülményt. Nincs szükség új időtöltési módokra, bármilyen hasznosak jutnának is eszünkbe. Meglévő munkásszokásokat, a szórakozások megszokott kereteit kell kimélyítenünk, megnemesítenünk a mozgalom céljainak szellemében. A könyv, újság és a mozgókép rendkívüli jelentősége rámutat, melyik oldalról nyúlhatunk legmélyebbre. Céltudatos és egységes népkönyvtári politikával, olvasótermek létesítésével és a mozgóképnek az eddiginél sokkal intenzívebb bekapcsolásával máris nagy lépésekkel juthatunk előre. Természetesen csak akkor, ha tisztába jövünk azzal, hogy milyen határok között mozog a munkásság érdeklődése. Elsősorban azonban a társas ösztönöknek kell megfelelő kiélési formákat teremtenünk. Esetleg munkáskörök, munkásklubok alakjában vagy az olasz OND-házak mintájára. Ezeknek keretében azután könnyűvé válik olyan munkacsoportok megszervezése, amelyekben a közösség tagjainak szellemi, erkölcsi és testi képzése, művészi hajlamaik kielégítése céltudatosan megvalósítható. Sőt helyesen irányított, egészséges tömegszórakozások rendszeres beillesztésére is alkalom nyílik. Az Intézet népművelő munkájában nyert tapasztalatok szerint az ilyen zárt munkásifjúsági csoportok keretében aránylag könnyű biztosítani nyári üdülőtáborok feltételeit is, ahol a tagok fizetési szabadságuk idejét eltölthetik. A nyári sportok, a strandélet rendkívüli jelentősége a munkásság időtöltési módjai között azonban arra int, hogy ne elégedjünk meg, ha sikerült gondoskodnunk a fizetési szabadság célszerű kitöltéséről. Állandó jellegű üdülőtáborok megteremtésére is szükség van, hogy a túlnyomórészen egészségtelen, zsúfolt lakásokban élő munkásság legalább a nyári hóna-

pokban egészséges környezetben tölthesse el a munka utáni órákat. Egyik-másik gyár hasonló kísérlete kitűnően bevált.

Kétségtelen, hogy a munkáspihenő hasznosításának mindezekkel a módjaival gazdag változatokban találkozhatunk a magyar törekvések között is. Az alapok nem hiányoznak. Súlyos hiba azonban, hogy ezek az alapok egymástól független tevékenységekből tevődnek össze, és ami a fő, a gondoskodás távolról sem terjed ki minden magyar munkásra.

Csak azokra a szerencsésekre, akik véletlenül egy-egy hasonló munkát kifejtő gócpont környékén laknak. A széthulló, erősen kísérletezés-jellegű törekvések törvényes rendezés, központi irányítás és az általános érvényűség megteremtése után kiáltanak. Megnyugtató eredményre azonban csak úgy számíthatunk, ha a munkáspihenő hasznosításának egész területét rendezzük és a megszervezendő központi szerv érdeklődése a munkásrétegek időtöltéseinek összes formáira kiterjed majd.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

A MAGYAR VÖRÖSKERESZT EGYLET JUBILEUMA

A világháborúban mint az önkéntes ápolónői kiképzés egyik vezetője, majd később mint a vöröskeresztes ápolónői iskola orvosfőnöke s mint egy nagy sebészi klinika tanára, ahol a betegápolást a Vöröskereszt kiváló ápolónői kara látja el, ismerkedtem meg azzal a szellemmel, mely a magyar Vöröskereszt Egylet női hadseregét áthatja s ezen keresztül azzal a lelkes önzetlenséggel, mellyel az egyesület vezetősége egyre fokozottabb mértékben iparkodik a maga részét kivenni a magyar közegészségügy felépítésében.

A genfi egyezmény kimagasló jelentősége kétségtelenül abban van, hogy nyomába – az addig csak egyes hadviselő felek között fennállott és csak ad hoc kötelező erejű szerződések helyébe – olyan intézmény lépett, amely a humanitásnak népeket átható gondolatából fakadva, az egyes államokat kölcsönösen kötelezte az emberiségnek háború esetén való gyakorlására, abból indulva ki, hogy az emberiség minden nemzetnek közös tulajdona. A genfi egyezmény és így a Vöröskereszt létrejöttéhez az indító okot a krími hadjáratot követő lombardiai harcok sorában a solferinói csata adta meg. Egy Dunant Henrik nevű egyszerű svájci polgár, meglátogatván a solferinói harcteret, mint szemtanú leírta az ütközetek egyes szívbemarkoló jeleneteit és a sebesültek kétségbeejtő helyzetét; írásai közül *Un souvenir de Solferino* című munkája aratta a legnagyobb sikert, amelynek alapján a szerző a kultúrtörténelem egyik legnagyobb alakjává vált. Dunant eszméinek kivitele iránt a kezdeményezést a *Société Genevoise d'Utilité Publique* élén elnökével, Moynier Gusztávval ragadta meg, melynek titkára maga a szerző Dunant lett. Ennek a közhasznú társulatnak sikerült 1863 október 20-án Genfben nemzetközi konferenciát egybehívnia, melyen 16 nemzet 36 kiküldöttje jelent meg és meghozta ismert határozatait. A konferenciát követő napon a társulat kiküldött ötös bizottsága kivált az öt kiküldő közhasznú társulatról és megalakította a *Comité International de la Croix-Rouge* nevű, Genfben ma is működő bizottságot, melynek nemzetközi jogi létalapját későbbi nemzetközi konferenciák teremtették meg. A Moynier elnöklésével lefolyt és 1864 augusztus 22-én befejezett diplomáciai konferencián 12 állam megbízottja írta alá a már többször említett genfi elnevezés alatt ismert egyezményt, amelyhez az évek folyamán

mindig több és több állam, köztük 1866-ban a königrázi csata után az osztrák császárság is csatlakozott.

A genfi egyezmény kétségtelenül a legnagyobb jelentőségű kultúrtörténelmi tények egyike, mely korszakalkotónak is mondható, mert ezzel megszűnt, – ha sajnos nem is a háború maga – hanem a háború felelősség nélkül való kegyetlensége, helyet adva a csatatereken is a könyörületességnek. A genfi egyezmény keretében ezidőszerint helyetfoglaló 62 tagállamban egymástól független nemzeti vöröskereszt egyletek létesültek, melyeknek szervezetét az illető államok alkotmányának megfelelő törvények, alapszabályok, szabályzatok stb. határozzák meg.

Ezek sorában foglal helyet a *Magyar Vöröskereszt Egylet* is, amelynek alapítására az 1878. évi boszniai megszállás adott alkalmat, amikor is a fővárosi nőegyletek, boldog emlékü Erzsébet királynénk legfőbb védnökségével, hazafias munkára tömörültek.

A Magyar Vöröskereszt Egylet alapítását legfelsőbb királyi rendeletre 1878. évi április 12-én Bécsben megtartott kormányközi értekezleten határozták el, a szervezésre vonatkozó alapelvek legfelsőbb jóváhagyása pedig 1880. évi október hó 12. napján történt meg. Nyilvánvaló, hogy a Magyar Vöröskereszt Egylet nem vonható minden megkülönböztetés nélkül a magyar társadalmi egyesületek fogalma alá, ezek sorában nem „első a hasonlóak között”, hanem bizonyos egyedülálló államjogi jelleggel bír és így mondhatjuk: az állami szervezet kiegészítő része. Noha szervezet szempontjából társadalmi intézmény, belső lényegét tekintve közintézmény, vagyis a magyar állam társadalmi végrehajtó szerve.

A nemzeti vöröskereszt egyletek sorában – és ezt büszke öntudattal állapíthatjuk meg – a világháború alatt a Magyar Vöröskereszt Egylet is hatalmas munkát végzett. A sokféle irányban felmerült szükségletek több irányba ágazódó intézmények felállítását kívánták, így elsősorban a sebesültszállítás, üdültetés, gyors segélyezés, a hadifoglyok, internáltak, túsok és menekültek gyógyolása érdekében. Ezenfelül természetesen egészségügyi intézmények is nagyszámban létesültek mind a hadszíntéren, mind pedig a mögöttes országrészekben is a Vöröskereszt Egylet égisze alatt. A Magyar Vöröskereszt Egylet fenntartott a hadszíntereken három nagy tábori kórházat, egy nagyszabású sebészcsoporthat, két nagyobb sebészkülönítményt, húsz segélyhelyet, minden hadseregpáncsnokság mellett egy-egy központi tábori

raktárt, az ezek alá tartozó, a harc vonalba kitölt több főkanyagraktárral, a sebesültszállításra pedig három kórházvonatot és hat segélyvonatot. A mögöttes országrészekben 1922 kisebb-nagyobb Vöröskereszt kisegítő-kórház működött, összesen 116.000 ágygal. A harctérré 1400 hivatásos ápolónőt küldött a sebesültek ápolására, az országban magában pedig több mint 10.000 önkéntes képzett ápolónője ápolta a szenvedőket. Budapesten és a hazatérők segítségére Kiewben hadifogoly-missziót állított fel raktárral és 150 ágyas kórházzal és több kirendeltséggel, továbbá Wilnában, Sassnitzben, Csernovitzben, Máramarosszigeten, Brassóban és más fontos belépő helyeken átvételi állomásokat. Ezenfelül a szövetséges Törökország és Bulgária fővárosában életre hívott egy-egy nagy modern hadikórháza is nemes céljainak szolgálatában állt.

Részrehajlás nélkül állapíthatjuk meg tehát, hogy a világháború alatt a szeretet munkájából a többi nemzetek hasonló intézményei sorában a Magyar Vöröskereszt Egylet is alaposan kivette részét. Igaz, hogy erejét a végkimerülésig feszítette meg és a haza oltárán anyagilag elvérzett, de miként a nemes fém a tűzben, meg is állta a világégésben a hét próbát és magának az egész világ előtt régi fényéhez méltó, elévülhetetlen tekintélyt biztosított.

A világháború vége semmiképp sem jelentette a Vöröskereszt működésének végét, hanem annak inkább még szélesebb körre való kiterjesztését, mert a háború nyomasztó következményei, addig alig ismert arányokban, ekkor jelentkeztek igazán. A veszített háború után kitört forradalmak és az idegen megszállás okozta szociális nyomor annak felismerésére vezetett, hogy itt segítséget csakis az összes erők megfeszítése és összpontosítása tud biztosítani. 1925-ben súlyos anyagi nehézségek közepette újból megindítja az elismert, magas színvonalon álló ápolónőképzést, amely külföldön is mintául szolgált. 1932-ben, hála a kormány megértő jóindulatának, a Vöröskereszt életében új korszak kezdődik. Egymásután alakulnak ki a Magyar Vöröskereszt új elsődleges munkakörei, így az ápolónői szakosztály keretén belül a házi betegápolás oktatása és az önkéntes ápolónők kiképzése, valamint a hivatásos ápolónők számára az iskolák gyors egymásutánban való szaporítása. Ma, a budapesti felső ápolónőképző iskolán kívül, vidéken négy rendes ápolónőképző iskola működik 88 növendékkel. Jövőben alkalmasint két újabb iskola létesül. Ma a Magyar Vöröskereszt 800 kiképzett önkéntes ápolónővei rendelkeznek és a tanfolyam hallgatóinak száma állandóan emelkedik.

A házi betegápolási tanfolyamok révén ma már közel 10.000 asszony és leány tud a családban beteget szakszerűen ápolni. A mentésügy terén a Magyar Vöröskereszt közel ezer elsősegély állomást létesített és 224 útkaparó tud első segélyt adni, nemcsak az országúti szerencsétleneknek, hanem azoknak is, akiket mezei munka közben ért baleset. A Balatonon és a Dunán a Vöröskereszt menti a viharba került vízisportolókat, e téren összesen 38 állomás fejt ki tevékenységet. 1935-ben megrendezte Budapesten az országúti elsősegély központi konferenciát és 1937-ben az első egészségügyi repülési nemzetközi konferenciát. A légoltalom sok ága közül a magyar élet megmentését a kormány az egyesületre bízta. Közel 60.000 egyén tud már légitámadás esetén életet és vagyont menteni. Ennek a személyzetnek kiképzése ^\$0 tanfolyam keretében történik.

Közismert az a hatalmas munka is, amelyet a Vöröskereszt az utóbbi időben a hatóságokkal karöltve szociális téren kifejt. Ma közel 600 vidéki szervezettel dicsekedhet.

A Magyar Vöröskereszt fennállása hatvanadik évfordulójának idején, hála az állam megértő támogatásának, ma már oly anyagi és az ország társadalmának be-szervezése útján oly lelki felkészültséggel rendelkezik, mint amilyennel – különösen az utóbbira gondolok – még a világháború kitörésekor sem rendelkezett.

Prof. Verebély Tibor ár.

A NŐK A FASISZTA ÁLLAM ÉLETÉBEN

Az anyaság tisztelete és az anya megbecsülése jellegzetes vonása az egész olasz népnek. Ez az anyatisztelek régi római hagyomány. Az olasz leánynevelés is ebből indult ki. Mint a latin népek közt általában, úgy Olaszországban különösen, a nők nem kívántak kifelé irányuló befolyást, inkább az otthonukban szeretnek érvényesülni.

Kétségtelen, hogy a család és kötelekében dolgozó nő minden bizonnyal képvisel annyi, ha nem több társadalomgazdasági értéket, mint a hivatásszerű foglalkozásban a családon kívül dolgozó nő. És a családjában, mint gyermekeinek nevelője, ezek útján gyakorol annyi befolyást a népkultúra előbbrevitelében, mint a közélet színpadán szereplő nő. Mindazonáltal a fasiszta nevelés, amely az egyént a közösség szolgálatára neveli, nagy súlyt vet arra, hogy a nőket is áthassa az a hazafias és áldozatos szellem, amelyet a fasiszmus megkíván.

A nők nevelő szerepe éppen a családi körben fontos kiegészítő része az állami nevelésnek és az ő közreműködésük nélkül az nem volna teljes.

Mussolini megadta a nőknek a választójogot, részt adott nekik a közigazgatásban és a korporációkban is egyenlő jog elve alapján.

A földművelési, az ipari és a kereskedelmi korporációban a nők száma a férfiakéhoz viszonyítva a következő volt:

Munkaadó	Férfi	Nő
Földművelés	3.241.326	775.668
Ipar	1.022.300	225.478
Kereskedelem	703.656	192.572
Munkás		
Földművelés	3.130.978	787.030
Ipar	3.595.979	1.033.780
Kereskedelem	533.426	136.886

Az 1936-iki statisztikai felvétel szerint a dolgozó nők száma 5-2 millió 13 millió férfival szemben. A női keresők munkaágak szerint következőképp oszlanak meg:

Foglalkozási ágak ezrekben	1931	1936
Földművelés	1.539	2.428
Ipar	1.280	1.416
Házi alkalmazott	473	585
Kereskedelem	281	473
Bankok, biztosítók	13	12
Oktatás	135	175
Egészségügyi hivatások	74	76
Közhivatalok és magánhivatalok	49	51
Tudomány és irodalom	2	2
Művészetek	8	7

A női ipari munkaadók közt legnagyobb számban vannak a ruházati szakmában, a textil, malom, pék és szárított tészta szakmabeliek.

A munkásnők között nagy számot képvisel a háziiparral foglalkozó nők száma, mely körülbelül fél millió.

Olaszországban olyan pályákon is találunk nőket, melyekből nálunk jórészt ki vannak zárva. Így az 1931-es statisztikában találunk 2 állatorvost, 180 ügy-

védet, 5 jegyzőt, 216 mérnököt, 51 kereskedelmi vezetőt, 517 könyvelőt, 90 zeneszerzőt és karmestert.

A női munkabérekre vonatkozóan az olasz törvényhozásnak az az álláspontja, hogy egyenlő munkáért egyenlő fizetés jár úgy a nőnek, mint a férfinak. A két házastárs közül a családi pótlék a férjet illeti. De ha a nő családfenntartó, a pótlék neki is jár, úgy, mintha férfi volna. Teljesen eltér a fasiszta törvényhozás a más országok gyakorlatától ama rendeletével, hogy semmiféle hivatalból nem szabad az ott alkalmazott nőt férjhezmenetele miatt elbocsátani. A nők alkalmaztatásának méretét az egyes foglalkozási ágakban bizonyos százalék állapítja meg, csakhogy Olaszországban a férjezett és családfenntartó nő, éppúgy, mint a nős férfi, előnyben részesül pályázat alkalmával a nőtlen és hajadon pályázókkal szemben.

A nő jogát saját keresetére Olaszországban soha sem tették kérdés tárgyává. Közhivatalokban a nők számaránya a magasabb állásokban 5 százalék és 20 százalék az alsóbb fokozatokban, ezt az arányt később 10 százalékra csökkentették. Ezenfelül vannak a hivatások, melyek kiválóan női foglalkozások. Az egészségre ártalmas üzemekből teljesen kizárják a nőket.

E néhány példa reávilágít a nő helyzetére a mai olasz államban.

Ragadjunk ki most egy-két adatot a nők szervezéséről, valamint a leányifjúsági szervezkedésről a fasiszmban.

Az első női fásókat 1921-ben alapította *Elisa Mayer Rezzio*. 1925 óta rohamosan szaporodnak és ma három csoportra oszlanak. A vezetőkeret a 25 év körül járó fasiszta asszonyok tömörülése, ők látják el a nyári üdülő- és az állandó népjóléti telepeket, a téli inszégsegélyt és minden egyéb szociális részletmunkát. Ilyen például az anya- és csecsemővédelem, a házassági és születési segélyakció, törvénytelen házasságok rendezése, fiatalok gondozása, fogházmisszió, egészségvédelem, étkeztetés stb. Mindezekben a munkaterületeken a rendszer az asszonyok gyakorlati érzékét és anyai gondoskodó szívét veszi igénybe – a családlátogató gondozástól kezdve a nagy tömegjóléti intézmények vezetéséig. Mindez a munka a „fasiszta asszonyok” csoportjára van bízva s ebbe beleolvadt minden jótékonyági magánkezdeményezés.

A fasiszta családlátogatókat évente külön tanfolyamokon képezik ki az egyes tartományokban. Hasonlóképp képezik ki tartományonként az anya- és csecsemővédőnőket, évente körülbelül 4000 hallgatót. Külön tanfolyamot végeznek azok, akik a gyarmatokba készülnek szociális munkára. Az egyes csoportok titkárnői külön kiképzésben részesülnek.

A második csoport a falusi gazdasszonyok csoportja. Vezetőnőit gazdasági téren is kiképezik, hogy a falusi asszonyoknak jó tanáccsal szolgálhassanak és az autarkias törekvéseket minél jobban megvalósítsák. Íme néhány példa: 3416 csoportbaromfitelep létesült, kiosztásra került 240.000 tojás és napos csirke, 13.416 fajkakas a földművelésügyi tárca terhére. A házinyúl és selyemhernyó tenyésztésére ugyancsak nagy gondot vetnek. Kísérleti zöldséges kerteket létesítenek. Piaci árusítóhelyeket biztosítanak és varrógépeket osztanak ki. A gazdasági ismeretekben való jártasság bebizonyítására különféle gazdasági versenyeket rendeznek.

A munkásnőkérdést is teljes egészében felkarolja a fasiszta nők szervezete. Az egészség- és erkölcsvédelemtől az állásszerzésig és a munkanélkülieknek varrodákban való foglalkoztatásáig minden ágazatot megtalálhatjuk.

A diplomás nők és a művésznők csoportja a férfiakéhoz kapcsolódik.

Az anya- és csecsemővédelem mindenütt első helyen van. A szülőotthonok, bölcsődék és gyermeküdülőtelepek példásak. Egyszerűek, célszerűek és nagy befogadóképességűek.

A leányifjúság kis és fiatal olasz leányokra oszlik. Vezetésük külön kiképzett tanítónőkre van bízva. A tanítás a testnevelésre, gazdasági s háztartási nevelésre és csecsemőgondozásra terjed ki s vidékenként a szükséghez mérten szabást, varrást, hímzést, első segélynyújtást, házi betegápolást stb. is tanítanak. A fasiszta leányifjúsági szervezkedésnek két jellegzetes vonása van: a nőesség kifejlesztése és a kölcsönös segítség szellemének ébresztése és ápolása. Ez az ifjúsági mozgalom nem öncélú, hanem hasznos segítő társakat akar nevelni, akik minden munkából minél jobban végezzék el a nőkre háramló feladatot. És igazán ifjúsági mozgalom, mert 25 éves korban a tag átmegy a fasiszta asszonyok csoportjába, hogy nevelését befejezve, hasznos és segítségre kész tagja legyen a nemzetnek.

Gróf Zichy Rafaelné

A MAGYAR MUNKASZOLGÁLAT

Egyre erőteljesebb ütemben bontakozik ki a magyar munkaszolgálat intézménye. 1935 nyarán ragadták meg először a csákányt és ásót a sárospataki kollégium és a Turul Szövetség munkaszolgálatai. 1936-ban a megkezdett nyomon már öt férfi és egy női munkatábor teljesít önkéntes munkaszolgálatot. 1937-ben a Turul Szövetség előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megszervezi az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók önkéntes Nemzeti Munkatáborai Főparancsnokságát. Ebben az évben a szervezett egyetemi ifjúság köréből (Turul, Emericana, Hungária stb.) összesen 16 munkatáborban dolgoznak négy-négyheti időtartammal önkéntes munkaszolgálatosok. 1938-ban 18 táborban összesen 842 férfi és 120 nő munkaszolgálatos dolgozik. A táborok időtartama hat hét, míg a következő évben, 1939-ben, két hónap. Az eddigi, csupán nyári időre korlátozott táborokkal szemben a munkát most már egész éven át folytatják. Az egyetemi önkéntes munkatáborokon kívül az 1939. II. t.-c. értelmében ez évben megkezdtek a munkát a kötelező közérdekű munkaszolgálat kereteibe behívottak is. A közérdekű munkaszolgálat keretében nyolc táborban 5000 munkaszolgálatos dolgozott. A törvény értelmében „közérdekű munkaszolgálatot” kötelesek teljesíteni azok, akik a sorozásnál tényleges katonai szolgálatra alkalmatlanok, de munkaszolgálatra alkalmasnak bizonyultak.

Ma tehát két, egymástól teljesen különálló munkatáborszervezet működik Magyarországon. Az egyetemi és főiskolai hallgatók önkéntes munkatáborai a vallás- és közoktatásügyi minisztérium, a kötelező közérdekű munkatáborok a honvédelmi minisztérium felügyelete alatt tevékenykednek. A honvédelmi törvény 230. §-ának 5. bekezdésében megjelölt 16 éven felüli, legálább négy középiskolát végzett hajadonok az egyetemi és főiskolai munkaszolgálat keretein belül fejtik ki önkéntes jelentkezés alapján munkájukat.

A munkaszolgálat szervezetének kettéágazása szemléltetően mutatja, hogy a magyar munkaszolgálat legfőbb célja kettős: nemzetnevelés és honvédelem. Gróf Teleki Pál a következőkben jelölte meg a munkaszolgálat célját: „A munkatábor azonkívül, hogy egészséges, edző, azonkívül, hogy katonai előképzés, a katonai fegyelem, rend, ügyesség céljait szolgálja és

kitűnő előképző a nemzetvédelemhez szükséges készségek gyakorlására, – az önfegyelmzés iskolája ... A munkatábor intézménye nemzetnevelő intézménnyé kell hogy fejlődjék.”

A munkatáborok szervezeti felépítését a munkaszolgálat honvédelmi rendeltetése, katonai szelleme határozza meg. A munkatáborok pontosan a katonai szervezeti egységeknek megfelelően tagolódnak. Az egyetemi önkéntes és a kötelező közérdekű munkatáborok között ezen a téren a leglényegesebb különbség abban jelentkezik, hogy míg az egyetemi táborok egy-egy helyre kiküldött dolgozó egysége az eddigi gyakorlat szerint a munkaszázad, a közérdekű munkatáborok egy-egy tábor keretében munkaszázaljakat foglalkoztatnak. A tábori élet rendjét pontos előírások határozzák meg az ébresztőtől a parancshirdetésig és takarodóig. Fegyelmzett magatartás terén a táborok többször megmutatták, hogy nem maradnak el a katonaság mögött.

A magyar munkaszolgálat magyar intézmény. Magyar igényekhez, magyar lehetőségekhez alkalmazkodik. Folyamatos, szerves fejlődését magyar szükségletek határozzák meg. Ez a fejlődés ma sem állt meg és nem szabad, hogy megálljon. Kétségtelen, hogy a munkaszolgálat mai szervezetében nem oldja meg kielégítően a nemzetnevelést szolgáló legnagyobb jelentőségű feladatát, a különböző foglalkozású magyarok testvéri egységének közvetlen érzékeltetését. Ennek a célnak elérése érdekében legegyszerűbb volna bizonyos korhatárokon belül mindenkire, férfiakra, nőkre egyaránt kötelezővé tenni a munkaszolgálatban való részvételt. Ennek a megoldásnak, az általános kötelező munkaszolgálat gondolatának feltétel nélküli hirdetői, rendszerint a korszellemre is hivatkoznak. A modern fejlődés a múlt század analitikus, széttagoló irányával szemben a szintetikus, totális megoldásokat keresi.

De lássuk a meglévő gyakorlatot, a megoldások közvetlen lehetőségeit. A honvédelmi törvény keretein belül megszervezett közérdekű munkaszolgálat kötelező, de csak azokra, akik testi fogyatékoságuk miatt katonai szolgálatot nem teljesíthetnek. A közérdekű munkaszolgálat a mai alapelvek szerint az általánosan kötelező munkaszolgálat irányában tovább nem fejleszthető, mert hiszen meghatározott keretekkel, a fogyatékosokkal dolgozik. Az egyetemi önkéntes munkaszolgálat – amint már vázoltuk – az értelmiségi ifjúság eredeti, saját kezdeményezésű vállalkozása. A munkaszolgálatnak ez a típusa meglévő hiányérzetet elégített ki: a természethez, a néphez, a fizikai munkához való közeledés hiányérzetét. Vajon jelentkezhettek-e ugyanez a hiányérzet a fizikai munkásokban? A mezőgazdasági munkásokban aligha. Az ipari munkások köréből minden valószínűség szerint számosan jelentkeznenek tábori élettel egybekötött kubikosmunkára elsősorban a nagyvárostól egy-egy időre való szabadulás, a változatosság keresése okából. Ebben az irányban eddig még – sajnos – kísérlet nem történt, mert az önkéntes munkatáborokba csupán egyetemi hallgatók vagy középiskolát végzettek jelentkezhetek. *Az azonban kétségtelen, hogy az országépítő munka jegyében a különböző társadalmi csoportokhoz, foglalkozásokhoz tartozók egységbefoglalását meg lehet oldani az önkéntesség alapján is.*

Az önkéntesség mai rendszerének kétségkívül nagy hátránya, hogy legtöbbször éppen azok vonják ki magukat a munkaszolgálat nevelő hatása alól, akiket leginkább kellene a munkaszolgálat segítségével szociális szellemben „átképezni”. *Az egyetemi hallgatóknak, akik jövőre pályájukon bármilyen vonatkozásban*

hivatásszerűen vezetéssel, irányítással foglalkoznak, kötelező hatállyal át kellene esniük a munkaszolgálat nevelő iskoláján, amely megtanítja őket a testi munka és a munkás megbecsülésére és egyidőre valódi bajtársi, testvéri egységbe forrasztja a munkásokkal, akikkel később mint orvosok, mérnökök vagy tisztviselők, hivatalos minőségben találkoznak. Meglátatni a későbbi páciensben, munkásban, ügyfélben a dolgozó, verektekező nemzettestvért – ezt a feladatot valóban a mainál sokkal erőteljesebben kell szolgálnia a munkatáboroknak. A kötelező közérdekű munkaszolgálat kétségkívül tökéletesebb megoldást hozott, mert táborai- ban együtt, egyformán dolgozik minden rendű és rangú magyar ember. *A fizikai dolgozók önkéntes és az egyetemi hallgatók kötelező munkatáborára egyetlen, egységes megoldás keretében határozhatja meg az eddig csupán egyetemi és főiskolai munkaszolgálat erőteljesebb, hangsúlyozottabban szociális jellegű továbbfejlődését.*

A munkaszolgálat megfelelő vezetők kezében nagy- szerű jellemképző és ismeretközlő iskola. Kiváló alkalom a nemzetpolitikai és különösebben a szociálpolitikai műveltségnek a tömegek felé való élményszerű közvetítésére. Az egyetemi önkéntes munkatáborokban a nemzetvédelmi és katonai oktatáson kívül már két éve rendszeres nemzetpolitikai tárgyú ismeretközlés folyik. 1938-ban az akkori kultuszminiszter, gróf Teleki Pál, vezette be a munkatáborokban szakemberek bevonásával a hetenkinti nemzetpolitikai előadásokat (földkérdés, nemzetiségi kérdés, ipari munkáskérdés stb.) és táborügyi vitaestéket. Az előadásokon és vitákon tisztulnak a fogalmak és kialakulhat az egységes, komoly állásfoglalás az annyit és legtöbbször oly kevés hozzáértéssel vitatott nemzeti problémáinkban. Az egyetemi önkéntes munkatáborok főparancsnoksága a *táborvezetőket* különösen alapos és sokoldalú kiképzésben részesíti. A jó vezető nemcsak oktat és parancsol, hanem nevel is. A munkaszolgálat természetszerű feladata az öntudatos, önkéntes áldozatkésztség szellemének felkeltése és ébrentartása, a kötelességtudásra és a rendre való nevelés. Ennek megfelelően a minden évben megrendezett tihanyi vezetőképző táborok nemcsak technikai és nemzetvédelmi, hanem jelentős mértékben pedagógiai és általános nemzetpolitikai kiképzést is nyújtanak.

Vannak, akik a német mintájú kötelező munkaszolgálat bevezetésétől nemzetgazdasági szempontból várnak döntő jelentőségű eredményeket; mindenekelőtt a munkanélküliség veszélyének megszüntét. A munkaszolgálat gazdasági szempontból nem közvetlenül rentábilis vállalkozás, mert hiszen lényege, hogy ne jelentsen gazdasági versenyt a földmunkásoknak, a fizikai dolgozóknak. Közvetlenül jövedelmező munkákat így nem végezhet, viszont kétségkívül jelentős terheket ró az államra. (A munkaszolgálat költségeinek főbb tételei: sátrak vagy barakképületek, ruházat, szerszámok; adminisztrációs költségek; a munkaszolgálatosokra eső étkezési pénz – az egyetemi táboroknál fejenként és naponként 1.20 P – és napi zsold - 20 fillér.) Létjogosultságát és feltétlen szükségességét így nem gazdasági, hanem amint már kifejtettük, nemzetnevelési és honvédelmi szempontok határozzák meg. A munkanélküliség elleni küzdelem leghatásosabb és a munkások érdekeit is közvetlenül kielégítő eszközei pedig: munkaidőszabályozás és minél több munka- alkalom (köz munkák) teremtése.

A munkaszolgálati kötelezettség általánossá tétele mellett szól, hogy a fizikai munkásság tömegei számára is szükségesnek látszik a fegyelmzett, kollektív munkaszolgálatban való részvétel, amely nemzeti öntudatot

ad számukra és közvetlenül érzékelteti a munka nemzeti, országépítő jelentőségét. Kétségtelen azonban, hogy számos egyéb eszköz is rendelkezésünkre áll a munka nemzeti megbecsülésének közvetlen érzékeltetésére. Ilyen eszközök: a munkáspihenő hasznosítása, a nemzeti érdekképviselői szervezetek kiépítése, a népi műveltség általános emelése (szakiskolák, népfőiskolák).

A szociálpolitikai szempontból rendkívül nagy-jelentőségű női munkaszolgálat továbbfejlesztése a jövőre nézve is az önkéntesség alapján látszik kívánatosnak. A női munkaszolgálatos az eddigi magyar gyakorlat szerint egyéni munkát végez. Odaadón végzett munkája, belső meggyőződése, nemzeti nevelő munkája eredményességének nélkülözhetetlen feltétele. Ezt a munkát, a szegény falusi családok egyenkinti felemelését, az egészséges életre való rászoktatását minél szélesebb körben kellene folytatni. Erőteljes propagandát kell mindenestre indítani az intelligens magyar nő-társadalomnak a női munkatáborok munkájába való minél szélesebbkörű önkéntes bekapcsolása érdekében.

A férfimunkatáborok utat építenek, repülőteret rendeznek be, mocsarat csapolnak, folyót szabályoznak* mindenütt a helyi szükségleteknek megfelelő munkateljesítmények végzésével munkálják a szociális ország-építés feladatát és készítik elő a munkaszolgálatos bajtársakat a magyar jövő katonai és állampolgári feladataira. A női munkatáborok a szegény napszámos-, cselédcsaládokon segítenek. A falu eleinte bizalmatlan az új jövevényekkel, a városi kisasszonyokkal szemben s munkájukat csak akkor kezdi értékelni, amikor annak közvetlen hasznát látja. Hallja a tábor által rögtönzött napközi otthonban játszó gyermekek kacagását; látja, hogy a kisasszony nem veti meg a keskeny cseléd-földön a mezei munkát, sőt a vályogvetést sem; a legjobban fizetett nyári munkaidőben több napszám-vállalás lehetőségéhez juttatja hozzá a napszámos-, cselédasszonyt, mert átvállalja a házi tennivalókat. Azokban a falvakban, ahol női munkatábor dolgozott, az eddigi tapasztalatok szerint a következő nyárra újra visszavárvák, hívják a falu legszegényebbjét az „áldásos” kisasszonyokat. A város leányai megismerik a magyar falut a maga elesettségében, magárahagyottságában s a falu lakói gyakorlati bizonyosságot szereznek a jobb sorsban, más életkörülmények között élő magyarok tettekben megnyilatkozó testvéri együttérzéséről. A munkaszolgálat intézménye ma már szilárd talajon áll Magyarországon. Jelentőségét, fontosságát komolyan alig vitatja valaki. Felfelé emelkedő ívben fejlődött eddig s ez a fejlődés csak folytatódhat. A leg-jelentősebb következő lépés azoknak az új, tökéletesebb ifjúsági munkatáboroknak megalkotása, amelyekben fizikai dolgozók és egyetemi polgárok egyazon lelkesedéssel, közös akarattal dolgoznak a nagyobb és szociálisabb hazáért.

Vizy András

ROMÁNIA ÚJ ALKOTMÁNYA

A független és önálló Románia, történeti távlatból nézve, rövid fennállásának ideje alatt háromszor kapott új alkotmányt. A világháború után megnagyobbodott Románia alkotmánya 1923 márciusáról való. Az ország negyedik, új alkotmánya a román hivatalos lap, a Monitorul Oficial 1938 február 20-i számában jelent meg.

Alapvető jellemvonása, hogy a törvényhozói súlypont a parlamenti rendszer bizonyos fokú megtartása mellett a király kezébe ment át. Az állam közigazgatási és gazdasági életének mentesítése a pártpolitikától –

ez az új alkotmány egyik legfontosabb célkitűzése; ami különösen a Vaszgárda akkoriban élénk tevékenysége miatt vált királyi szempontból szükségessé.

A már kihirdetett alkotmány jelentőségének emelésére és az ország közvéleményének áthangolására a kormány „népszavazást” rendelt el, amelynek során az új alkotmány elfogadása mellett szavaztak 4,283.295-én, ellene pedig mindössze 5413-an.¹

Lássuk ezeketán a közérdeklődésre számot tartó alkotmányos rendelkezések legfontosabbjait. Ezek közül közgazdasági és tulajdonjogi szempontból kiemelkedik az alkotmány 19. cikkelye, mely kimondja, hogy a bányák, valamint az altalaj mindennemű kincse az állam tulajdona. Kivételt alkotnak a közös kőtömegek, az építési anyagokat szolgáltató kőbányák és a tőzegtelepek, az állam eddig szerzett jogainak fenntartásával.

Az állam alapjának a munkát teszi meg és a választók testületét a szellemi és fizikai munka alapján szervezi át. A képviselőház választott képviselőkből áll, akiket 30 évet betöltött olyan román állampolgárok választanak, akiknek a következő három csoport valamelyikéhez tartozó tényleges foglalkozásuk van: 1. földművelés és fizikai munka; 2. kereskedelem és ipar; 3. szellemi foglalkozások. Ezek az alapfeltételei a választhatóságnak is. Világosan kitűnik tehát, hogy a választói testületben az új alkotmány az érdekképviselői rendszert juttatja érvényre.

A románság etnikai elsőbbségének erőteljes kihangsúlyozása is új szempont az alkotmányban. Így a 27. cikkely kimondja, hogy a polgári és katonai közhivatalokba és méltóságokba csak román állampolgárok vehetők fel, figyelembevéve a román nemzet többségi és államalkotó jellegét. Igaz ugyan, hogy ez a rendelkezés itt nem tesz nyíltan különbséget származására nézve román és honosított román állampolgár között, de a különbségtételt mégis nyilvánvalóvá teszi a „figyelembevéve a román nemzet többségi és államalkotó jellegét” befejező rész. Kitűnik ez a szóbanforgó cikkely utolsó bekezdéséből is, amely szerint Romániában bármilyen címen csak a románok és a honosított románok szerkezhetnek és birtokolhatnak falusi ingatlant. Tehát ez a mondat is megkülönbözteti a származásuknál fogva románokat a honosított román állampolgároktól. A leg-pregnansabban az alkotmány 67. cikkelyében jelenik meg a románság etnikai elsőbbségének kidomborítása. Eszerint miniszter csak az lehet, aki legalább három nemzedék óta román.

A 30. cikkely a királyt az állam fejének nyilvánítja. Az eddigi alkotmány értelmében a király a végrehajtó hatalom, vagyis a kormány feje volt. Az új felfogásnak megfelelően most a törvényhozó hatalmat a király a nemzetgyűlés útján gyakorolja. A törvényeket a király szentesíti és hirdeti ki s azok csak a szentesítés után lépnek hatályba. Viszont a király egyszerűen meg is tagadhatja a szentesítést (31. cikkely). A királyi hatalom előtérbenyomulását statuálja a miniszterek felelősségéről szóló 65. cikkely is. Mindaddig a miniszterek a parlamenttel szemben felelősek voltak, most azonban a miniszterek csak a királlyal szemben viselik a politikai felelősséget.

A törvényhozói összeférhetlenség is széles teret kapott az új alkotmányban. Az 53. cikk ugyanis kimondja, hogy a törvényhozó testületek tagjai nem védelmezhetnek az állammal szemben magánérdekeket; nem vehetnek részt azoknak a vállalatoknak az igazgatásában, amelyek az állammal, megyékkel vagy községekkel szerződéses viszonyban állanak. Ugyancsak

¹ A „népszavazás” jóváhagyott új alkotmány ünnepléses szentesítése 1938 február 27-én történt meg.

ezt a célt – az elharapózott korrupció megszüntetésével – szolgálja az alkotmány 70. cikkelye is. Így a tárcájától megvált igazságügyminiszter ügyvédi gyakorlatot csak egy év elteltével folytathat. A tárcájuktól megvált miniszterek nem vehetnek részt olyan vállalatok igazgatásában, amelyekkel a következő három évre szerződést kötöttek.

Nagy vonásokban ezek adják Románia új alkotmányának gerincét. Románia, amely nemzetiségi állam, ebbe az alkotmányba sem iktatta be a kisebbségi szerződést, holott erre szerződéses kötelezettséget vállalt.

Tagadhatatlan, hogy az új alkotmány következményeként előálló kormányzati rendszerben az eddig sem túlságosan nagy mozgási szabadsággal bíró kisebbségek – a pártérdekek kikapcsolásából származó némi előny ellenére – csak igen korlátozott keretek között védhetik meg jogos érdekeiket és folytathatják önvédelmi harcukat.

Sólyom László

A MUNKÁSKÉRDÉS ROMÁNIÁBAN

A fokozódó iparosodással párhuzamosan a munkáskérdés mindinkább teret kap Románia társadalmi problémái között, ellentétben a világháború előtti időkkel, amikor jóformán csak a földkérdés szerepelt a megoldásra váró szociális feladatok között.

A háborút követő időkben, különösen az újonnan Romániához csatolt ipari és bányaterületek hatása alatt, erőteljes lendületet vett a romániai munkásmozgalom. A munkásmozgalom iránya 1920 október 21-én általános sztrájkban nyert kifejezést, amit a hatalom vaszigorral tört le. Ezzel tulajdonképpen meg is szűnik a szorosan vett szervezkedési szabadság Romániában.

A szakszervezetek jogi helyzete ezután az 1921 május 26-iki, az ú. n. Trancu-Jasi-féle törvénnyel nyert rendezést, melynek alap gondolata az volt, hogy senki sem kényszeríthető akarata ellenére valamilyen szervezetben való részvételre, de az abban való részvételtől sem tiltható el. Ez a törvény szinte lehetetlenné tett a szakszervezeteknek minden politikai állásfoglalást.

A romániai munkások központi szervezete, az Általános Munkásszövetség 1926-ban 30.784 szervezett munkást ölelt fel; 1936-ban ezek száma 57.584 főre emelkedett. Ugyanezen időszakban a bevételezett összegek 17 millióról 22 millió leire emelkedtek. Az Általános Munkásszövetség 1926-ban tagjainak nem egészen 4 millió lei segélyt fizetett ki. A gazdasági válság éveiben, 1930-ban és 1931-ben, amikor a munkanélküliek száma jelentősen növekedett, a kifizetett segélyek összege több mint 14 millió leire emelkedett.

A fenti adatok figyelembevételével megállapítható, hogy Romániában a szakszervezeti mozgalom a nyugat-európai viszonyokkal összehasonlítva még gyermekcipőben jár. Ez érthető is, mert az ország még nem lépett be a fejlett kapitalizmus fázisába. Ennek megfelelően a sztrájk kivételével jóformán ismeretlenek voltak az olyan harci eszközök, mint a bojkott vagy a szabotázs.

A vasárnapi munkaszünet ügye még 1925-ben törvényes rendezést nyert, de a gyakorlatban mind a mai napig nem sikerült a törvény rendelkezéseinek maradéktalan keresztülvitele. A munkafelügyelőségek az 1938. évben a munkaügyi törvények megszegéséért 14.004 esetben léptek közbe (az 1937. évi 9273 esettel szemben) és ebből 7372 esetben a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény kijátszását állapították meg.

¹ 1920-21 és 1926-27 munkaügyi miniszter.

A kollektív munkaviszályok ügyét egy 1920. évi törvény szabályozza, mely a sztrájkhoz vagy kizáráshoz való folyamodás előtt a hivatalos közvetítés igénybevételét írja elő, az állami, községi vagy a közérdekű vállalatoknál pedig a kötelező döntőbíráskodás rendszerét honosítja meg.

A sztrájkmozgalom jelentős lanygulása már három éve észlelhető romániai viszonylatban, így 1938-ban mindössze 24 esetben fordult elő sztrájk, míg 1937-ben 69 esetben. A kollektív munkaviszályok összes száma 1938-ban 210-et tett ki, szemben az 1937. évi 281 és az 1936. évi 345 esettel. A munkaviszályokban az 1938. év során 54.314-en vettek részt (1937-ben 68.666-an). Az elvesztett munkanapokat illetően is szembetűnő a javulás, mert az 1920. évi 1.702.402 elvesztett munkanappal szemben – a sztrájkmozgalmak legerősebb éve – 1938-ban mindössze 52.359-re rúgott ez a szám (1937-ben 73-850¹).

A munkaidő kérdését is törvényes rendelkezéssel szabályozták, törvénybe iktatva a 8 órás munkanapot, de ennek tényleges és általános megvalósításáig még igen sok a tennivaló.

A romániai munkanélküliségről kimerítő és az egész munkásságot felölelő adatok hiányában nem lehet valódi képet nyerni. A román munkaügyi minisztérium ugyan rendszeres kimutatásokat szokott közzétenni, de ezekre az adatokra is vonatkoznak fenti megállapításaink. Az 1938. évben a munkaügyi minisztérium kimutatása szerint február havában érte el a romániai munkanélküliség a csúcspontot 11.887 (az 1937-i ugyanezen hónapjának 19.653) munkanélkülivel (Bukarest adatai nélkül), míg a legalacsonyabb júliusban 3836 nyilvántartott munkanélkülivel, az 1937. év ugyanerre az időszakra vonatkozó 5822 munkanélkülivel szemben. A fontosabb foglalkozási főcsoportok munkanélküliségét tekintve kitűnik, hogy a legmagasabb számmal a gyári munkásság van képviselve és pedig 1938 februárjában 4188 munkanélkülivel, viszont ez a szám ugyanazon év júliusában 513-ra zuhan. Legkisebb volt a munkanélküliség az 1938. év folyamán a mezőgazdaságban, ahol márciusban, az év legmagasabb értékeként, mindössze 56 volt a nyilvántartott munkanélküliek száma.²

Megállapítható, hogy a munkanélküliség az utóbbi öt évben állandóan csökkenő tendenciát mutatott és különösen a hadiipar maradéktalanul felszívta az ott alkalmazható munkaerőt.

A romániai munkáskérdés utolsó húsz esztendejének ezek a legfontosabb tényei. Az elmúlt évek idevonatkozóan kiemelkedő eseménye: a szakmai szervezetek működését újonnan szabályozó ú. n. céhtörvény.³ Ennek a törvénynek a megalkotása *Rálea* munkaügyi miniszter nevéhez fűződik. A törvény az új román alkotmány szellemének megfelelően az érdekképviseleti rendszer alapelvein nyugszik. A céhtörvény teljesen kiküszöböli a politikai vonatkozásokat a szakmai szervezkedés köréből és így annak eddigi politikai-szociális típusát helyettesíti a gazdasági-szociális típussal. A szervezetek eddigi széttagoltságát a törvény az egyesítés irányába tereli.

A céhek főcélja – mint a törvény 1. cikkelye kimeli – a hivatásbeli érdekek tanulmányozása, megvédése és fejlesztése, bármilyen haszon vagy nyereség nélkül. A céhek csak nemzeti alapon fejthetnek ki tevékenységet, nemzetközi jellegű szervezetekhez nem csatlakozhatnak és ilyen összejöveteleken is csak a munkaügyi

¹ Buletinul Muncii, 1939 évf. I. köt. január-április 34. l.

² Buletinul Muncii, 1939 évf. I. köt. jan.-ápr. 144. l.

³ Monitorul Oficial, 1938 X. 12: 237. sz. 4846-49. l.

miniszter külön engedélyével vehetnek részt. Céhekbe tömörülhetnek: *a)* munkások; *b)* magántisztviselők; és *c)* iparosok. Ez a jog az állam, a megyék, a községek, közüzemek alkalmazottaira is kiterjed. A céhek jogi személyiséggel bírnak és egy tartomány területén belül (az ország tíz közigazgatási tartományra oszlik) csak egy cég kaphat jogi személyiséget, de a tartomány fontosabb központjaiban alosztályok működhetnek. A jogi személyiséget kapott cég egyedül jogosult az igazságszolgáltatás előtt szerepelni. A kollektív munkaszerződések megkötése is a cég kizárólagos joga és tagjai nevében és javára keresetet indíthat kollektív vagy egyéni munkaszerződésből eredően. Ha egy kollektív munkaszerződés körül vita támad a cég területén lévő valamelyik vállalatnál, úgy a cég megbízottakat küld ki a békéltetési vagy döntőbíráskodási bizottságokba, feltéve, ha az illető vállalat alkalmazottainak legalább a fele a céghez tartozik.

Hogy a munkásság – nem utolsó sorban a kisebbségi munkásság – szervezkedési lehetőségeinek az adott körülmények között ilyen alapokra fektetése, milyen mértékben fog a gyakorlatban is kielégítően bevalni, ez a jövő egyik olyan kérdése, amire ezidőszent az új rendszer rövid fennállása miatt sem lehet tárgyilagosan véleményt nyilvánítani.

Sólyom László

A NEMIVESZÉLY ELLENI NEMZETKÖZI UNIÓ LIÉGE-I NAGYGYŰLÉSE

A Nemiveszély Elleni Nemzetközi Unió 1939 június 24-28-án lezajlott liége-i nagygyűlése négy főtémát tűzött ki tárgyalásra: *a)* a nemibetegségek elleni küzdelem Belgiumban; *b)* nemzetközi megállapodás a nemibetegségek elleni küzdelemben; *c)* a kankó kemoterápiájának haladása; *d)* a világrahozott szifilisz elleni küzdelem kapcsolatai az anya- és csecsemővédelemmel és a nemibeteg gondozással.

a) A belga viszonyokat Sand brüsszeli professzor és Gerardy a nemibetegségek elleni küzdelem belga nemzeti ligájának főtítkára ismertette. A *Nemibetegségek Elleni Belga Nemzeti Liga* megszervezését Belgiumnak a világháború következtében elszenvedett nagyfokú megfertőzöttsége (német megszállás, francia és angol csapatok, idegenből többévi távollét után visszatérő belga katonák) tette szükségessé.

A szifilisznek Belgiumban való elterjedtségére Sand közölt néhány adatot, így a halálok statisztikájából megemlíti, hogy a tabesben és paraliszban elhaltak aránya tízezer lakosra 1931-ben 0,72, 1933-ban 0,85, 1939-ben 1,04. A terhes nők sorában a pozitív vérvizsgálat a brüsszeli szülészeti klinikán 4,5%, a munkásbiztosító anyagában 1935 előtt 2%, 1936 óta 1%. Az országban működő nemibeteg gondozókban a szifilisz elsődleges affekcióval jelentkezők száma 1920-ban 2504, ez a szám évről-évre bizonyos csökkenést jelent és 1936-ban 373, 1937-ben 273 volt. 1938-ban a 36 gondozó összesen 11.129 szifilisz beteget ápol. A belga hadseregben a friss fertőzések száma évről-évre jelentősen csökken, 1920-1938-ig a kankós fertőzések száma 3129-ről 270-re, a szifilisz fertőzéseké 1213-ról 18-ra esett vissza. Bayet 15 évvel ezelőtti adatgyűjtése szerint a kórházak különféle osztályaira felvett betegek 10%-ában lehetett vérvizsgálattal vagy egyéb tünetekből szifilisz megállapítani. A nemibetegségek elleni küzdelem Belgiumban a gyógykezelés lehetővé tételére és a széleskörű egészségügyi propagandára támaszkodik. Az előbbi célt szol-

gálják a nagyszámban megszervezett nemibeteg gondozók, amelyek elsősorban a négy egyetemi klinikával és a kórházi osztályokkal vannak kapcsolatban. Az egészségügyi felvilágosításról a *Nemibetegségek Elleni Belga Nemzeti Liga* gondoskodik előadások tartásával, nyomtatványok, röpiratok szétosztásával, plakátokkal, filmbemutatókkal. Francia-, flamand-, német- nyelvű előadások mellett gondoskodtak a lengyel bányamunkások és az emigrált zsidók részére lengyel-, illetőleg yiddis-nyelvű előadásokról is.

b) A *nemibetegségek elleni küzdelem nemzetközi megszervezése* évek óta szerepel az Unió nagygyűlésein. Eredménye ennek a tengerészek kölcsönös gyógykezelését szabályozó nemzetközi egyezmény (az ú. n. brüsszeli egyezmény), amelyhez majdnem mindegyik tengeri kereskedelemmel bíró ország csatlakozott. Ezenkívül az Unió nemzetközi egyezményt tervez az emigránsokkal való elbánásra és az egyes államok törvényeinek egyeztetésére. Ezekben a kérdésekben azonban eddig még megegyezés nem jött létre, amint ezekről Pfeiffer a nagygyűlésnek beszámolt.

c) A nagygyűlés hosszasan foglalkozott a kankó kemoterápiája eddigi eredményeinek elbírálásával. A kérdést Spiethoff (Leipzig), Gougerot (Paris), Lloyd (London), Tant (Brüsszel) referálták. A vitában Domagk (Elberfeld), a paraamidósulfobenzol-származékok kutatója és feltalálója is résztvett. Az előadók 79-90%-os gyógyeredményről számolnak be és a gyógytartamot kezeléseikkel két-három hétre sikerült leshállítaniuk* Tant a gyógyszert nem belsőleg, ahogy nálunk szokásos, hanem injekció alakjában alkalmazza, szerinte az eredmények így kedvezőbbek és kevesebb gyógyszerrel lévén szükség, a mérgezés veszélye is csekélyebb. Gougerot a szernek piridin-származékát alkalmazta, úgyszintén az angol referens is és ezekkel különösen kedvező eredményt értek el.

d) A *nemibetegségek elleni küzdelem és az anya-csecsemővédelem kapcsolatairól* francia részről Corbillon párisi orvosnő, német részről Spiethoff számolt be, a belga viszonyokat Gerard, a magyarországi tapasztalatokat és rendszert e sorok írója ismertette. Corbillon azokról a tapasztalatokról számolt be, amelyeket Couvelaire párisi szülészeti klinikáján szerzett. Ezen a klinikán Pinard dermatológus javaslatára 1919-ben nemibeteg-dispensárit létesítettek. Mivel szerinte a megelőzésnek az a módja, hogy a szülönöket terhesség alatt kezeljük, csak ritkán sikerül, szükséges, hogy a szifilisz szülönők és újszülöttek részére külön intézmény létesíthessék. Ezt legalkalmasabban a szülészeti intézetekkel együttesen lehet megoldani, amint az Parisban történik és amint azt Liégeben 1921-ben megszervezték. Ezekben az intézményekben történik azután a családi szifilisszel kapcsolatos minden tennivaló és igen fontos a szülész és a dermatológus együttműködése. A párisi intézetben 1926 óta minden szülönőn és terhesen vérvizsgálatot végeznek, melyeknek száma 1919-1938-ig 87.524 volt. Ez idő alatt 3515 terhes nőn végeztek rendszeres kezelést. A beszámoló szerint az utolsó öt év átlagában a terhesség előtt és alatt kezeiknél halvaszületés és újszülött-halál nem fordult elő, a két kúrát végzeteknél ez középszámban 2%, az egy kúrát végzeteknél 4,2%, a kezelésben nem részesülteknel 3,2%. Hasonló, a dermatológus és a nőgyógyász együttes működésén alapuló gondozó, több páris környéki szülészeti osztállyal kapcsolatban is létesítettek, ez évben pedig a francia egészségügyi minisztérium 803 szülészeti osztálynak vagy gyermekvédelmi intézménynek nyújtott államsegélyt a világrahozott szifilisz elleni küzdelem megvalósítására.

Ezek a gondozók mindenütt szoros összeköttetést tartanak fenn a szociális gondozás szervezetével és a szociális gondozás gondozónői működnek közre a felkutatásban és az elmaradó betegek figyelmeztetésében. Az előadó véleménye szerint a terhes nők, az anyák szívesebben keresik fel a szülészeti intézetekkel kapcsolatos gondozókat, mint a nemibetegségek elleni küzdelem más szervezeteit.

Spiethoff a megelőzés fontosságát hangsúlyozta: Ennek legbiztosabb módja megakadályozni a szifilisznek a házasságba való behurcolását. Ezt célozzák azok a németországi intézkedések, melyek – ncha a házasság előtti kötelező, tiltó hatállyal bíró törvény még nincs végrehajtva – csaknem lehetetlenné teszik, hogy fertőző nemibetegséggel Németországban valaki házasságot kössön. Közvetve a megelőzést szolgálják azok a német szociális intézkedések, melyek a házasságkötés megkönnyítését célozzák, mert minél fiatalabb korban történik a házasodás, annál kisebb a lehetőség a fertőző nemibetegség megszerzésére. 1934-ben 10.000 20-29 éves nőtlen férfira 147 nemibetegség jutott, házasságkötés után 61. Az 1938-ban megkötött házasságoknak $\frac{2}{5}$ -e részesült házassági kölcsönben. Érdekes azonban, hogy a kölcsön folyósítását megelőző orvosi vizsgálatban csak ez évben tették kötelezővé a Nemibetegségek Ellen Küzdő Német Társaság javaslatára a vérvizsgálatot.

Németországban a világrahozott szifiliszben szenvedők száma 1927-34-ig 7000-ről 4000-re csökkent. Érdekes, hogy ez a csökkenés elsősorban az egy év alatti csecsemőkön jelentős. Ezt *Spiethoff* úgy magyarázza, hogy a közismert, bőséges korai jelenségekkel bíró esetek száma jelentősen csökkent, de kevésbé csökkent az egy év után jelentkező dystrophiás, endokrinjellegű esetek száma. (Ez körülbelül ugyanaz a jelenség, melyet a szerzett szifilisznél általánosan ismerünk.) Eppen ezért *Spiethoff* szükségesnek tartja, hogy Németországban is nagyobb figyelmet fordítsanak a világrahozott szifilisznek ezekre a nem jellegzetes kórképeire, az orvosok ugyanis még mindig a régi, tünetekben gazdag formákat keresik. Rámutat arra, hogy a német és francia orvosi iskola talán semmiben sem különbözik egymástól annyira, mint a világrahozott szifilisz megítélésében. Noha nem csatlakozik azoknak a francia orvosoknak a felfogásához, akik szerint a világrahozott szifilisz a legkülönfélébb betegségekre hajlamot teremt, mégis szükségesnek tartja, hogy a német kutatók is nagyobb figyelmet fordítsanak a világrahozott szifilisznek ezekre az inkább francia szerzők által felkutatott

kórformáira. Ezt bizonyára elő fogja mozdítani a vezetése alatt álló német társaság javaslatára állami támogatással létesített világrahozott szifilisz-kutató intézet.

Gerard a vezetése alatt álló brüsszeli heredoszifilisz-dispensairet ismertette. A gondozó célja az esetek összegyűjtése, tudományos feldolgozása, a felkutatás, a gyógyítás. Ide küldik a kivizsgálandó eseteket Brüsszel egész területéről az elmegondozók, a csecsemőrendelések, a gyermekvédelmi intézmények, a gyógy-pedagógiai klinika, a szociális gondozás, az iskola-orvosok stb. A gondozó családi felkutatást is végez. A diagnosztikában és a gyógyulás megállapításában a gyógypedagógia módszereit is igénybeveszik. A gondozottak és az intézet között bizonyos családiasság alakult ki és a gondozottak néha házasságkötésük után is felkeresik a gondozót, amely a klinikus részére is sok érdekeset és tanulságosat nyújt.

Az előadásokból megállapítható volt, hogy a német felfogás a legfontosabbnak a megelőzést és a családi fertőzések megakadályozását látja, a francia iskola ellenben inkább érdeklődik a meglévő betegség után, illetőleg a világrahozott szifilisz legfinomabb tüneteinek felismerésére, az esetek felkutatására és gyógyítására helyez nagyobb súlyt, azonban mindkét nemzet reprezentánsai hangoztatták rendszerük kölcsönös kiegészítésének szükségességét.

A magyar viszonyok ismertetésére beszámoltam a magyarországi nemibeteg gondozókról, az Országos Szociálpolitikai Intézetnek e feladat megszervezése terén hazánkban negyedszázaddal ezelőtt (1912-ben) úttörő, majd további szervező tevékenységéről, az Országos Közegészségügyi Intézetnek, az Országos Társadalombiztosító Intézetnek a nemibetegségek elleni küzdelemben való szerepéről, a készülő magyar Lex Venerisről, az Országos Stefánia Szövetségnek és az általános egészségvédelmi szolgálatnak (Zöld Kereszt) a nemibetegségek leküzdésére teljesített munkájáról. Ismertettem azt a megállapodást, melyet az Országos Antiveneriás Bizottság kezdeményezésére a nemibeteg gondozók és az anya- és csecsemővédő intézetek létesítettek. Az elhangzottak és a látottak alapján megállapíthatom, hogy a gazdag Belgiummal szemben hazánk a világrahozott szifilisz leküzdésében alig maradt el és a különbség legfeljebb a rendszerekben, de nem az elért eredményben nyilvánul.

A nagygyűlés a Brüsszeli Orvosi Napok (az idén kivételesen Liègeben) keretében és a liège-i nemzetközi víz-kiállítással kapcsolatban zajlott le.

Somogyi Zsigmond.

S Z O C I Á L I S T U D Ó S Í T Ó

»A legnagyobb magyar kérdés: a társadalmi kérdés!«

A *Református Élet*, amelynek főszerkesztője Ravasz László püspök, újév után megjelent számában a politikai, a felekezeti és a szociális kérdéssel foglalkozva megállapítja, hogy ez lesz az új esztendőben Magyarország három nagy kérdése. A nagytekintélyű hetilap felveti a kérdést: melyik a legnagyobb? Nem a politikai és nem a felekezeti kérdés! – hangzik a válasz. Miért? Mert ha a magyar alkotmány ezeréves épületének kapuit kinyitják, elfér benne az egész nemzet és ha az ablakait kinyitják, minden nagy nemzeti kérdést meg lehet látni belőle. A felekezeti kérdés sem a legnagyobb, mert a magyar vallásos élet virágoskertjében sokféle felekezet színei virulnak és egyiket sem lehet kiirtani. Meg kell hát találni a jó szomszédi viszonyt, mert az egész kereszténység legnagyobb kincsei vannak veszélyben.

„A legnagyobb magyar kérdés: a társadalmi kérdés” – állapítja meg a „Református Élet”, majd így folytatja: „Legyen mindenkinek helye, munkája, otthona ezen a földön. Minden magyar a tehetsége és a munkája szerint mehessen följebb. A magyar föld népe gyökerezék bele a földbe. Az egyes társadalmi osztályok hordozzák a felelősséget egymásért. Nem az a református társadalmi gondolat, hogy senkinek se legyen jó lakása és jó ruhája, hanem az, hogy mindenkinek legyen, aki dolgozik érte. De „aki nem dolgozik, az ne is egyék”. A munkának legyen meg mindenütt a megbecsülése és az értéke és adjon az ember lelket az anyagnak, a tőkének, amelyik nem cél, hanem eszköz. Amennyiben a társadalmi kérdés állandó nagy feladatai közül minél többet old meg sikeresen a magyarság, annyiban a többi területeken is nagyobb lesz a nyugalom ... Bennünket magyar reformátusokat mindig bántott, ha a magyar társadalmat kiskorú gyermekként lelki törpeségben akarták hagyni. Bele van oltva a társadalomba, hogy az állam a nagy jnnankó”, az állam a nagy mindenés, amelynek minden társadalmi munkát is el kell végeznie. Kiskorú társadalmak a demagógokat követik, a vérbenforgószemű vásári kikiáltókat hallgatják legszívesebben. 1919-ben a bolsevizmus előtt hányan kacérokodtak a vörös gondolattal anélkül, hogy sejtelmük lett volna, hogy mit jelent a bolsevizmus. Hány ilyen járszalagon vezetett gyermekem ember van ma is, akinek egy-egy jelszóval bekötik a szemét. Az egész magyar társadalom azonban ma nem ilyen ...”

A „Református Élet” megszívlelésre méltó fejtegetéséhez csak annyit akarunk hozzáfűzni: mi is azt kívánjuk, hogy szociális kérdésekben ne vak vezessen világtalant és akik vezetésre szorulnak, óvakodjanak mind a tudatlan félvezetéstől, mind a tudatos félvezetéstől.

(V. J.)

Carter Goodrich lett a B. I. T. végrehajtó tanácsának elnöke az 1939-40. évre

Prof. Goodrich személyében a szociális kérdések alapos ismerője került ebbe a fontos tisztségbe. Angliában és Ausztráliában a munkaügy körébe tartozó és hosszabb időre terjedő tanulmányokat végzett. 1924-ben a Michigan egyetem meghívta a közgazdaságtani tanszékre, majd a Columbia egyetemnek is előadója lett. Több éven át viselte Genfben az Egyesült Államok munkaügyi biztosi tisztét. 1936 óta képviseli az Egyesült Államok kormányát a B. I. T. Végrehajtó Tanácsában. A közgazdaságtan és szociálpolitika tárgykörébe tartozó számos tanulmányt írt. Ezek közül különösen kiemelendő a: Migration and Economic Opportunity c. munkája.

A háború és a szociális problémák

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal kivonatos ismeretét közöl e nemzetközi szervezetnek a jelenlegi háborús viszonyok között kifejtett tevékenységéről és feladatairól. Ez a rövid Összeállítás is híven kifejezi a feladatok sokoldalúságát, amelyek a háború átalakító hatására a munka egész problémakörében adódnak.

Így bizonyos vállalatok munkabeszűntetése következtében, megváltoznak az alkalmaztatási viszonyok, a munkanélküliség átmenetileg megnövekszik, míg a hadiiparra berendezkedett vállalatokban – legalább is kezdetben – munkahiány mutatkozik.

Hasonlóképpen megváltoznak a munkaszerződéseknek a múltban fennálló előfeltételei is. A háború által elvont munkaerők helyettesítése és az elvontak visszavételének biztosítása a háborútánra súlyos problémákat vetnek fel.

Kockára tételnek azok a vívmányok is, amelyeket a békés fejlődés a munkaidő és a munka utáni pihenő kérdésében elért.

A nők és fiatalok alkalmazása, a munka egészségügye, az üzemi balesetek elleni védekezés, a munkafelügyelet, a szociális biztosítás, a fegyverbe szóllított munkások családi segélye, munkabérek, az ételmezés, a lakáskérdés, a mezőgazdasági munka, a hatóság és a munkások autonóm érdekképviseleti szerveinek összeműködése, mindmegannyi kérdés, amelyeket a háborús viszonyok a legkülönbözőbb módon befolyásoltak.

A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal attól a gondolatától áthatva, hogy mind a békés államoknak, mind a háborút viselőknél a munkaügyi kérdések rendezésében irányítással és felvilágosításokkal bármikor segítségére lehessen, a fenti problémákra vonatkozó anyag rendszeres összeállítását, a megoldásukra vonatkozó módszerekkel ki fogja dolgozni és az azt igénybe venni óhajtó államok rendelkezésére bocsátja. Hasonlóképpen elkészíti az eljövendő béke idejére azoknak a szociális problémáknak és a munka ügyének adatait, amelyeknek alapos ismerete nélkül a felelős államférfiak nem lennének képesek az előzőnél tartósabb alapokra helyezni a nemzetek jövő békés együttműködését.

A mezőgazdasági népesség helyzetének javítása

Ügyében ült össze 1939 nov. 23-án Havannában az „Állandó Mezőgazdasági Bizottság” amerikai csoportja. Ezen a konferencián az amerikai kontinens tagállamainak mezőgazdasági munkaadói, munkásai, parasztszervezetei, független kisgazdaszövetkezetei és a mezőgazdasági szociálpolitika szakértői mind képviselve voltak.

A havannai konferencia a háború miatt elmaradt VI. nemzetközi mezőgazdasági szociálpolitikai konferenciát kívánja némiképpen pótolni.

Napirendjén szerepelt: 1. a jelenlegi nemzetközi bonyodalmaknak a mezőgazdasági népesség életviszonyaira való hatása és 2. a szociális biztosításnak a mezőgazdasági népességre való kiterjesztése.

Az „Állandó Mezőgazdasági Bizottság” működésének kezdete óta mindig vallotta, hogy a hathatós mezőgazdasági szociálpolitika egyik alapfeltétele a mezőgazdasági munkásság életszínvonalának és általában a mezőgazdasági népesség életviszonyainak alapos ismerete.

A szociális biztosítás kiterjesztésének kérdésében a szakértők körében kialakult értékes véleményeket a Bizottság egy alkalmas időben összehívandó plenáris ülésen hozott határozat keretében óhajta hasznosítani.

Munkaerőnyilvántartás – munkaközvetítés – munkabeszüntetés Németországban

Az elemi, közép- és felsőiskolák tanulóinak szüleit legújabb kormányrendelet kötelezi arra Németországban, hogy gyermekeiket írassák be az illetékes munkahivatalba. Ily módon a kormány könnyű szerrel ellenőrizheti az ifjak pályaválasztó tájékozódását és ezenkívül pontosan tudhatja, hogy milyen munkaerő áll minden pillanatban rendelkezésére amaz ifjak sorában, akik nem üznek hivatásszerűen semmiféle mesterséget.

A kerületi munkaközvetítő hivatalok igen nagyterjedésű hatáskört kaptak. Joguk van bármely üzemből munkásfelvételt előzetes jóváhagyáshoz kötni. Kormányrendelet terjeszti ki a nehéziparok legnagyobb részére a 25 éven alul levő munkások vagy tisztviselők felvételi tilalmát. Kivételt a munkaközvetítő hivatalok tehetnek.

Rendelet intézkedik végül arról, hogy a munkahivatal előzetes beleegyezése nélkül semmiféle munkabeszüntetésnek sem lehet helye, kivéve, ha a munkaadó és munkavállaló a munkabeszüntetésre nézve előre meg egyezett, vagy a munkateljesítés ideje lejárt. Ezekben az esetekben elegendő a munkabeszüntetést az illetékes munkahivatalnak egyszerűen bejelenteni. A munkásfelvételhez a munkahivatal előzetes beleegyezése szükséges, kivéve a mezőgazdasági munkásokat.

A munkavédelmi törvények

kivételes felfüggesztése Németországban

A munkaügyi miniszter 1939 szeptember 11-i rendelete a munkavédelemre érvényes törvényes rendelkezések felfüggesztésével a következő intézkedéseket hozta:

1. 16 éven felül levő ifjak és nők kivételesen napi 10 órán át foglalkoztathatók, de munkaidejük a heti 65 órát nem haladhatja meg. Kivétel a szülőnő a terhesség utolsó három hónapjában és a szoptatás időszakában, valamint az egészségügyi ártalmakat okozható munka. Ezekben az esetekben a munkaidőre külön szabályok irányadók.

2. 16 éven alul levők, ha tanonciskolába járnak, kivételesen az oktatási időn kívül napi 10 órán át foglalkoztathatók, foglalkoztatásuk azonban nem haladhatja meg a heti 48 órát.

3. A kiskorúak és nők pihenési ideje 6-9 óráig tartó munka esetén félóra, 9 órán túl egy óra, míg 6 óránál rövidebb ideig tartó munka esetén nem szükséges munkaszünetet engedélyezni.

A behívottok családtagjainak

betegségi biztosítása Németországban

Németországban kötelessége a munkaadónak, hogy a katonai szolgálatra behívott alkalmazottait a betegségi pénztárnál bejelentse. A katonai szolgálatot teljesítő alkalmazott a biztosítási díj fizetésének kötelezettsége nélkül továbbra is tagja a betegségi pénztárnak. Ha a behívott megbetegszik, katonai orvosi kezelésben részesül. Ha ellenben felesége vagy gyermekei betegednek meg, a betegségi pénztár gondoskodik rendes gyógykezelésükről, segélyt ad nekik stb. Ha a katonai szolgálatra behívott alkalmazott magánbiztosító intézetnek volt tagja, akkor a biztosítási viszony ideiglenes megszüntetését kérheti. A biztosítás ebben az esetben megszüntetésének pillanatától kezdve újra ugyanúgy érvényes lesz, mintha meg sem szakadt volna. Ha a családtagok is ugyanannál a magánbiztosító intézetnél voltak biztosítva, azt kérelmezhetik, hogy a bevonultak családtagjainak segélyezésére rendelt alap fizesse a biztosítási díjakat, nehogy a biztosítási kapcsolat megszűnjék és hogy a családtagok betegség esetén továbbra is részesüljenek a biztosítás adta előnyökben. A betegség esetére nem biztosítottaknál, vagy ahol a biztosítás nem terjed ki a családtagokra is, az államra hárul a betegség és szülés esetén történő segítségnyújtás kötelezettsége. Erre a célra valók a családvédelemre rendelt alapok. A rokkantsági biztosítás, a tisztviselők, bányászok biztosítása ugyancsak változatlanul érvényes marad a hadbahívottak esetében, ha a hadiszolgálat idejére fel is függesztik a biztosítási díj fizetését.

A munkanélküliek segélyezésének új rendi Németországban

A birodalomvédelmi minisztertanács múltévi szeptember i-én kelt rendeletével a munkaügyi miniszter felhatalmazást kapott arra, hogy a munkanélküliek alkalmazásának és segélyezésének rendjét a szükséghez képest szabályozza. Ennek alapján a munkaügyi miniszter szeptember 5-iki rendeletével módosította a munkaközvetítő hivatalokról és a munkanélküli biztosításról szóló törvényt, valamint hatályosabbá tette és egyszerűsítette a munkanélküliek segélyezésére vonatkozó rendelkezéseket.

A rendelet értelmében munkanélküli segélyt kaphat minden munkaképes munkanélküli a munkanélküliség első napjától kezdve. A segélyezés a munkaközvetítő hivatalok útján történik. A munkanélküli segély alapösszege, továbbá a segélyezett eltartottjai számára kiutalt segélyösszegekből áll. A segélyösszegeket ugyanúgy, mint a múltban, a munkabérek kategóriáknak megfelelően állapítják meg. A segélyezetteket a múltban bérekategóriájuk alapján 11 csoportba sorolták, most ezeknek a csoportoknak számát ötre csökkentették.

A heti alapszegély összege a segélyezett lakóhelyének fontossága szerint is változik. Így az öt segélykategória heti alapszegélyösszegei a következők: 1. 4-80-6 márka, 2. 6-8-40 márka, 3. 7-20-9-60 márka, 4. 840-10-80 márka, 5. 9-60-12 márka. Az első eltartott után járó segélyek összege 3-30-3-60 márka között változik, a többi eltartottaké 2-10-2-40 márka között. Abban az esetben, ha a segélyezett nem tud elegendő tenni bizonyos kötelezettségeinek (pl. lakbért nem tud fizetni), a munkaközvetítő hivatal a rendes segélyösszegeken felül is megsegítheti. A segélyek teljes összege, ezt a többletsegélyt is beszámítva, nem haladhatja meg a munkabér 80 százalékát, kivéve az 1. és 2. kategóriákba tartozók esetében, akik, ha legalább egy eltartottól kell gondoskodniuk, rendes munkabérük 100 százalékának megfelelő összeggel is segélyezhetők.

A segélyezetteket a különböző segélykategóriákba legutóbb végzett munkájuk alapján sorolják be. Ha a segélyre igényt tartó azelőtt nem végzett semmiféle rendszeres díjazott munkát, abba a segélykategóriába sorolják be, amelynek megfelelő munkát fog végezni előreláthatóan a jövőben.

A munkanélküli segélyek engedélyezésének feltétele a rászorultság megállapítása. Ha a segélyt kérő bárholon heti hat márkánál nagyobb jövedelemben részesül, azt a segélyösszegekből levonják. Hasonlóképpen, ha a segélyt igénylő eltartásra kötelezett szülőjének jövedelme a heti 25 márkát meghaladja, az azonfelül való jövedelemnek megfelelő összeget levonják a segélyből. Ha a szülőnek másokat is kell eltartania, a 25 márkán felül minden személy után még 9 márkával növekszik az a heti összeg, amely után a segélyeket még teljes egészükben utalják ki az eltartott munkanélkülinek.

A munkanélküli segély kiutalását a munkaközvetítő hivatalnak jogában van valamely szaktanfolyam elvégzéséhez vagy közmunkában való részvételhez kötni. A segélyezett a munkaközvetítő hivatal végzése ellen felfolyamodhat. Ilyenkor a hivatal felülvizsgálja az esetet és ha végzését ezek után is fenntartja, az ügyet a segélyt kérő a kerületi munkaközvetítő hivatal elnöke elé terjesztheti, aki végső fokon dönt.

A fasizmus alkotásai a forradalom

XVII. esztendejében

A fasizmus a nagy közérdekű alkotásokat rendszerint a *Marcia su Roma* napján (október 28) indítja meg vagy adja át rendeltetésének. A nagy közmunkák nyilvántartása így a forradalmi évszámítás alapján történik. A *Problemi e Informazioni Sociali* legújabb száma statisztikát közöl az 1939 október 28-ával lezárt fasizista évből végrehajtott nagy alkotásokról:

Talajjavítási munkálatokat végeztek (utak, gátak, vízlevezető és öntözőcsatornák, telepesházak stb.) 255 millió líra értékben. A magánosok által teljesített talajjavítás

végrehajtásához adott segélyek összege 235 millió líra. Január 1-től szeptember 20-ig 1691 telepesház épült 1895 család számára.

A *közmunkák* terén az év mérlege 1522 bevégzett munkát könyvel el 15.552.692 munkanappal. A munkálatok és a munkanapok száma szerint ezek az adatok a következőképpen részletezhetők: új út és vasút építése 202 és 2.454.910; állami utak rendezése 223 és 2.913.935; vízügyi rendezés és hajózható belvizek szabályozása 193 és 991.558; tengerészeti munkák 110 és 1.587.100; építkezés 390 és 4.199.120; földrengésokozta kár helyrehozatala 11 és 622.837; vízvezetékek, közegészségügyi munkák és különfélék 287 és 2.938.162.

A *vasútépítésre* fordított költségek összege április 21-től október 28-ig 398-5 millió líra volt. A megfelelő munkanapok száma 12.386.000. Ugyanez alatt az idő alatt az állam az iparvállalatoknak 137 új elektromos lokomotívot, 47 elektromotort, 4 villanyvonatot, több mint tizenegyezer teherszállító kocsit és mozdonyt stb. engedett át, összesen 550-5 millió líra értékben, hogy gördülőanyagállományukat kiegészítsék. A XVII. fasiszta évben a vasútépítésre és gördülőanyagra költött összeg értéke eléri az egymilliárd és 104 millió Urát, a felhasznált munkanapok száma pedig 32.635.000.

A »technika napja« Olaszországban

Az olasz nemzetnevelésügyi minisztérium fokozott mértékben a technikai foglalkozások felé akarja irányítani az ifjúság érdeklődését azáltal, hogy a gyárak, üzemek évenként egy ünnepnapon az ország *minden* fontosabb helyén kiállítást rendeznek s bemutatják berendezésüket, munkájuk eredményeit. Ilymódon kívánja megismertetni a néppel, és különösen a pályaválasztás előtt álló ifjúsággal, a technikai foglalkozások természetét és az azokban való elhelyezkedés lehetőségeit. A nemzetnevelésügyi minisztérium javaslatát a Duce helyesléssel fogadta és elrendelte, hogy a „technika napját” Itáliában május utolsó vasárnapján ünnepeljék meg.

Az olasz szindikátusok tevékenysége

Az olasz szindikális élet legfőbb összefoglaló szervezetei, a konföderációk, különösen a háborús viszonyokra való tekintettel, néhány nagyjelentőségű országos érvényű döntést hoztak. Az ipari munkaadók és munkások konföderációi közakarattal felfüggesztették azoknak a kollektív szerződéseknél érvényességét, amelyek a maximális munkaidőt szabályozták, ugyanakkor azonban kiterjesztették a családi segélyek kedvezményét a feleségre és az eltartott szülőkre is. A munkás feleségének heti segélye 7-20 líra, tisztviselő feleségéé pedig 10-20 líra. A szülők segélye munkásoknál heti 4-20 líra, tisztviselőknél 6-60 líra. Ezeket az összegeket minden egyes szülő után abban az esetben fizetik ki, ha teljesen munkaképtelenek vagy az atya esetében a 60, az anya esetében az 55. életév betöltése után. A segélyösszegek fedezete az üzemek, a munkaadók arányos hozzájárulása.

Másik nagyfontosságú megállapodás, amelyet ugyancsak az ipari munkaadók és munkások megbízottai november 11-én írtak alá, lényegesen meggyorsítja a kollektív szerződések kötésének és a munkaviszályok elintézésének eljárását. A kollektív szerződés megkötésének feladata ezután még hangsúlyozottabban a szakmai és helyi szervekre (föderációk, szindikátusok, uniók) hárul. Ha a helyi szervek megegyezésre nem jutnának, az illetékes konföderációk véleményét kell kérniük, mielőtt döntés végett magasabb szindikális fórumhoz fordulnának. Az egyéni vagy kollektív munkaviszályokat 15 napon belül az illetékes konföderációk helyi szerveinek (uniók) kell eldönteniük. Csupán kivételes esetekben, ha mindennemű békéltetőkíséret sikertelennek bizonyult, tehető át az ügy a központi fórumokhoz, amelyek ugyancsak 15 napon belül kötelesek dönteni. Ha az ügyet a korporációk minisztériuma elé kívánják terjeszteni, 15 napon belül még egyszer felül kell vizsgálni a konföderációk képviselőinek jelenlétében is.

Az olasz munkáslakásépítési program

A *Lavoro Fascista* december 14.-iki számában vezető helyen foglalkozik azzal a nagy falusi és városi munkáslakásépítési programmal, amelyet a világhírű búzacsata, a *battaglia del grano* mintájára *battaglia della casa*-nak neveznek. A házépítés csatájának eddigi eredményei a következők: 6295 lakás a XV. fasiszta évben, 7000 lakás a XVI. évben és 9926 lakás a XVII. évben, összesen 23.311 lakás épült 68456 lakható helyiséggel, 990.616.660 líra költséggel. Ebben az évben 11.043 ház építése van folyamatban, előreláthatóan 270 millió líra költséggel.

A második olasz tömegtelepítés Libiában

A Marcia su Roma XVII. évfordulóján megtörtént a második nagy olasz tömegtelepítés *Libia* földjére. 1465 telepes-család összesen 10.907 ember vált meg egyszerre az anyaországtól, hogy az északafrikai felföld, a *Gebei*, telepítésre előkészített földjén új életet kezdjen. A telepeseket megépített ház, művelésre alkalmassá tett föld, nagyszerű úthálózat, kulturális intézmények várják. Nagy részüket a *Veneto* tartományból válogatták ki és általában azokról vidékekről, ahol legnagyobb a nép-sűrűség és a természetes szaporodás. A beadott kérvényeket mindenekelőtt a fasiszta pártszervezetek bírálták felül. Megállapították a helyszínen, hogy az eltelepítésüket kerők valóban a leginkább rászorulóknak közül valók-e és hogy egyébként megfelelnek-e szakképzettség, valamint politikai, erkölcsi és szociális szempontból. A pártszervezetek javaslatai alapján a végleges kiválasztást a vándormozgalmak és gyarmatosítás kormánybiztossága végezte, különös tekintettel a családok számszerű összetételének a rendelkezésre álló kisbirtokosságok termelési képességével való összehangolására. Október 28-30-ika között hajóztak be *Velencében*, *Nápolyban* és *Palermóban* a telepesek és november 2-án érkeztek meg hat hajóval a libiai partokra, ahonnan társasgépkocsikon, teherautókon vitték őket rendeltetésük helyére. Elutazáskor és megérkezésük jelen volt *Balbo* marsall, Libia kormányzója is, aki személyesen irányította a telepítési munkálatok előkészítését és megszervezését.

A Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet nagygyűlése

A Rómában székelő *Nemzetközi Mezőgazdasági Intézet* állandó bizottságának őszi ülésén, ahol – a hadviselőket is beleértve – mintegy 30 állam kormányképviselői vettek részt, többek között megállapították a májusban tartandó római nagygyűlés programját. A szokásos jelentéseken kívül a következő kérdéseket tűzték napirendre: 1. A létfenntartás eszközei: a kisüzemi mezőgazdasági termelők életszintjének megjavítására irányuló intézkedések tanulmányozása (az Amerikai Egyesült Államok kormányának javaslata és jelentése). 2. A földelap-rózkodás megakadályozása. 3. Az öröklési jog fejlődése a mezőgazdaságban. Az intézet különböző ügyosztályai ezenkívül a következőkről számolnak be: Az új növényváltozatok feltalálásának jogi védelme; a második mezőgazdasági világgösszeírás jelenlegi helyzete; az intézet megnövekedett tevékenysége a kertkultúra előmozdítása terén; az intézet könyvtárának anyaggyűjtő és feldolgozó munkája; a mezőgazdasági kultúra fejlődésére vonatkozó hírek nemzetközi cseréje.

A munkaidő szabályozása Franciaországban

A háború által megkövetelt nagyobb erőfeszítés megvalósítása érdekében a munkakódex második könyve 6. cikkében tárgyalt ipari üzemekben a következőképp szabályozták a munkaidőt:

A munkaidő meghosszabbítása heti 60 óráig terjedhet olyképpen, hogy a napi 11 órát meg ne haladja. A munkaiügyi felügyelő ettől eltérő órabeosztást is engedélyezhet, egészen a napi 12 óráig, ha ez a munka zavartalan menete céljából szükséges. A megszakítás nélkül folyó munkáknál a munkahét középértékben az 57 órát

érheti el, 12 heti időtartamra számítva, de elérheti a 72 órát is kifejezetten hadiüzemekben, az iparügyi felügyelő engedélyével. A nők és gyermekek munkaideje a napi 10 és a heti 60 órát nem haladhatja meg, kivéve, ha a munkaügyi felügyelő erre külön engedélyt ad.

A munkaidőnek heti 45 óráig való meghosszabbításával nem jár együtt a heti 40 órás munkahétre kiszámított munkadíj megnövekedése. A heti 45 órán felül teljesített munkaidő díjazása a rendes órabérszámítás alapján történik. Ennek a többletmunkabéren 25 százalékát azonban az üzemek pénztárából közvetlenül az államkincstárnak fizetik be és a katonai szolgálatot teljesítők szükségét szenvedő családtagjainak megsegítésére létesített alap céljára fordítják.

A betegségi biztosítás fejlődése Svájcban

A betegségi biztosítás az utóbbi években nem remélt fejlődésnek indult Svájcban és így lakosságának 50 százaléka már tagja a betegségbiztosító intézeteknek. A *Társadalombiztosítás Szövetségi Hivatala az 1937. év eredményei alapján számszerű adatokkal illusztrálja ezt a hatalmas fejlődést. 1937-ben a betegségi biztosítás területén 208 közintézet, 39 üzemi, 75 szakmai és 525 magánbiztosítópénztár működött. A biztosítottak száma 1955-OI7) akik közül 829.026 férfi, 777.290 nő és 348.701 gyermek. A biztosítóintézetek egyrésze csupán kezelést, másrésze pénzben kifizetett segélyt adott, legnagyobb jelentőségűek azonban a vegyes biztosító pénztárak (orvosi ellátás és segély), amelyek mintegy 1-5 millió biztosítottot gondoskodtak. A biztosítottaknak nyújtott orvosi kezelés költsége címén a biztosító pénztárak 1937-ben 49-8 millió svájci frankot számoltak el, pénzben kifizetett segélyek címén pedig 24-83 millió svájci frankot költöttek. A pénztárak vagyona 97-74 millió svájci frank volt, fenntartásukhoz a kormány 10-33 millió frankkal járult hozzá.*

A munkaügyi felügyelőség tevékenysége Romániában

A román munkaügyi minisztérium közzétette a munkaügyi felügyelőség 1938. évi tevékenységének eredményeit. A munkaügyi felügyelők 14.004 esetben állapították meg a munkavédelmi törvények megszegését (1937-ben 9273 esetben). A megállapított törvényszegésekből 6157 az iparra és 7847 a kereskedelemre esett. A munkaügyi felügyelőség szervei által megállapított kihágások ügyében az illetékes bírói hatóságok 10.094 ítéletet hoztak. Ezek közül 2428 ipari és 7566 kereskedelmi üzemet érintett. 4257 esetben a bíróságok megállapítása szerint „eljárásnak nem volt helye”. Az ítélet minden esetben pénzbüntetés volt, egy esetet kivéve, amikor az üzem bezárását rendelte el.

A családi segélyek Spanyolországban

Az 1938 július 18-iki törvény értelmében minden spanyol munkás minden 14 évesnél fiatalabb gyermeke után családi segélyben részesül. A segélyek mértéke mindenki számára egyforma. A segélyben részesülőket három kategóriába osztják aszerint, hogy *havonként* 23 napnál többet, heti 4 napnál többet vagy heti négy napnál kevesebbet dolgoznak. A gyermekek száma szerint fokozatosan növekvő segélyösszegek mértéke (2 gyermektől 12 gyermekig) az első kategóriában 15-145 pezetaig terjed. A második kategóriában a segélyek összege 3.75-36.25 pezeta, a harmadikban 0.65-6.05 pezeta. A 12-ik gyermek felül az első kategóriába tartozók minden további gyermek után 25 pezetát kapnak, a többiek arányosan kevesebbet. A segélyek skálája évenként kétszer vizsgálható felül és módosítható az illetékes hatóságok és a családi segélyek országos pénztárának közös megegyezésével.

Szindikátusi tagdíj rendezés Portugáliában

A *Diario do Governo* 1939 szeptember 15-iki 217. száma a miniszterelnökség rendeletét közli, amely kötelezővé teszi testületi tagdíjak fizetését mindazok számára

(magánosok és cégek), akik a 22.715 és 29.232. számú rendeletek alapján testületi szervezethez tartozó ipari vagy kereskedelmi foglalkozási ágak keretébe tartoznak, akár tagjai, akár nem, a vonatkozó grémiumoknak. A rendelet felhatalmazza a testületek államtitkárságát* hogy a nemzeti szindikátusokba be nem iratkozottak díj-fizetési kötelezettségét a körülményekhez mérten megállapítsa. A testületek államtitkárságának feladata ugyan-csak annak megállapítása, melyek azok a hivatási ágak, amelyeknek üzéséhez elengedhetetlen feltétel a nemzeti szindikátusok által kiállított és a Munka és Biztosítás Országos Intézetének láttamozásával ellátott igazolvány.

Iparfelügyelők

Angliában és az Egyesült Államokban

Az iparfelügyelők (gyárfelügyelők) feladata egy-egy kerület felügyeletének elvégzése. Hatáskörük kiterjedhet igen nagy, nehezen bejárható területre, szétszórt, aránylag ritka gyárvállalatokkal, de kis területen összezsúfolt sok gyárüzemre is. Az iparfelügyelő a szükséghez képest áthelyezhető egyik kerületből a másikba.

Az iparfelügyelőnek nincs és nem is lehet meghatározott hivatali munkaideje, mert hiszen a gyárak sem dolgoznak egyforma munkaidőbeosztással. Az iparfelügyelőnek gyakran a kora hajnali órákban útra kell kelnie, hogy a munkaidővel kapcsolatban üzött visszaéléseket leleplezze. Máskor a helyszínen kell maradnia a késő éjjeli órákig, hogy valamely különleges eljárást ellenőrizzen, vagy hogy kikérdezhesse azokat a munkásokat, akik az éjjeli csoportban dolgoznak. Előfordul, hogy vasárnap vagy ünnepnapon is kell dolgoznia. Gyakran a balesetet szenvedett vagy megbetegedett munkásokat kell meglátogatnia a kórházban. A munkaidő betartásának, a rendkívüli munkának, a pihenőidőnek, a szabadságolásnak ellenőrzésén kívül meg kell vizsgálnia a gépek biztonsági és balesetmegelőzésre szolgáló berendezéseit. Ellenőriznie kell a gyárhigiénét, a megfelelő szellőztetést, a fűtést. Minden gyárellenőrzésről szabályszerű jelentést kell készítenie. Ha valamely munkás baleset vagy munkában szerzett betegség következtében meghal, az iparfelügyelőnek ezt igazolnia kell a bíróság előtt és ezért joga van tanukat kihallgatni.

Az iparfelügyelői állást rendszerint egyetemelt végzettségű azzal egyenrangú képesítésű 23 és 30 év között levő fiatalemberekkel versenypályázat útján töltik be. Kivételesen, különleges tapasztalat esetén versenypályázat mellőzésével is alkalmazhatók. Kinevezés után az iparfelügyelő még külön gyakorlati kiképzést kap és két éven belül az ipari vonatkozású törvények és az egészségügy anyagából vizsgát kell letennie.

Az *Északamerikai Egyesült Államokban* legújabbban adtak ki hivatalos közleményt az iparfelügyelők felvételi vizsgájának tervezett szabályozásáról. Eszerint az iparfelügyelők írásbeli és szóbeli vizsgát tesznek. Az írásbeli vizsgán bizonyosságot kell tenniük *a)* világs és tömör írásbeli kifejező készségükről, *b)* hogy szerzett ismereteiket a gyakorlatban alkalmazni tudják és *c)* végül arról, hogy a balesetelhárítás megelőzésének és a munkásegészségvédelemnek gyakorlati módszereit ismerik. A szóbeli vizsga inkább a jelöltek különleges szakképzettségének megállapítására való. Minden új iparfelügyelőnek ezenkívül egyévi próbaidőt kell eltöltenie és a végleges felvétel előtt még vizsgát kell tennie.

A munkaügyi

békeltetés és bíraskodás Braziliában

A munkaügyi békeltetés és bíraskodást Braziliában az 1939 május 2-án kelt rendelet törvény szabályozza. A rendelet törvény paritásos békeltető és döntőbírói bizottságokat, kerületi munkaügyi tanácsokat és országos munkaügyi tanácsot létesít. Békeltető és döntőbírói bizottság szervezését mindazokon a helyeken, ahol szükségesnek tartja – mindenekelőtt a szövetségi kerületben és az egyes államok fővárosaiban – a köztársasági elnök rendeli el. Ahol ilyen bizottság nem működik, a munkaügyi bíraskodást rendes bíróság intézi a bizottság számára

megállapított eljárási szabályok alapján. A békéltető és döntőbírói bizottságnak elnöke és két tagja van. Az elnököt és helyettesét két évre a köztársasági elnök nevezi ki az elsőfokú bíróságok bírái és a jogi doktorok közül. Feltétel: a hozzáértés, a szükséges erkölcsi biztosíték és a bizottság illetékességi körében való helybenlakás. A tagokat és helyetteseket – egy-egy munkaadó és egy-egy munkás – az egyes államok köztársasági elnöke nevezi ki a szindikális szervezetek javaslatai alapján. Megbízásuk ugyancsak két évre szól.

A kerületi munkaügyi tanács: elnök és négy tag. Mindet a köztársasági elnök nevezi ki. Az elnök és helyettese a fellebbviteli bíróságok vagy a szociális törvényhozásban különlegesen jártas jogászok közül kerülnek ki. A négy tag egyike a munkaadók, másika a bérmunkások képviselője, kettő pedig 25 évnél idősebb brazil származású, gazdasági és szociális kérdésekhez értő, de a vitás ügyekben érdektelen polgár. Az Országos Munkaügyi Tanács a legfőbb munkaügyi bíróság feladatát tölti be, megalakulását és működését később külön törvény szabályozza.

A békéltető és döntőbírói bizottság az egyéni munkaviszályok elintézésére hivatott, míg a kerületi munkaügyi tanács feladata a kollektív munkaviszályok ügyében való békéltetés vagy bíraskodás. A rendelet törvény az új

békéltető és bírói fórumok előtt való eljárás szabályait is meghatározza. Nagyjelentőségű intézkedés, hogy kollektív munkaviszály esetén a kerületi munkaügyi tanács kiterjesztheti határozatának érvényességét valamely üzem összes munkásaira vagy az érdekelt egész munkáskategóriára is, abban az esetben, ha az igazságszolgáltatást az érdekelt munkásoknak csupán egy töredéke kérte. A határozatok ellen való fellebbezési fórum az országos munkaügyi tanács.

Kötelező szakmunkásképzés Japánban

Japánban rendeleti úton kötelezővé tették, hogy azok az ipari üzemek, amelyek kétszáznál több 16 éven felül levő munkást foglalkoztatnak, munkásaik egy részét szakmunkásokká képezzék ki. A szociális megelőzés minisztériuma hasonlóképpen kötelezheti a kétszáznál kevesebb, de ötvennél több 16 éven felül levő munkást foglalkoztató üzemeket is szakmunkásképzésre, ha munkájuk a külön erre a célra megállapított 22 kategóriába sorolt munkanemek valamelyikébe sorolható. A szakmunkásképző tanfolyamot az érdekelt üzem szervezi, időtartama három év. Erre az időre elosztva 220 órában általános képzést, 500 órában pedig szakmai képzést kell adnia.

K Ö N Y V S Z E M L E

Johan Béla: *Gyógyul a magyar falu*. Budapest, 1939, 296 lap; A M. Kir. Országos Közegészségügyi Intézet Közleményei. 7. szám.

A magyar egészségügyi igazgatás vezetőjének műve több szempontból különös figyelmet érdemel. Elsősorban a nagyközönség számára íródott és nagy érdeklődéssel járó fogadtatása örvendetesen bizonyítja, hogy középosztályunk lelkiismerete felébredt a közegészségügyi kérdések és a magyar falu ügyei iránt. A falukutatás népszerűsége idején rá kell mutatnunk arra, hogy ez a munka a falukutatás mélyreható vizsgálatokon alapuló bőséges adatainak tárháza. S ezzel kapcsolatban fel kell vetnünk a kérdést, vajjon nem tekinthetjük-e az első falukutatóknak ama néhány kör- és járásorvost és védőnőt, akik szakszerű megfigyeléseikkel először szolgáltattak megbízható adatokat falvainkról?

A *Gyógyul a magyar falu* közigazgatásban nem képzett olvasónak is világos áttekintést ad a magyar közigazgatás egészségügyi szervezetéről, az egészségügyi szolgálatról, a közegészségügyi személyzetről és végig vezet minket ama tizenkét éves munkán, amelyet joggal tekinthetünk a magyar közegészségügy újjászervezésének. Ez az újjászervezés elsősorban is a magyar falu érdekében történt. Az ipari munkásság a századforduló gazdasági s politikai adottságának és felfogásának megfelelően mindenütt jobb szociális helyzetet és a szociális biztosítás megszervezésével pedig az egészségéről való gondoskodást biztosította magának. A városi munkás-lakosság élet-színvonalát pedig a technika fejlődése közművekkel és építkezésekkel javította meg. Mindez azonban nem érintette a falu népet és a magyar lelkiismeret megnyugodott, hogy a falusi élet egészséges, ott nem forognak fenn egészségügyi kívánalmak. E felfogás helytelenségét a kormánypolitika a világháború után ismerte fel és amerikai, lengyel és jugoszláv példából kiindulva elhatározta a falu egészségügyének újjászervezését, amidőn a *Rockefeller Alapítvány* támogatásával éppen *Johan Béla* vezetésével megalapította az *Országos Közegészségügyi Intézetet* mint a falu központi közegészségügyi intézményét. Ez az intézmény gondoskodott elsősorban szakképzett munkaerőről, felvévén munkakörébe a tisztiorvosképzést, a községi s kör-orvosok, valamint a védőnők képzését. E szakképzett munkaerők azután megkezdték a falvakra kiterjedő munkát, kezdték az ügyvezetést mintajárásokban, majd pedig az 1933-ban megalkotott tíz éves munkaterv alapján zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat néven szerte az országban. 1934-ben ez a szolgálat 57 körzetben működött, azóta évente 28-102 új körzetben indult meg az egészségvédelem munkája. A zöldkeresztes szolgálat lényegében családi gondozás, ami természetszerű is, hisz a szakgondozásnak a népsűrűség bizonyos reális határt szab. Szakgondozó rendszerek már előzetesen is működtek Magyarországon, így a *Stefánia Szövetség* racionálisan felépített és szakszerűen vezetett munkája mellett tüdő-beteggondozók és nemibeteggondozók is voltak egyes városokban. Ez utóbbiak működése azonban alig terjedt ki a falvakra, a *Stefánia Szövetséggel* való megállapodás pedig a hatszáz lélekszámot jelölte ki a szakgondozás alsó határául. A zöldkeresztes szolgálatnak nemcsak preventív munkát kellett kifejtetnie az egyes népbetegség ellen, feladataul tekintette a falusi betegellátás színvonalának javítását is, amit az is biztosít, hogy a zöldkeresztes védőnők elsősorban ápolónői kiképzésben is részesülnek. E célok megvalósítására a zöldkeresztes egészségvédelemnek nálunk elegendő ismeretlen módszereket kellett alkalmaznia, amilyenek például az ambuláns fogászati rendelés, a szállítható röntgen-berendezés és a bárhol felállítható házacskák a tüdőbetegek elkülönítésére.

A zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálat munkahelye az egészségház. A község nagysága szerint használatos három fajtáját a munka részletesen ismerteti. Az egészségház nem egyszerű orvosi rendelő. A védőnői szolgálat az orvos munkáját kiegészíti családlátogatással, a fertőző források felkutatásával, az egészség megvédésére való szakszerű tanácsokkal és esetleg szociális támogatással is. Noha a szerző a *Szociális Gondozás* című fejezetben kívánatosnak tartja járasonként egy-egy képzett szociális gondozónő alkalmazását, – akiknek intézményes kiképzését mielőbb meg kellene kezdeni – nem tagadható, hogy ilyenek hiányában a zöldkeresztes szolgálatnak a szociális gondozás egyes tennivalóit is el kellett látnia. Johan Béla helyesen mutat rá arra, hogy a tökéletes szociális politika valóságáig még nem érkezünk el s ezért a karitatív munka nem nélkülözhető. Am ennek előzetes környezettanulmányon kell alapulnia s ennek elvégzésére a zöldkeresztes szolgálat látszik alkalmasnak. Így egészíti ki a zöldkeresztes szolgálatot a cukor- és tej-akció, amely egyúttal alkalmas volt arra, hogy a betegség megelőzésének gondolatát a néppel megkedveltesse. S gyakorlati eredménye egyebek közt az volt, hogy a cukorakció segítségével igen nagyszámú terhes nőn tudták a vérvizsgálatot elvégezni. Az 1939. esztendő során a kormány 17 millió liter tejet biztosított a szegénysorsú falusi terhes nők, szoptató anyák, csecsemők és gyermekek részére, a cukorakció révén pedig 148 vagon ingyen cukor állt ugyanez évben rendelkezésre.

Ezek az akciók már felvetik a népelemzés kérdését. Johan Béla külön fejezetben számol be róla, megismertetvén a kérdésnek a Népszövetségből való kiindulását, a *Magyar Nemzeti Népelemzési Bizottság* munkásságát, *Beznák Waltner, Mészáros, Dabis* és mások e téren kifejtett érdekes kutatásait. E vizsgálatok alapján vette fel a zöldkeresztes szolgálat teendői sorába az étkeztető akciók megszervezését iskolás gyermekek részére, továbbá a főzőtanfolyamokat. E tanfolyamok segítségével remélhető, hogy a magyar falusi népet rá lehet nevelni az egyszerű élelmészre s idők folyamán áttér az egyhangúvá vált népi főzés módjáról helyesebb irányba.

Igen behatóan ismerteti Johan Béla a fertőző betegségek ellen való küzdelmet, amely az *Országos Közegészségügyi Intézet* bakteriológiai osztályára támaszkodik. A difteria kérdése, bizvást mondhatjuk, a kötelező védőoltás rendszeresítésével már megoldódott hazánkban. A tifusz azonban még probléma s szoros vonatkozásban van az ivóvíz kérdéssel. Ezt a tényt az *Országos Közegészségügyi Intézet* már tíz évvel ezelőtt felismerte s azóta is folytatja a kutak rendszeres vizsgálatát és új kutak létesítését. Az 1938. év végéig megvizsgált 32.712 falusi kútnak csak 27 százaléka bizonyult egészségügyi szempontból kifogástalannak, a nemzetközi mértéktől eltérő enyhe elbírálást alkalmazván. Az országnak jó ivóvízzel való ellátása tisztán pénzügyi kérdés s Johan Béla számítása szerint a kérdésnek az egész országban való megoldása 19 millió pengőbe kerülne. A tuberkulózis súlyos csapása a magyar falvaknak, a falusi nép vesztesége ma is 8300 lélek évente, az anyagi kár pedig húsz millió pengő körül jár. Hasonlóképpen vagyunk a másik népbetegséggel, a nemibetegséggel. Tévesnek kell minősítenünk ama hiedelmet, hogy a nemibetegség csupán a város problémája, amire Johan Béla könyve is szolgál adatokkal. Nemibeteggondozó falun nem létesíthető. A jövő elgondolása az, hogy a vármegyék székhelyén megszervezendő nemibeteggondozó működése a zöldkeresztes szolgálat segítségével terjed ki a falusi lakosságra. E betegség ellen való küzdelemben jelentős segítség volt azonban az *Országos Közegészségügyi Intézet* útján a zöldkeresztes szolgálatoknak, a *Stefánia Szövetségnek* és a nemibeteggondozóknak

juttatott igen nagy mennyiségű arseno-benzol és bizmuth készítmény.

Johan Béla könyvét azzal a megnyugtató érzéssel és meggyőződéssel tanulmányoztuk, hogy a magyar egészségvédelmi rendszer kiépítése lehetőségeinknek megfelelően történt és biztos alap a további fejlődésre.

(s. zs.)

Vitéz Nádújfalvy József és Mihálffy Antal:

A munkásvédelem zsebkódexe.

Budapest, Stádium, 1939. 304 I.

E könyv bevezetése kellőképpen megokolja a célját: megbízható s közérthető kalauz a munkásvédelem bonyolult kérdéseinek útvesztőiben.

Kétségtelen, hogy a szociális gondolkodás megizmosodásával szerfölött megnövekedett a munkás anyagi érdekeinek megvédelmezése végett hozott intézkedések száma. S bizonyos az is, hogy ember legyen a talpán, aki hamarosan kiokosodik a különböző rendelkezések tömegében. A bevezetés is elismeri, hogy a szociálpolitika intézői s a szociális gyakorlat munkásai sem tudnak benne irányítás hiányában eligazodni. Ezt az irányítást kívánja a kódex rövidrefogva valamennyi érdekeltnek kezébe adni. Lássuk, mennyire sikerült ez a feladat.

A munka két részre oszlik és a címlap egy-egy részt nem éppen szerencsésen kötetnek nevezi. Az első rész tartalma: az ipari, kereskedelmi, bányavállalati, háztartási és mezőgazdasági munkások munkajogi helyzete. Ezt *Nádújfalvy* írta meg. A második rész tartalma: a munkások, illetőleg családtagjaik ellátása betegség, baleset, anyaság, rokkantság és öregség, illetőleg özvegy-ség és árvaság, valamint munkanélküliség esetén. Ezt *Mihálffy* dolgozta fel. Már ez a sommás felsorolás is érzékelteti, hogy mekkora anyagot kellett a szerzőknek gondosan és lelkiismeretesen tanulmányozniuk és a velejét a hivatalos nyelv magyartalan szóvirágaiból kihámozniuk. Es tegyük hozzá, hogy ez bizony nem volt könnyű munka.

A hús lapra terjedő tárgymutató rendkívül megkönnyíti az egyes kérdésekre vonatkozó törvényes rendelkezések gyors megtalálását. Az efféle mű értéke a mindennapi gyakorlatban tényleg azon fordul meg, vajjon egy-kettőre meg tudja-e mondani világos nyelven, hogy miként fest a törvények, rendeletek és végrehajtási utasítások tükrében a szóbanforgó kérdés. Hogy ez a kódex mennyire válik be biztos kalauzként, arra nézve jó néhány próbát tettem, összehasonlítván mondani-valóit a nehezes és paragrafusokkal terhes forrásokkal, így például összevettem a törvénnyel és a végrehajtásáról szóló rendelettel a gyermeknevelési pótlékról szóló felvilágosítást. Minden tudnivaló lényege megvan benne s akárki kíváncsi rá, megkapja a szükséges útmutatást. Minthogy azonban a munkások közt ezt a pótléket családi munkabér néven is emlegetik, a tárgymutatóba a *családi munkabér* címszót is felvettem volna: lásd *gyermeknevelési pótlék* utalással. Hasonlóképpen tüzetesen mérlegre vettem a betegség biztosításra nem kötelezett személyeknek betegség esetén való ellátásáról, valamint a női munkások védelméről szóló ismertetést. Mindkét esetben kifogástalannak és teljesen megbízhatónak bizonyult kódexünk.

A munkásvédelem zsebkódexének összeállításával vagy jobban mondva, megírásával a két szerző igen érdemes és hasznos munkát végzett. Ahol csak tehettek, igyekeztek jó magyarsággal élni s a fősúlyt a teljességre, valamint a rendelkezések értelmének szabatos meg rögzítésére vetették. Reméljük, hogy a gyakorlati életben az érdekeltek használni is fogják, mert minden jó könyv csak akkor teljesíti hivatását, ha – olvassák is.

Franz Seldte: Sozialpolitik im Dritten Reich 1933-38.

C H. Beck'sche VerlagsbuchhanaHung,

München und Berlin, 1939. VHL 2741.

A Harmadik Birodalom gazdasági erőfeszítéseiből közismertek már a munkanélküliség leküzdésére irányuló intézkedések és elsősorban az ú. n. munkaszervezés. Ugyancsak ismeretesek a munkaszervezés és a négyéves terv következtében elért nagyszabású termelési eredmények, valamint a munkanélküliségnek – a Birodalom területén – teljes megszűnése. Arról is tudunk, hogy a fokozott termelés munkahiányt okozott és különösen nagy hiány mutatkozott tanult ipari és mezőgazdasági munkásokban. Olvastunk már igen sok német-, sőt egészen kiváló magyarnyelvű tanulmányokat is arról, hogy milyen törvényes intézkedések és milyen szervezetek alapozták meg a szinte gigantikus méretűket öltő teljesítő-képességet, amellyel a Harmadik Birodalom az eddigi jelek szerint rendelkezik ...

A birodalmi és porosz munkaügyi miniszternek ez a munkája, amelyet *jelentésnek* szánt és amely e problémákról és munkaterületéhez tartozó összes kérdésekről kimerítő beszámolót ad, az egyszerű jelentés keretét messze túlhaladja. Elméleti szempontból is jelentős megállapításokat tesz, amelyek hivatják, hogy a szociálpolitikát végre kiemeljék az eddigi doktriner osztályozási törekvésekből és megfelelő helyet biztosítsanak számára a politikumok hierarchiájában.

Felfogása szerint – amint azt a Szociális Szemle és annak alapítói is vallják – a szociálpolitika többé már nem tekinthető a gazdaságpolitika függelékének, hanem az „a közgazdasági politikának megkoronázott befejezője”. A szociálpolitikának többnek kell ma már lennie a gazdasági fejlődés egyszerű kiigazításánál, vagy a függőségben dolgozó munkások gondozásánál: tevékenységének megszakítás nélkül arra kell irányulnia, hogy a nemzet politikai életerőit fenntartsa, illetve fokozza és a teljesítő-képességet a lehetőségig emelje. Ebből következik, hogy a szociálpolitikának nem lehet előre megállapított és lezárt feladatköre, mert a nemzeti erő fokozása állandóan újabb és újabb megoldandó kérdéseket utal tevékenysége körébe.

Attekinthető és egymással logikai összefüggésben ismerteti a könyv a munkajog, a munkaszervezés, a szociális biztosítás, a munkavédelem, a lakásépítés és telepítés, valamint a jóléti kérdéseket. Hálás és csábító lehetőség nyílnék a felsorolt területeken elért eredmények és a jövő feladatainak ismertetésére, annál inkább, mert a munka nem csupán a száraz adatok felsorolására szorítkozik, hanem az anyag úgy van felsorakoztatva, hogy az olvasót az indítókokkal is megismerteti és a joggal várható következményekre is rávilágít. E mellett a minden szociálpolitikai tevékenységet feltételező anyagi források is érintve vannak és nem hagyja figyelmen kívül a gazdaságpolitikai összefüggéseket sem. Különösen érdekes fejezet a szociális biztosításra vonatkozó, ahol kifejezésre jut az a törekvés, amely a szociális biztosítást – nemzetpolitikai tekintetben – a megelőző egészségügyi gondozás és a családvédelem szolgálatába kívánja állítani. Sok hasznos és magyar szempontból is figyelemreméltó részlet bontakozik ki a lakásépítésre és telepítésre vonatkozó fejezetekből is.

Általában megállapítható, hogy a könyv a címben jelzettnél jóval többet nyújt: szociálpolitikát.

W. B. Reddoways The Economics of a Declining

Population. Allén and Unwin, 8s. öd.

E könyvnek különös aktualitását a most folyó háború adja meg. A háború ugyanis fegyvertényeivel és gazdasági kihatásaival az emberiség szaporodására erős befolyást gyakorol. A növekvő népesedésből a stagnáló vagy még inkább a visszaeső lélekszámú nemzetek belső problémái feltétlenül a szociálpolitikában vetődnek ki. A visszaeső népesség látszólag összefüggéstelen szociál-

politikai feladatokat ró az államra, mint pl. a városrendezés és iskolaépítés, a munkapiac rendezése, a tőke növekedésének és szerepének szabályozása, a nemzeti jövedelem arányos és igazságos elosztása, igazságos adóztatás, a gazdasági erőforrások, mint pl. a vasút, lakások, üzletek, gyárak, sőt utak lassú túlméretezettségéből adódó fokozott teendők. A terhek az egyes embert mindjobban elborítják. Vájjon távoli lehetőségek-e ezek? Az író számításai szerint az angol szigeten a 2000. évben (60 év múlva) az összes lakosok száma közelebb lesz a -15 millióhoz, mint a 20 millióhoz, másszóval jóval a jelenlegi lélekszám fele alatt lesz. Ezek a számítások azonban csak kiegészítésként járulnak Reddaway igen érdekes fejtegetéseihez, amelyekben a születéscsökkentés közgazdasági következményeit tárgyalja. Az a tény, hogy a születéscsökkenés kilenc tizedrészben szándékos és céltudatos, a fejtegetés komolyságát csak alátámasztja és a következtetések értékét növeli.

H. A. Marquand and others: Organised Labour in Four Continents. Longmans, *Green*, 15s.

Ez a könyv az utolsó húsz év történetében és 13 államban a munkásszervezkedés fejlődését, szerkezetét, politikáját és gyakorlatát vizsgálja, összegezi és magyarázza. Az angol munkásszervezkedést Prof. Marquand ismerteti. Főképp az angol Trade-Unionisme szerepének fontosságára mutat rá. Az angol munkásszervezkedés mellett a többi európai államok közül Franciaország, Németország, Olaszország és a Szovjet munkásszervezkedését tárgyalja. Az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Mexikó, Japán és Ausztrália munkásszervezkedését szakértő munkatársak dolgozták ki.

W. Ivor Jennings: Parliament; Cambridge University Press, 25s.

Jennings professzor három éve igen érdekes tanulmányt írt a brit kabinetkormányzás alkotmányos rendszerről. Három év előtti munkájában részletesen megvilágította, hogyan viszonylik a kormány és a miniszterelnök szerepe az uralkodóhoz és a parlamenthez. Ebben a most megjelent munkájában a brit politikai rendszer egy újabb fejezetét, a parlamentet tárgyalja igen szemléltető módon. Írásában ígéretet tesz, hogy az első két munkát egy harmadik követi nemsokára* amelyben az angol politikai pártrendszer kifejlődését akarja tárgyalni. A két munka egymásba kapcsolódik, mégis mindkettő önálló. Az angol parlament mechanizmusának, munkamódszerének, eljárásának és hatáskörének taglalása önmagában is zárt egész és felmenti az olvasót attól, hogy az anyag megértéséhez korábbi forrásmunkákat kelljen igénybevennie. Az író megmagyarázza, hogy az angol parlament történelmi feladata a király kormányának bírálása, a törvényhozás és a számadások felülvizsgálása. Ez utóbbi az alsóház munkájának csak két ötödét teszi ki. Az egyes fejezetek a parlamenti tagok, hivatalnokok, miniszterek és előadók különböző szerepét világítják meg; hogyan tárgyalják az egyes kérdéseket, hogyan ellenőrzik a ház üléseit, hogyan van a törvényalkotás módja körülbástyázva és milyen fokozatai vannak, hogyan öröködik a parlament a pénzügyeken és milyen aprólékosan vizsgálja meg az állami kiadásokról szóló számadásokat, hogyan alkotják meg a bizottságokat stb. A munka elolvasásával az olvasó az angol parlamentről kimerítő és hű képet kap. A figyelmes olvasó arra is magyarázatot talál, hogy miért ragaszkodik az angol annyira a maga parlamentjéhez és miért fordul el minden más kormányrendszertől.

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

HORVÁTH BARNA dr., egyet. nyilv. r. tanár. Szeged *
SZENDY KÁROLY dr., Budapest székesfőváros polgármestere * MIHELICS VID dr., egyetemi m.-tanár *
CAVALLIER JÓZSEF dr., az Országos Szociálpolitikai Intézet főtitkára * HALL A AURÉL dr., ny. államtitkár *
MIHÁLFFY ANTAL dr., m. kir. belügyminiszteri titkár * MELLY JÓZSEF dr., egyet. m.-tanár, tisztiorvos *
GYULAI ELEMÉR dr., az Orsz. Szociálpolitikai Intézet osztályvezető-munkatársa * VEREBÉLY TIBOR dr., egyetemi nyilv. r. tanár, felsőházi tag *
GRÓF ZICHY RAFAELNÉ, a Magyar Kath. Nőegyesületek ÖiSZ. Szövetségének elnöke * VIZY ANDRÁS dr., Zala vármegye szociális tanácsadója * SÓLYOM LÁSZLÓ, közgazda * SOMOGYI ZSIGMOND dr., m. kir. egészségügyi főtanácsos, az Orsz. Szociálpolitikai Intézet egészségügyi főnöke * VÉRTESE ISTVÁN, író * PAP GÉZA dr., ny. m. kir. belügyi államtitkár * ORBÁN JÓZSEF, közgazda, a Turul Szövetség Országos Külügyi Alvezére *
IFJ. ERŐDI-HARRACH BÉLA, Veszprém vármegye szociális tanácsadója

S Z O C I Á L I S   S Z E M L E

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 15-ÉN, HAT ÍVBEN

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Telefon: 139-753

Postatakarékpénztári csekkzámla sz.: 23.932

*

Előfizetési díj egy évre 6.- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek, közhatóságnak évi 20.- P. Egyes szám ára 50 fillér.

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. u. 6-8-ig.